

THERAPEUTISCH PAARDRIJDEN VOOR VETERANEN

*Kwaliteitscriteria voor het werken met paarden in
therapeutische context*

LTZ-3 Coenraad Kunz
Nederlandse Defensie Academie (NLDA)
Begeleiders : Dr. R. Moelker en Dr. N. Rietveld
2e Beoordelaar : LTKOL E. van Doorn

Inhoud

Summary	4
Samenvatting	5
Woord vooraf	6
Hoofdstuk 1 Inleiding.....	7
1.1. Aanleiding	7
1.2. Probleemanalyse.....	8
1.3. Doelstelling	8
1.4. Militair en wetenschappelijke relevantie	8
1.5. Hoofd en deelvragen	9
1.6. Onderzoeksmodel.....	10
Hoofdstuk 2: Theoretisch kader	11
Deelvraag 1: Wat is equithérapie?.....	11
2.1. Wat is de geschiedenis van equithérapie?	14
2.2. Welke literatuur toont het effect van equithérapie aan?	16
2.3. Wat is de therapeutische waarde van het paard?	19
2.4 Kwaliteitseisen voor de (ethisch en professioneel) juiste uitvoering van equithérapie.....	21
Hoofdstuk 3: Methodologie.....	40
3.1. Inleiding.....	40
3.2. Kwaliteitsaspecten	40
3.3. Onderzoeksstrategie	41
3.4. Onderzoeksmateriaal	42
Hoofdstuk 4. Resultaten	44
Deelvraag 2: Wat is de werkwijze van Stal Mansour.....	44
4.1 Hoe ziet een training dag er uit op stal Mansour?	44
4.2 Overeenkomsten en verschillen tussen kwaliteitscriteria en werkwijze Stal Mansour	47
Hoofdstuk 5: Conclusie en aanbeveling	56
5.1 Conclusie.....	56

Deelvraag 3: Welke acties moeten worden ondernomen om de werkwijze van Stal Mansour te verbeteren om zodoende een wetenschappelijk verantwoorde manier van werken te garanderen voor zowel de deelnemer als de paarden?	58
5.2 Aanbeveling.....	59
5.3 Reflectie.....	61
7. Literatuurverantwoording.....	64
8. Bijlagen	66
Bijlage 1 - Observatielijst.....	66
Bijlage 2 - Interviews	72
2.1. Interview Marjolijn van Dieren	72
2.2. Interview instructeur Stal Mansour	80
2.3 Interview bestuur Hephaistos.	87
2.4 Interview psychiater kol. Pieter Eland.....	115

Summary

Various studies illustrate that the use of horses in a therapeutic context can provide additional value in the treatment of veterans suffering from post-traumatic stress disorder (PTSD). Due to a horse's perceived inherent capability to connect with veterans suffering from PTSD on a deeper level, it could be imagined that this has therapeutic effect on these veterans. This positive effect has also been noticed by the Hephaistos Foundation. This foundation aims to aid veterans in dealing with their PTSD by keeping them in contact with horses at *Stal Mansour*, once a week. Though the foundation itself has noticed positive effects, there have thus far been no inquiries into the approach of *Stal Mansour* to verify if these effects are substantial enough to be significant.

The aim of this research is to investigate whether the treatment sessions given by the Hephaistos Foundation correspond with internationally recognized quality criteria for the use of horses in therapeutic contexts. For this purpose, the following research question has been drawn up: To what extent does the working method of foundation Hephaistos, provided by *Stal Mansour*, correspond to the quality standards for equitherapy? The quality criteria have been formulated on the basis of what professionals consider to be the minimum requirements for the use of horses in a therapeutic context.

In order to answer the research question, observations were made during a face-to-face session between horses and veterans at *Stal Mansour*. In addition to these observations, an in-depth interview was held with an equestrian centre instructor.

When these observations were compared to the framework of quality criteria, it was clear that the *Stal Mansour* does not fulfil all the criteria. Most of all, the equestrian centre does not meet the team approach criterium, in which both horse experts and psychological experts are involved in treatment sessions.

Based on this, *Stal Mansour* and the Hephaistos foundation are recommended to commit to professional healthcare. Particularly because the horses connect with the participating veterans a deeper level, it is thus of vital importance that expert guidance is used in order to supervise the participants.

Samenvatting

Verschillende studies wijzen uit dat het gebruik van paarden in therapeutische context een meerwaarde kunnen zijn voor veteranen die hebben te lijden onder een posttraumatische stress stoornis. Doordat de paarden een diepere laag aanraken bij de veteranen is het mogelijk dat het contact met paarden helend werkt op de veteranen. Dit positieve effect is ook opgemerkt door Stichting Hephaistos. De Stichting helpt de veteranen door ze eenmaal per week in contact te laten staan met de paarden op Stal Mansour. Hoewel de Stichting positieve effecten waarneemt is er tot dusver geen inhoudelijk onderzoek naar de werkwijze van de Stal Mansour.

Het doel van dit onderzoek is om te achterhalen of de contactsessies gegeven door de Stichting Hephaistos corresponderen met wat er internationaal bekend is aan kwaliteitscriteria voor het werken met paarden in therapeutische context. Hiervoor is de volgende onderzoeksvraag opgesteld: In hoeverre voldoet de werkwijze van Stichting Hephaistos, verzorgd door Stal Mansour, aan de kwaliteitsnormen voor equithérapie? De kwaliteitscriteria worden geformuleerd aan de hand van wat deskundigen als minimale eisen stellen voor het gebruik van het paard in therapeutische context.

Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag zijn observaties gedaan tijdens een contactsessie tussen paarden en veteranen op Stal Mansour. Om deze observaties aan te vullen is een diepte-interview gehouden met een instructeur van de manege. Wanneer de observaties naast het geformuleerde raamwerk van kwaliteitscriteria gehouden werd, werd duidelijk dat de Stal Mansour niet op alle criteria voldoet. Een belangrijk criteria waar de manege niet aan voldoet is de *team approach*, waarbij zowel paardendeskundigen als psychische deskundigen verbonden zijn aan de contactsessies.

Op basis hiervan wordt aanbevolen aan Stal Mansour en Stichting Hephaistos om zich te verbinden aan professionele gezondheidszorg. Juist doordat de paarden een diepere laag aanraken bij de deelnemers is het van essentieel belang dat er deskundige begeleiding aanwezig is om de deelnemers te begeleiden.

Woord vooraf

Voor u ligt een onderzoek naar het werken met paarden in therapeutische context. Dit is niet per definitie een onderwerp dat u verwacht te vinden aan de Faculteit Militaire Wetenschappen. Desondanks is het onderzoek relevant, omdat de zorg voor onze collega's na crisisoperaties meer en meer een verantwoordelijkheid is voor de defensieorganisatie. Het is onze verantwoordelijkheid om kennis en kunde in te zetten in de ondersteuning van hen die door inzet psychisch in de problemen zijn gekomen.

Daarom is door Cadet wachtmeester Bas Groeneveld en mijzelf, Luitenant ter zee 3^e klasse Coenraad Kunz, onderzoek gedaan naar de werkwijze van Stichting Hephaistos op Stal Mansour. Deze stichting helpt veteranen door ze eenmaal per week in contact te brengen met de paarden. De stichting heeft zich verbonden aan Stal Mansour, een manege met enthousiaste en bevlogen instructeurs. Zonder paardenachtergrond ben ik begonnen aan een onderzoek naar het werken met paarden in therapeutische context. Het gebrek aan kennis van paarden was soms lastig, maar is uiteindelijk niet belemmerend geweest om tot een goed resultaat te komen.

Zonder de medewerking van Stal Mansour en Stichting Hephaistos had deze scriptie niet geschreven kunnen worden. Mijn dank gaat daarom uit naar de bestuursleden en instructeurs. De transparantie van beide organisaties heeft in belangrijke mate bijgedragen aan het succes van dit onderzoek. Een tweede woord van dank gaat uit naar de specialisten Marjolijn van Dieren en Ulrieke Thiel. De kennis die ik als onderzoeker te kort kwam op het gebied van paarden hebben zij meer dan gecompenseerd.

Als laatste wil ik mijn twee begeleiders, Dr. Rene Moelker en Dr. Natasja Rietveld, bedanken voor hun begeleiding in de verschillende fases van het onderzoek. Wanneer ik dreigde te verdrinken in het moeras dat equithérapie heet, wisten deze twee begeleiders mij op het juiste spoor te houden.

Luitenant ter zee 3e klasse Coenraad Kunz
Breda

17 april 2020

Afbeelding 1 - Coenraad Kunz (links) en Bas Groeneveld (rechts)

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1. Aanleiding

Al jaren wordt wereldwijd onderzoek gedaan naar het effect van paarden op mensen (Anestis et al., 2014, Asselin et al., 2012, Earles et al., 2018, en Johnson et al., 2018). Paarden hebben onze velden geploegd, ons vee gedreven, ons gedragen naar de oorlog en, zo blijkt, kunnen ons mentaal dragen na ernstige of oorlog (Usadi & Levine, 2017). Bekend is dat het dragende effect van paarden een hulpmiddel kan zijn om tot diepere inzichten te komen (Thiel, 2012). Wanneer er sprake is van dit effect wordt al snel van equith therapie gesproken. Het paard wordt dan in therapeutische context gebruikt om het welzijn van cliënten te bevorderen. De term “equith therapie” wordt helaas te pas en te onpas gebruikt voor soorten therapie die niets met equith therapie te maken hebben. Het paard wordt dan weliswaar gebruikt in een therapeutische context, maar van wetenschappelijke onderbouwing is vaak geen sprake (Thiel, 2012, p. 18). Groot enthousiasme leidt -ondanks de goede bedoelingen- tot ondeskundige begeleiding van zowel paard als cliënt en daarmee tot onbetrouwbare en onnavolgbare resultaten.

Een eerste stap om betrouwbare resultaten te behalen is het onderbouwen van de werkwijze aan de hand van wetenschappelijke kwaliteitscriteria. Wanneer deze criteria gebruikt worden, zal dit leiden tot een goede eerste stap in de richting van een volwaardige equith therapie. Uit verkennend onderzoek (Kunz et al., 2019) is gebleken dat er ook resultaten te behalen zijn zonder wetenschappelijke onderbouwing en therapeutische kaders. Jarenlange ervaring en het door en door kennen van de paarden kan een positief effect teweeg brengen. Doordat de deelnemers van Stichting Hephaistos baat hebben bij de gegeven contactsessies, waarvan men aangeeft dat dit geen therapeutische kenmerken in zich heeft, blijkt dat er meerdere effectieve manieren zijn om het welzijn van mensen te vergroten door het contact met paarden.

De vraag is alleen wat deze contactsessies dan zo effectief maakt. Daarom is door de Stichting Heiphaistos gevraagd om te onderzoeken of de contactsessies, die door de Stal Mansour gegeven worden, wetenschappelijk te onderbouwen is en dus navolgbaar is. Dit is belangrijk, omdat kwaliteitscontrole van fundamenteel belang is, alsook voor de status en geloofwaardigheid van de stichting zelf.

1.2. Probleemanalyse

Wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat equithérapie serieus te nemen is (Earles et al., 2018, Johnson et al., 2019, Romaniuk, 2018, en Thiel, 2015). Deze onderzoeken komen unaniem tot de conclusie dat equithérapie een behandelwijze kan zijn voor veteranen met de diagnose PTSS. De vraag is alleen aan welke criteria deze paarden, maneges en instructeurs moeten voldoen wil de behandelwijze effectief zijn en om ervoor te zorgen dat zowel het welzijn van de deelnemers als van de paarden voorop blijft staan. Tot dusver is geen onderzoek gedaan naar de wijze van contactsessies tussen paarden en veteranen, zoals verzorgd door Stal Mansour.

1.3. Doelstelling

De doelstelling van dit onderzoek moet nuttig, realistisch en binnen de tijd haalbaar zijn (Verschuren & Doorewaard, 2015). Dit onderzoek hangt nauw samen met een breder onderzoek dat gedaan wordt naar de werking van equithérapie. Daarom heeft dit onderzoek een intern doel en een extern doel. Het interne doel behelst het onderzoeken of de contactsessies gegeven door de Stichting Hephaistos corresponderen met wat er internationaal bekend is aan kwaliteitscriteria voor het werken met paarden in therapeutische context. Het externe doel van dit onderzoek is een aanbeveling te schrijven voor de Stichting Hephaistos, teneinde bij te dragen aan het geestelijk welzijn van haar cliënten

We kunnen de randvoorwaarden voor het behalen van de doelstellingen als volgt onder woorden brengen:

- De doelstelling halen zoals vermeld is het belangrijkste.
- Het onderzoek moet medio april 2020 afgerond zijn.
- Volledige toegang tot de Stichting Hephaistos in al haar facetten.

1.4. Militair en wetenschappelijke relevantie

Aan de stichting Hephaistos is een tiental oud-militairen en politiemensen verbonden. Door het contact met deze paarden stellen zij dat hun kwaliteit van leven beter is geworden (Kunz et al., 2019). Daar zit ook de militaire relevantie. De organisatie is er immers bij gebaat om goede nazorg te leveren aan militairen die tijdens of na uitzendingen moeilijkheden hebben ervaren in de vorm van PTSS of *moral injury*. Om dit te kunnen bewerkstelligen moet worden onderzocht of de contactsessies, die gegeven worden door de stal Mansour, voldoen aan de ethische en

kwaliteitsnormen om veilig met paarden in therapeutische context te werken. Voor deze aanpak is gekozen, omdat de werking van equith therapie reeds is onderzocht (Anestis et al., 2014, Asselin et al., 2012, Earles et al., 2018, en Johnson et al., 2018).

1.5. Hoofd en deelvragen

Gebaseerd op de bovenstaande aanleiding en doelstelling kunnen we de hoofdvraag van dit onderzoek als volgt formuleren:

In hoeverre voldoet de werkwijze van Stichting Hephaistos, verzorgd door Stal Mansour, aan de kwaliteitsnormen voor equith therapie?

Om deze vraag te beantwoorden, zijn deelvragen opgesteld. Deze zijn verdeeld onder de vragen van het theoretisch kader en de verdere casebeschrijving van Stichting Hephaistos.

Deelvraag 1: Wat is equith therapie?

- 1.1. Wat is de geschiedenis van equith therapie?
- 1.2. Welke literatuur toont het effect van equith therapie aan?
- 1.3. Wat is de therapeutische waarde van het paard?
- 1.4. Kwaliteitseisen voor de (ethisch en professioneel) juiste uitvoering van equith therapie.

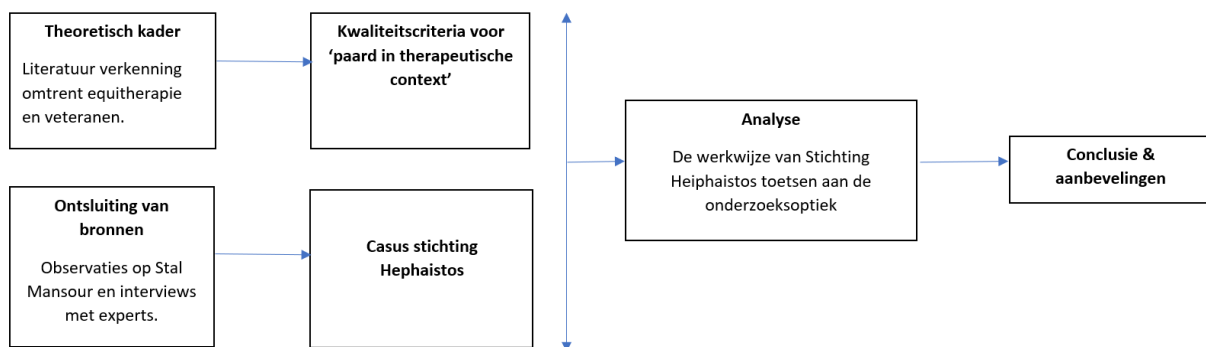
Deelvraag 2: Wat is de werkwijze van Stal Mansour?

- 4.1. Hoe ziet een training dag eruit op Stal Mansour?
- 4.2. Overeenkomsten en verschillen tussen kwaliteitscriteria en werkwijze Stal Mansour.

Deelvraag 3: Welke acties moeten worden ondernomen om de werkwijze van Stal Mansour te verbeteren om zodoende een wetenschappelijk verantwoorde manier van werken te garanderen voor zowel deelnemers als paarden?

1.6. Onderzoeksmodel

Het onderzoeksmodel biedt een schematische weergave van de hoofd en deelvragen (Verschuren & Doorewaard, 2015, p. 65). In deze scriptie zullen de onderzoeksoptiek, de kwaliteitseisen van equithherapie, vergeleken worden met het onderzoeksobject, de casus Stichting Hephaistos. Om tot de onderzoeksoptiek te komen zal er een literatuurstudie gedaan worden naar equithherapie en zullen experts worden geïnterviewd. Allereerst zal uiteengezet worden wat equithherapie is, hoe het ontstaan is en welke literatuur de werkzaamheid ervan aantoont. Dit zal de basis zijn voor het verdere onderzoek. Vervolgens zal deze informatie, samen met interviews, gesynthetiseerd worden tot een raamwerk van kwaliteitscriteria. In het onderzoeksmodel is dit de onderzoeksoptiek. Gelijktijdig zal de stichting Hephaistos met al haar facetten in kaart worden gebracht door middel van diepte-interviews en observaties. Deze observaties zullen plaatsvinden op Stal Mansour waar de stichting en haar deelnemers mogen werken. Uiteindelijk zal het onderzoeksobject vergeleken worden met het onderzoeksoptiek. Dit zal resulteren in een analyse waaruit een conclusie en een aanbeveling geschreven kan worden. De conclusie zal uiteindelijk bijdragen aan het groter en breder onderzoek dat geleid wordt door Dr. R. Moelker.

Figuur 1 - Onderzoeksmodel

Hoofdstuk 2: Theoretisch kader

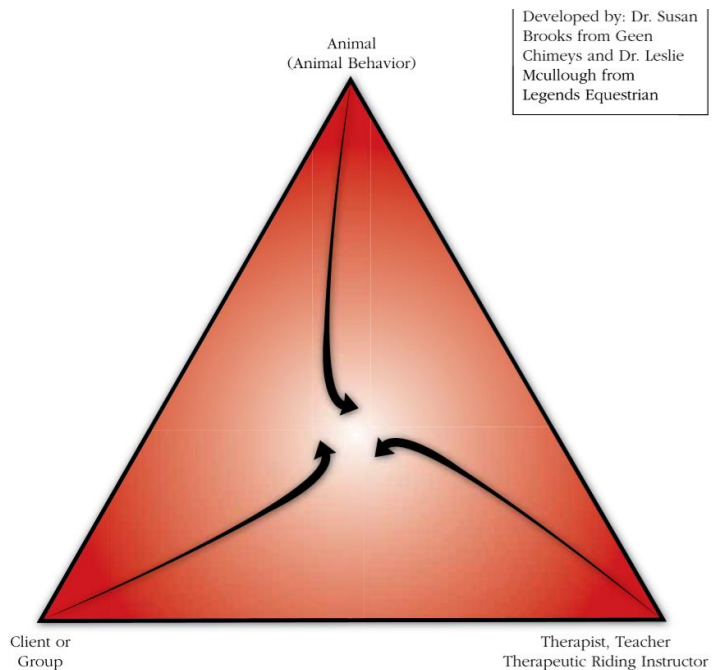
Deelvraag 1: Wat is equithherapie?

Op dit moment wordt er internationaal veel onderzoek gedaan naar verschillende vormen van equithherapie (Kim & Lee, 2020). Dit betreft niet alleen de klassieke vorm van equithherapie, maar ook naar moderne vormen zoals *simulated horseback riding* (SHR) waarin het paard vervangen is door een simulatiepaard waarbij een paard computergestuurd wordt geïmiteerd (Kim & Lee, 2020). Onder de klassieke vorm van equithherapie wordt het therapeutisch behandelen van patiënten door middel van het paard verstaan. Het paard is hierbij het middel om tot diepere inzichten te kunnen komen, maar mag niet gezien worden als vervanging van de therapeut (Thiel, 2012, p. 74). Het woord equithherapie is te splitsen in de woorden equus en therapie. “Equus” is het Latijn voor paard en “therapie” betekent zoveel als genezingsmethode. De essentie van het gebruik van het paard is de wijze waarop het ingezet wordt. Het gaat om een doelgericht, op de problematiek van de client toegespitst procesaanbod dat de onaangename gesteldheid vermindert en dus in het algemeen tot systematische verbetering van de levenskwaliteit kan leiden (Thiel, 2012, p. 72). Het paard speelt een dragende rol in dit proces. Het therapeutische aspect is dat dankzij het paard als hulpmiddel de ontwikkeling van zelfbeeld en zelfbewustwording verbeterd kan worden. De begeleiding van de therapeut is hierbij een essentiële factor (Thiel, 2012, p. 74). Ook Lessick et al. (2004) benadrukt het belang van een

Component	Description
Body language and communication	Verbal and nonverbal language and body language towards horses or humans
Ride the horse	Mounted activities including walking, trotting, cantering, steering, riding around an obstacle course, etc.
Groundwork	Unmounted activities that involve leading the horse with or without the halter, work in the round pen, leading the horse around an obstacle course, ground exercises such as stopping, turning, backing up, etc.
Groom the horse	Grooming, bathing, picking hooves
Get to know the horse	Observing the horse in the pasture or stall, intentional time spent becoming acquainted with the horse
Matching horse and participant	Intentional matching, either participant chooses horse or the instructor/therapist matches horse to the participant
Care for the horse	Feeding, cleaning stalls, turning a horse out or in from pasture, barn work related to horse care or article specifically referencing caring for a horse
Social activities	Intentional activities to promote socialization such as sharing a meal with other veterans or pairing a veteran volunteer with a participant
Mounted exercises	Participant completes stretching and strengthening exercises while riding the horse or rides in different positions (sitting backwards, sideways, or prone)
Tack the horse	Activities involving putting tack (bridle, saddle pad, saddle) on or untacking
Safety behaviors	Activities focused on safety around the horses
Connections to daily life	Relating concepts learned from activities with the horse to the participant's daily life, this could be through conversation or metaphor
Family participation	Spouses or family partners participated during the session
Integration of therapeutic practices	Implementing other therapeutic methods into EAAT practice such as cognitive behavioral therapy, mindfulness-based stress reduction, motivational interviewing, or reality testing

Figuur II - beschrijving van verschillende equi-assisted interventies (Kinney en Eakman, 2020)

riding instructor. De instructeur is het hart van de therapie. Dit wordt ook wel de *team approach* genoemd. De getrainde instructeur moet een sterke paardenachtergrond hebben en een goed begrip van de handicaps waar de patiënten mee te maken hebben. De PATH heeft de *team approach* vertaald naar een *Triangular Model* (figuur III). Op deze wijze is therapeutisch paardrijden een alternatieve behandelingsmethode die kan worden gebruikt om de kwaliteit van leven en positieve gezondheidsresultaten te bevorderen (Lessick, Shinaver, Post, & Rivera, 2004, p. 3). Toch blijft de vraag wat er precies gebeurt wanneer mensen door middel van equithérapie behandeld worden. In het artikel van Kenney en Eakman (2019) worden een aantal eerdere onderzoeken beoordeeld en gezocht naar daadwerkelijke vormen van equithérapie.

Figuur III – Triangular Model (PATH, 2011)

De daadwerkelijk interventies zijn uitgezet in een tabel (figuur II).

Equithérapie voor veteranen

Voordat er ingegaan wordt op de geschiedenis van equithérapie staan we kort stil bij de vraag waarom equithérapie een goede behandelingsmethode is voor veteranen. De behandeling van een gevecht-gerelateerd trauma vereist een diepgaande kennis van de verschillende symptomen die zich in het zenuwgestel en de psyche van een getraumatiseerd persoon hebben verankerd (Usadi & Levine, 2017, p. 1). Voorbeelden zijn hyperwaakzaamheid, overdreven schrikreflex, slaapstoornissen, flashbacks, nachtmerries en een terugtrekking uit familie en vriendengroepen. Door met paarden in contact te staan op de meest gevoelige plekken van het paard, namelijk de nek en de buik, kan de veteraan uiteindelijk leren om beter met zijn problemen om te gaan (Usadi & Levine, 2017, p. 3). Het gebruik van de reguliere geneesmiddelen zal enkel de symptomen van de genoemde kenmerken maskeren en geen langdurige verbetering teweegbrengen. (Usadi & Levine, 2017, p. 2) Een organisatie die een model ontwikkeld heeft dat zich toelegt op de behandeling van getraumatiseerde veteranen is de EAGALA, de *Equine Assisted Growth and Learning Association*. Kenmerkend is dat deze organisatie het gebruik van paardrijden tijdens de sessies afwijst. De veteraan zal enkel met het paard in aanraking

komen door naast het paard te blijven staan. De reden die deze organisatie geeft is dat dat het doel van de therapieessie is; de cliënt helpen in *working through something* van iets dat hem tot de behandeling heeft gebracht (Usadi & Levine, 2017, p. 2). De client wil ten diepste inzicht krijgen in zijn of haar bewustzijn. Wanneer de client op het paard zit, heeft de berijder steevast veel instructie nodig: ga rechtop zitten, leun achterover in het zadel, ontspan uw schouders, houd uw hielen omlaag etc. Daarom is het in die context, namelijk het dieper inzicht krijgen, niet nuttig om de client te corrigeren of te instrueren (Usadi & Levine, 2017, p. 3). Als tweede reden geeft EAGALA dat het paard beschouwd wordt als integraal onderdeel van het therapieteam. De paarden worden gewaardeerd *as they are* zodat ze kunnen bijdragen aan het therapeutisch proces (Usadi & Levine, 2017, p. 3). De praktische uitwerking van deze therapie wordt in hoofdstuk 2.4 verder uitgewerkt.

2.1. Wat is de geschiedenis van equithherapie?

2.1.1. Equithherapie wereldwijd

Volgens de *American Hippotherapy Association* (2014) wordt het paard al sinds de tijd van de oude Grieken gebruikt als therapeutische modaliteit. Zo sprak Hippocrates al eens over het ‘*riding’s healing rhythm*’. De vroege Grieken zouden daarom paardrijdtochten aanbieden voor ongeneeslijk zieken (Lessick et al., 2004, p. 46). Sinds ongeveer 1600 wordt er gesproken over de fysieke en emotionele voordelen van het rijden met paarden. Paardrijden werd namelijk voorgeschreven voor mensen die last hadden van jicht en zij die last hadden van neurologische aandoeningen (Lessick et al., 2004, p. 46). Terwijl wetenschappers door de tijd heen het paard hebben erkend als een middel voor genezing van lichaam en geest, begon het moderne gebruik van therapeutisch paardrijden toen Liz Hartel, een verlamde jonge vrouw uit Denemarken, op het onderdeel dressuur een zilveren medaille won op de Olympische Spelen van 1952. Na dit publieke succes kwam er brede belangstelling voor therapie met paarden (Darnell, 2015, p. 3).

Zoals gezegd kwam er sinds 1952 brede belangstelling voor *horseback riding therapy* in de Verenigde Staten. Naar aanleiding van Hartel’s succes in 1952 werd niet veel later de *Professional Association of Therapeutic Horsemanship* (PATH) opgericht (Darnell, 2015, p. 3). Deze organisatie splitste *horseback riding therapy* op in twee grote subgroepen te weten *Equine Assisted Activities* (EAA) en *Equine Assisted Therapy* (EAT).

- *Equine Assisted Activities* (EAA): is bedoeld om de levenskwaliteit van de client te bevorderen door gebruik te maken van de relatie tussen mens en paard. Deze activiteiten kunnen therapeutisch werken, maar worden niet begeleid door een gediplomeerde therapeut.
- *Equine Assisted Therapy* (EAT): is bedoeld om het paard te gebruiken als een onderdeel in het genezingsproces. Deze interventies worden begeleid door een gediplomeerd therapeut.

Belangrijk is dat er dus een significant verschil bestaat tussen deze twee vormen van therapie. Om deze twee vormen van *horseback riding therapy* te standaardiseren werd in 1992 *American Hippotherapy Association* (AHA) opgericht. Deze organisatie is namens de overheid bevoegd om licenties te geven aan mensen met een opleiding tot hippotherapeut (Darnell, 2015, p. 4). Op dit moment zijn er ongeveer 700 maneges verbonden aan de AHA die verspreid over Noord-Amerika ruim 30.000 patiënten in behandeling hebben (Lessick et al., 2004).

2.1.2. Equithérapie in Nederland

Ook Nederland kent een uitgebreide hippo-therapeutische geschiedenis. Al sinds de middeleeuwen worden paarden gebruikt voor de ‘versterking van spieren en vezels in het lichaam’, zo beschrijft van Swieten (1700). Maar sinds de jaren ’80 en ’90 van de vorige eeuw wordt er in Nederland pas op grote schaal geëxperimenteerd met equithérapie. De echte historie voor hippotherapie is te vinden in Duitstalig Europa. Daar werd de FATP, *Forum der Ausbildungsträger einer Therapie mit dem Pferd*, opgericht om een eenduidig beleid te formuleren omtrent equithérapie. Ondanks deze overkoepelende organisatie bestaat er in Nederland geen eenduidig beleid voor het kwalificeren van equithérapeuten. De stichting Helpen met Paarden (SHP-NL) doet sinds het jaar 2000 pogingen om dit te realiseren. Deze stichting baseert zich op wat er al in Duitstalig Europa bekend is omtrent equithérapie (Thiel, 2012).

2.2. Welke literatuur toont het effect van equith therapie aan?

De laatste jaren is er met name in de Verenigde Staten uitgebreid onderzoek gedaan naar equith therapie in relatie tot veteranenproblematiek. Dit is een interessant perspectief want dat is namelijk precies de doelgroep van de Stichting Hephaistos. Deze stichting legt zich namelijk toe op het verbeteren van de kwaliteit van leven van uitbehandelde PTSS-patiënten (Kunz et al., 2019). Evenals in Nederland is er in de Verenigde Staten een groei in veteranen die gediagnostiseerd zijn met post-traumatische stress stoornis (PTSS). Dit heeft geleid tot een dringende behoefte aan effectieve interventies om zodoende de symptomen van PTSS te verminderen. Immers, de symptomen van PTSS leiden tot verhoogde ziektekosten en de stress-gerelateerde ziekte kan het leven van de veteranen en hun dierbaren ernstig bemoeilijken (Johnson, Albright, & Marzolf, 2018, p. 2). Asselin et al. (2012) hebben de werking van equith therapie en veteranen onderzocht. Dit onderzoek is gedaan aan de hand van veteranen die terugkwamen uit Irak en Afghanistan en die daar een vorm van PTSS hebben opgelopen. Deze casestudy concludeerde dat veteranen baat hebben bij therapie waar het paard bij betrokken is. In deze casestudy wordt gerefereerd aan het Amerikaanse programma *Horses for Heroes*. Op Fort Myer, Virginia, worden actief dienende militairen en veteranen geholpen door paardrijdsessies. Op Fort Myer is ook deze casestudy gedaan waaruit is gebleken dat; *Therapeutic riding provides cognitive, emotional, and physical benefits to persons who participate in this type of therapy* (Asselin, 2012, p. 6). Echter, een kritische noot bij dit onderzoek is dat in deze casestudie enkel een veteraan volgt in zijn sessies met het paard. Dit onderzoek alleen is dus zeker nog geen volledig argument voor de werking van equith therapie voor veteranen maar het geeft wel aan dat de positieve effecten van equith therapie zichtbaar zijn. Het kleine aantal participanten geldt voor veel studies. Dit is ook niet verwonderlijk gezien het feit dat therapie met paarden een prijzige aangelegenheid is.

Ook Julie L. Earles et al. (2018) concludeert in het onderzoek *Equine-Assisted Therapy for Anxiety and Posttraumatic Stress Symptoms* dat, naast het lage aantal participanten, de onderzoeken die zijn gedaan veelal concluderen dat de deelnemers '*enjoy interacting with horses*'. Oftewel: de deelnemers vinden het leuk om met paarden om te gaan. Dit is geen verrassende conclusie en zeker geen wetenschappelijk bewijs. Daarom heeft Earles et al. (2018) zelf onderzoek gedaan naar de efficiëntie van *equine-assisted therapy*. De deelnemers aan het onderzoek, twaalf vrouwen en vier mannen in de leeftijd van 33 tot 62, hebben ten minste twee traumatische ervaringen opgelopen. Een belangrijk detail in dit onderzoek is dat de deelnemers aangaven neutraal tegenover paarden te staan, zodat men niet bevooroordeeld aan het

onderzoek meedeed. Het onderzoek heeft zich toegespitst op de drie psychologische aspecten namelijk, *mindfulness*, *coping strategies* en *social support*. Dit is gemeten door onder meer de SCL-90 Global Severity Index te gebruiken. De conclusie van dit onderzoek is tweeledig. Aan de ene kant stelt Earles et al. (2018) op pagina 150 dat: *Participants' PTSD symptoms, emotional distress, anxiety symptoms, depression symptoms, and alcohol use decreased significantly following program participation*. De uitkomst van het onderzoek is zonder meer positief: *'we propose that equine-assisted therapy could be an effective therapeutic technique for treating PTSD and other anxiety symptoms.'* Maar, zo stelt Earles et al. (2018), er is weinig consensus over de manier waarop *equine-assisted therapy* zou moeten worden uitgevoerd.

Een andere organisatie die grootschalig equithherapie toepast is het *Samuel S. Stratton Department of Veterans Affairs Medical Centre in Albany, New York*. Dit instituut financiert equithherapie voor veteranen met PTSS gedurende een tien weken durend programma (MacLean, 2011). Elk veteranen stelt voor zichzelf een doel, bijvoorbeeld het verminderen van angst of frustraties, die ze door de therapie proberen te behalen. De positief veronderstelde uitkomsten van deze tien weken durende therapie worden ondersteund door het onderzoek gedaan door Johnson et al. (2018). In dit onderzoek wordt onderzocht of equithherapie een passende interventiemethode is voor veteranen die te kampen hebben met de symptomen van PTSS met als uiteindelijke doel om te rehabiliteren in de samenleving. De conclusie van dit onderzoek is positief: *'The findings suggest that THR (Therapeutic horseback riding) may be a clinically effective intervention for alleviating PTSD symptoms in military veterans* (Johnson, Albright, & Marzolf, 2018, p. 1)'. Sterker nog, de resultaten van dit onderzoek geven aan dat equithherapie bewezen effectief is in het bevorderen van *coping skills and emotional regulation*. Johnson et al. (2018) stellen namelijk op pagina 9: *'The fact that 13 of our participants had served in the Vietnam war era, and thus had perhaps been living with PTSD for decades, yet derived a clinical meaningful improvement in their PTSD symptoms from a brief 6-week THR intervention is promising.'*

Wereldwijd zijn op dit moment meer dan zeshonderd equithherapie-programma's met een uitgebreid scala aan verschillende benaderingen of behandelmethoden (Romaniuk, 2018, p. 2). Evenals Earles et al. (2018) stelt Romaniuk (2018) dat er nog geen consensus bestaat over hoe equithherapie eenduidig gegeven zou moeten worden. Daarbij komt dat de uitkomsten van de verschillende genoemde onderzoeken onafhankelijk van elkaar concluderen dat een beperkende factor het geringe aantal participanten blijft (Asselin et al. (2012), Earles et al. (2018), Johnson et al. (2018) en Romaniuk et al. (2018)). Een daadwerkelijk verschil tussen de genoemde

onderzoeken is dat geen van allen een eenduidige therapievorm heeft. Hiermee wordt bedoeld, geen van de besproken bronnen gebruikt eenzelfde set van vaste vormen zoals in figuur II zijn weergegeven. Dit concluderen ook Kinney en Eakman (2019). Door een systematic map review hebben zij meerdere onderzoeken geanalyseerd en gezocht naar overeenkomsten en verschillen in equithérapie voor veteranen. Kinney en Eakman (2019) stellen in dit onderzoek op pagina 13 dat de verschillen in aanpak ook wel de jeugdigheid van de behandelmethodes is op veteranen en dat het daarom meer dan waard is om in de toekomst meer onderzoek naar te doen. Later in dit hoofdstuk zullen een aantal verschillende visies uiteengezet worden wat de grondslagen en kwaliteitscriteria van equithérapie moeten zijn.

2.3. Wat is de therapeutische waarde van het paard?

Het volgende Duitstalige citaat beschrijft waarom het rijden van het paard van onschatbare therapeutische waarde is: *Reiten ist: außengesteuerte, d.h. nicht eigene Bewegung, ist Bewegung, der sich der Reitende überverantworten muß, die erst dann als wohltuend empfunden wird, wenn die eigenen Bewegungen, die Eigenmächtigkeit gelöst, aufgelöst werden in einem Rhythmus, der vorgegeben wird, dem man sich überlassen kann - eine unschätzbare therapeutische Möglichkeit für den ständig um sich selbst kreisenden Menschen (Schmidt, 1975).* Paarden zijn inspirerende wezens die in staat zijn om zich naar onze behoeften te vormen, ondanks dat ze beheerst worden door aangeboren vluchtpatronen. Deze vluchtpatronen dwingen mensen om non-verbaal te communiceren met het paard. Eenieder die zich veel met paarden bezighoudt zal onderstrepen dat paarden de mens op veel verschillende manieren kan dragen. Niet alleen fysiek maar ook mentaal en emotioneel. Volgens Lessick et al. (2004) zorgen paarden voor een unieke neuromusculaire stimulatie door hun beweging. De driedimensionale ritmische beweging van het paard simuleert een menselijke wandeling; dat wil zeggen, de pas van een paard beweegt het bekken van de ruiter met dezelfde rotatie en zijwaartse beweging die optreedt tijdens het lopen. Het ritmische, dynamische looppatroon van het paard zorgt ervoor dat de ruiter zich voortdurend moet aanpassen aan de beweging van het paard. De reactie die deze driedimensionale ritmische beweging opwekt wordt gebruikt om kracht, balans, coördinatie, flexibiliteit en vertrouwen te bevorderen. Door deze ritmische beïnvloeding door het paard is het mogelijk dat bijvoorbeeld gevoelens van onmacht overwonnen worden (Lessick et al., 2004, p. 58). Omdat het paard mensen holistisch aanspreekt, worden volgens Mehlem (1993) zelfherstellende krachten gestimuleerd. Omdat het paard reageert in het 'hier en nu', op stemmingen, angst en ongeduld. Hierdoor vallen 'maskers' van de mens na verloop van tijd af, omdat de mens in *unmittelbaren Kontakt* staat met het paard. Doordat het paard fysiek de persoon draagt, draagt het paard de persoon ook mentaal. Deze ervaring is zeer waardevol voor getraumatiseerde mensen omdat hun ontwikkeling gekenmerkt wordt door talloze breuken in relaties. Het paard draagt de persoon wat voor een speciale relatie zorgt tussen paard en ruiter (Mehlem, 1993). Deze speciale relatie wordt gevormd doordat paarden ontvankelijk zijn voor menselijke interactie en emoties. Tevens is het paard niet dubbelzinnig in interacties en de communicatie met het paard is helder en onbezwaard. Dit vraagt ook een zekere vorm van zelfbeheersing bij de ruiter. Zo kunnen paarden bijdragen aan het opbouwen van vertrouwen bij de getraumatiseerde persoon.

Evenals Thiel (2012) benadrukt Lessick et al. (2004) dat er een verband bestaat tussen de motivatie van de ruiter en het daadwerkelijk resultaat. Om de ruiter het beste laten profiteren

van het paard, moet de instructeur een paard kiezen dat aan de juiste individuele behoeften van de ruiter voldoet. Daarnaast moet de ruiter betrokken worden bij het soort hulpprogramma wat voor hem of haar gekozen wordt. Thiel (2012) benadrukt dat het niet de bedoeling is dat het paard slechts een hulpmiddel is, vergelijkbaar met een turn- of speeltoestel, maar dat het een actief bestanddeel van de dialoog vormt.

Concluderend zijn er drie elementen waarin de therapeutische waarde van het paard naar voren komt. Allereerst kan de ritmische beïnvloeding van het paard leiden tot een overwinning op gevoelens van angst of onmacht. Als tweede is de dragende ervaring constructief voor getraumatiseerde patiënten omdat men met het paard een betrouwbare relatie aan kan gaan. Als derde reageert het paard op menselijke signalen, wat een zekere vorm van zelfbeheersing vereist. Op deze drie manieren kan het paard het verschil maken.

2.4 Kwaliteitseisen voor de (ethisch en professioneel) juiste uitvoering van equithherapie.

Om te werken met paarden in ‘therapeutische context’ moet aan een aantal ethische kwaliteitseisen worden voldaan. Dit is een goede eerste stap om tot betrouwbare en navolgbare resultaten te komen. De Britse onderzoekster Martz Kelly (2014) heeft door middel van een *best-practice* methode een aantal parameters gegenereerd die gevolgd kunnen worden in de beoordeling van contactsessies met paarden in therapeutische context. Wanneer deze parameters worden ingevuld door experts ontstaat een framework aan kwaliteitseisen waaraan de manege, het paard en de instructeurs moeten voldoen. Uiteindelijk zullen de genoemde kwaliteitseisen samengevat worden en naast de observatieresultaten op Stal Mansour gehouden worden. De experts en organisaties die gebruikt worden in dit onderzoek zijn; de Duits-Nederlandse equithérapeut (SHP) Dr. Ulrike Thiel, equithérapeut Marjolijn van Dieren en de Amerikaanse organisaties PATH en EAGALA.

Bij het opzetten van een nieuw therapeutisch rijprogramma zouden de volgende parameters gevolgd kunnen worden om succesvolle resultaten te bereiken bij de deelnemers. De totale behandeling is grofweg onder te verdelen in drie fases.

1. In een gesprek met de rijinstructeur moet de cliënt voor aanvang van de therapie aangeven wat hij of zij precies hoopt te bereiken met de therapie of trainingssessie. Deze doelstelling loopt uiteen van dagelijkse behoeften zoals het doen van boodschappen tot het actief deelnemen aan een gesprek in groepsverband. Ook komt in dit gesprek de rijervaring van de cliënt aan de orde. De rijinstructeur zal op basis van de vaardigheid van een client specifieke doelstellingen opstellen. Voor een ervaren ruiter kan dit bijvoorbeeld zijn; galopperen of om obstakels navigeren, terwijl een beginnend ruiter als doel kan hebben om de angst voor interactie met het paard te overwinnen. Het is raadzaam om deze doelstelling te laten beoordelen door een psychiatrisch arts of verpleegkundig specialist (Kelly, 2014, p. 25).
2. Op de eerste dag van de training moet de veteraan het paard ‘ontmoeten’ en een relatie tot stand brengen. Dit is een essentieel onderdeel van de trainingssessie, omdat het paard ontvankelijk is voor menselijke interactie en emoties. Met name voor PTSS-patiënten is de niet-bedreigende relatie van groot belang voor het uiteindelijke succes van de contactsessie (Kelly, 2014, p. 25).
3. Wanneer de veteraan een relatie is aangegaan met het paard, moet hij contactsessies doorbrengen met het paard om zijn leerdoelen te behalen. Wanneer deze doelen behaald

zijn, zal hij samen met zijn begeleider nieuwe doelstellingen formuleren om uiteindelijk zo comfortabel mogelijk op het paard te kunnen zitten (Kelly, 2014, p. 26).

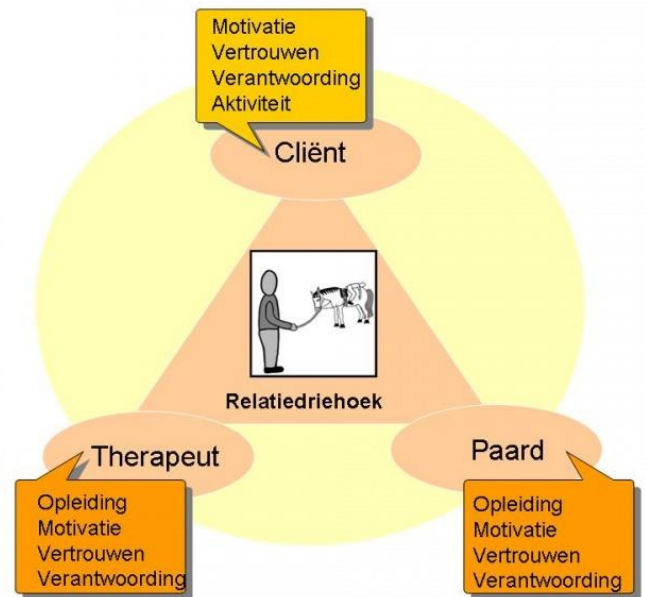
In navolging van Kelly (2014) zijn er binnen deze drie stappen zeven parameters te onderscheiden. Deze zeven parameters zullen gebruikt worden als basiselementen in het raamwerk van kwaliteitscriteria. Kelly (2014) geeft op pagina 26 de uitwerking van deze parameters.

Parameters	Uitwerking
Toelatingsproces	<ol style="list-style-type: none"> 1. Er is een open inschrijving voor veteranen met PTSS klachten. 2. Kandidaten maken door middel van een intake gesprek kennis met het team specialisten.
Stappen in programma	<ol style="list-style-type: none"> 1. Doelen worden gesteld. 2. Veteraan maakt kennis met het paard. 3. De veteraan leert paardrijden. 4. Nieuwe doelen worden gesteld.
Lengte van het programma	De lengte van het totale programma verschilt van persoon tot persoon.
Lengte van een sessie	Een sessie duurt minimaal 60 minuten.
Frequentie van een sessie	De veteranen moeten elke week een sessie doorlopen.
Type therapie	De manege moet bepalen welke soort therapie aansluit bij haar doelstelling.
<i>Team approach</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Psychiatrisch verpleegkundige 2. Gecertificeerde rijinstructeurs 3. Vrijwilligers

Een belangrijk element in deze parameters is de *team approach*. Deze *team approach* is de rode draad door het gehele theoretisch kader waarin het begrip equithérapie nader wordt toegelicht. De uiteindelijke overeenkomst tussen Lessick (2004), Thiel (2012), de PATH (2014), Van Dieren (2020) en EAGALA (2014) is dat al deze actoren benadrukken dat het in het belang van de cliënt is om naast het paard ook een specialist en therapeut te hebben lopen. Het paard is dan het hulpmiddel waardoor positieve resultaten te behalen zijn.

Dr. Ulrike Thiel

Thiel (2012) is verbonden aan de stichting *Helpen met Paarden* en leidt vanuit haar expertise Nederlandse equithérapeuten op. Na het volgen van deze opleiding mag de cursist de titel equithérapeut (SHP) dragen. Het lesmateriaal bij deze opleiding is het boek door Thiel (2012) zelf geschreven: *Equithérapie. Ontwikkelen, bevorderen, ondersteunen en genezen met de hulp van het paard*. De essentie van het boek is de dialoog tussen paard, cliënt en therapeut. De cliënt wil met de hulp van de therapeut en het paard opnieuw, of beter in balans komen (Thiel, 2012).

Figuur IV - Dialoog (Thiel, 2012)

Parameters	Uitwerking
Toelatingsproces	Doorverwijzing door instantie. Intake met het bepalen van de persoonlijke doelstelling (Thiel, 2012, p.99). De instructeur moet bepalen waarin hij wil ondersteunen (Thiel. 2012, p.165).
Stappen in programma	<ul style="list-style-type: none"> De eerste fase is de inleidende fase waarin een relatie wordt gelegd tussen paard en client. De tweede fase is de opwarmingsfase, hierin wordt verkend wat de lichamelijke mogelijkheden zijn met het paard. Als derde de oefen- en werkfase, wanneer de cliënt behendiger is geworden met het paard vindt de daadwerkelijke therapie plaats. Als vierde de wens oefening of de verwerkingsfase, met als laatste de <i>cooling down</i> fase (Thiel, 2012, p.92). In de uiteindelijke evaluatie moet terug gekoppeld worden in hoeverre het doel van de client bereikt is (Thiel, 2012, p.166).
Stappen in een sessie	<ul style="list-style-type: none"> Een therapie sessie gaat uit van vijf fasen. Begroeting, opwarmen, werkfase, wens oefening en afscheid. Deze

	cyclische benadering geeft de therapeut en cliënt houvast (Thiel, 2012, p. 90).
Lengte van het programma	De individuele begeleiding paardrijden (korttraject) bedraagt 10 lessen (www.hippocampus-nl.com). Het langdurige traject bedraagt minimaal 6 maanden.
Lengte van een sessie	1,5 uur (www.hippocampus-nl.com).
Frequentie van een sessie	Eenmaal per week (www.hippocampus-nl.com).
Type therapie	Uitgaande van de klassieke voltigeeroefeningen zijn er heel wat variaties op de oefeningen mogelijk, die passen bij de vaardigheden en behoeften van die cliënt, en die voor iedere individuele client toegespitst kunnen worden. Het betreft cursussen en workshops.
Team approach	Het therapieconcept moet een integraal, goed gedefinieerd en systematisch cyclisch proces zijn, uitgaande van de driehoeksrelatie tussen therapeut, cliënt en paard (Thiel, 2012, p.133).
Thiel	Overige criteria: Het huisvesten en voeren van de paarden moet aangepast worden aan de soort specifieke behoeften, dagelijkse behoeften en huisvesting die tenminste voldoet aan de normen van de KNHS (Thiel, 2012, p. 406). 2) De therapeut moet verantwoording dragen voor het paard tot aan het levenseinde van het paard (Thiel, 2012, p. 406). 3) De psychische en fysieke gezondheid van het paard heeft de hoogste prioriteit (Thiel, 2012, p.406). 4) Het moet voor de instructeur duidelijk zijn dat hij of zij zichzelf, zijn eigen sterke en zwakke punten, en vooral zijn eigen blinde vlek in relatie tot het paard en zijn rol als therapeut, meebrengt in het hele proces (Thiel, 2012, p.98). 5) Het proces moet gedocumenteerd worden (Thiel, 2012, p.155).

Marjolijn van Dieren

De tweede expert op het gebied van werken met paarden in therapeutische context is Marjolijn van Dieren. Met de paarden bij haar thuis coacht zij mensen, waaronder hulpverleners, door middel van opstellingen (Bijlage 2.2, 2020). In tegenstelling tot Thiel (2012) volgt van Dieren het paard in plaats van dat het paard een hulpmiddel is waarbij de therapeut de daadwerkelijk leiding heeft. De reden dat van Dieren dit doet is omdat ‘paarden aanraken wat er voor die persoon geldt op dat moment, wat op dat moment aan de orde is. Soms is het net een toneelstuk waarin de paarden bewegen en daarin laten zij ervaren en voelen wat er nodig is’ (Bijlage 2.2, 2020). De overeenkomst met Thiel (2012) is dat van Dieren zich als coach ziet in de driehoek. Echter, er is bij de coaching trajecten van Van Dieren geen sprake van een *team approach* in de vorm hoe Kelly (2014) en recente studies zoals Kinney en Eakman (2019) spreken. Zij benadrukken het belang van een team approach waarbij er naast een paardenspecialist ook een therapeut aanwezig is. Verder noemt Van Dieren noemt een aantal praktische kwaliteitscriteria waaraan het werken met paarden in ‘therapeutische context’ aan moet voldoen.

Parameters	Uitwerking
Toelatingsproces	Door middel van intake via telefoon of mail. Soms doorverwijzing van andere instantie (bijlage 2.2). Van belang is dat de persoon zich veilig voelt bij zijn/haar coach (Bijlage 2.2, 2020).
Stappen in programma	Intake, persoonlijke doelstelling bepalen, therapie (aantal sessies) en evaluatie (Bijlage 2.2, 2020).
Lengte van het programma	Varieert, afhankelijk van de behoefte van de cliënt (Bijlage 2.2, 2020).
Lengte van een sessie	1,5 uur (Bijlage 2.2, 2020)
Frequentie van een sessie	Eenmaal per week contact. De persoon bepaalt hoeveel sessies hij of zij nodig heeft (Bijlage 2.2, 2020).
Type contact- en therapiesessies	‘Ik werk systemisch dus dan ga je er van uit dat iedereen een plaats van herkomst heeft en een eigen plek heeft en dat iedereen in balans is en dat de ordening klopt.’ Dit is het uitgangspunt waarna de client met de paarden aan de slag gaat. Dan kom je de bak in, mensen mogen hun eigen plek kiezen, dat doen ze door hun benen te laten bewegen en op gevoel een plek te kiezen. Dan

	<p>mag de persoon een vraag stellen. Waarom ben je hier en waarom sta je juist op deze plek. Uiteindelijk staat de helende werking van het paard centraal (Bijlage 2.2, 2020).</p>
<i>Team approach</i>	<p>Bij een trainingssessie zijn betrokken: De cliënt, het paard, en van Dieren als specialist/ therapeut (Bijlage 2, 2020). Van Dieren volgt de paarden omdat ‘paarden aanraken wat voor die persoon geldt op dat moment (Bijlage 2.2, 2020)’.</p>
Van Dieren	<p>Overige criteria:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ‘Het belangrijkste is gezonde paarden, regelmatig gecheckt, voldoende ruwvoer, in een kudde levend. Er moet samenvattend goed gekeken worden naar het welzijn van de paarden (bijlage 2, 2020)’. 2. De paarden moeten vrij kunnen leven, dus de natuur zo veel mogelijk vrij kunnen leven (bijlage 2, 2020). 3. De instructeur moet je heel erg bewust zijn van het paardengedrag (bijlage 2, 2020). 4. Er moet iemand zijn die weet heeft van trauma’s (bijlage 2, 2020). 5. De instructeur moet stevig in zijn of haar schoenen staan (bijlage 2, 2020). 6. ‘Als je werkt met dit soort mensen (ptss, trauma’s) moet je kilometers gemaakt hebben. Dus je moet veel ervaring hebben met het werken met paarden en je je eigen proces grotendeels doorlopen hebben (bijlage 2, 2020).’ 7. Wordt er in een afgesloten ruimte gewerkt, hoe worden emoties opgevangen of wordt er overheen gepraat. Is er een nagesprek?

EAGALA

In hoofdstuk 2.1 is benoemd waarom het paard zo goed past bij de PTSS gediagnostiseerde veteraan. De organisatie die hierbij is genoemd is de EAGALA, *de Equine Assisted Growth and Learning Association*. Deze organisatie draagt sinds 1999 bij aan de certificering van equitherapeuten wereldwijd (www.eagala.org). De EAGALA-methode is een teambenadering met een gediplomeerde, erkende gezondheidsprofessional, een gekwalificeerde paardenspecialist en paarden (www.eagala.org). Zoals al eerder is benoemd werkt deze organisatie alleen met paarden zonder deze te berijden. Volgens de organisatie creëert dit de ruimte voor de client om te reflecteren op situaties uit het verleden. De kern van de EAGALA methode is dat het therapieteam zoekt naar zogenaamde SPUD'S. *Shifts, Patterns, Unique moments, Discrepancies en Selfawareness* (Notgrass & Pettinelli, 2014, p. 169).

- *Shifts* kunnen alle veranderingen zijn tijdens de sessie. Een voorbeeld is het verplaatsen van de paarden naar de client. Maar ook dat de deelnemers stil werden toen ze de bak in gingen (Notgrass & Pettinelli, 2014, p. 169).
- Een *Patern* is gedrag dat drie of meer keer voorkomt. Deze terugkerende gedragingen impliceren in het algemeen dat het gedrag significant is (Notgrass & Pettinelli, 2014, p. 169).
- Wanneer iets *Unique* voorkomt wordt dit vastgelegd door het therapieteam. Bijvoorbeeld wanneer een paard door haar voorpoten zakt, en haar achterpoten strekt (Notgrass & Pettinelli, 2014, p. 169).
- *Discrepancy* treedt op wanneer de verbale en non-verbale communicatie van de client niet met elkaar overeenstemt. Een deelnemer kan bijvoorbeeld zeggen dat zij zeer ervaren is met paarden met toch schichtig naar de paarden loopt. Dit is een discrepantie die door het therapieteam wordt gedocumenteerd (Notgrass & Pettinelli, 2014, p. 169).
- *Self-awareness* geldt voor het therapieteam zelf. Dat elk lid van het team een bepalende mate van bewustwording van eigen vooroordelen moet hebben. Daarom werken EAGALA leden ook in teams. Wanneer er sprake is van één lid is het mogelijk dat er tunnelvisie ontstaat (Notgrass & Pettinelli, 2014, p. 169).

Doordat de veteraan in contact komt te staan met paarden verandert dit iets in hem of haar. De SPUD'S zijn handvatten om de verandering bij de client waar te nemen. In essentie sluit deze methode aan bij de methode zoals van Dieren die gebruikt waarin het paard leidend is en de therapeut slechts ondersteunend is in het proces (Bijlage 2.2, 2020). Omdat Stichting

Hephaistos met Stal Mansour zich hebben toegelegd op veteranenproblematiek is deze EAGALA-methode de moeite waard om te betrekken in de kwaliteitscriteria.

Parameters	Uitwerking
Toelatingsproces	Het EAGALA model wordt door veel verschillende maneges in de Verenigde Staten gebruikt. Het toelatingsproces kan dan ook verschillen per manege (www.eagala.org).
Stappen in programma	Doordat de client niet hoeft te leren paardrijden zijn er geen gestructureerde stappen in het programma. De stappen zijn dan ook clientafhankelijk (Usadi & Levine, 2017, p. 2).
Stappen in sessie	De client krijgt een opdracht. Vervolgens wordt er door het therapieteam niet zozeer gekeken of deze opdracht behaald wordt, maar of het sprake is van zogenaamde SPUD'S. Deze SPUD'D wordt gebruikt om doelstellingen te maken voor komende sessies. Na afloop wordt de sessie geëvalueerd (Notgrass & Pettinelli, 2014, p. 169).
Lengte van het programma	Varieert per manege.
Lengte van een sessie	Varieert per manege.
Frequentie van een sessie	Varieert per manege.
Type therapie	Het paard beweegt vrij rond, wat betekent dat het geen uitrusting draagt en niet is vastgemaakt of op enige andere manier is beperkt met betrekking tot beweging. Het therapie team nodigen de veteraan uit om met het paard te communiceren (zonder symbolen of controle- instrumenten) (Usadi & Levine, 2017, p. 1). EAGALA werkt enkel met grondsessies. Door opstellingen helpt EAGALA om ervaringen uit het verleden her te beleven (www.eagala.org). De leden van het therapieteam doen dat door verschillende waarnemingen (SPUD'S). Allereerst het eerste contact met het paard. De getrainde waarnemer kan in die activiteit het patroon van de krijger zien om een relatie tot stand te brengen (Usadi & Levine, 2017, p. 4). Vervolgens worden verschuivingen van het gedrag van de veteraan waargenomen door de therapeut. Dit is het tweede onderwerp van de observatie; de verandering van

	eigen gedrag. De houding veranderen en zien wat er in de arena met het paard gebeurt, kan nieuwe inzichten geven hoe de veteraan zich in het dagelijks leven zich op kan stellen naar de buitenwereld.
Team approach	Bij een trainingssessie zijn betrokken; Client, erkende gezondheidsprofessional, een gekwalificeerde paardenspecialist en het paard (www.eagala.org).
EAGALA	Overige criteria: Tijdens een sessie wordt er door het therapieteam waargenomen, dus er wordt zo min mogelijk gesproken.

De PATH

De laatste organisatie is de *Professional Association of Therapeutic Horsemanship International*, de PATH intl. Sinds 1969 is deze organisatie bezig met de ontwikkeling van de verschillende soorten equithherapie, en verzorgt de certificering van equitherapeuten (PATH Intl., 2011). In tegenstelling tot EAGALA focust de PATH zich wel op het daadwerkelijk berijden van het paard. In totaal zijn er 860 maneges wereldwijd verbonden aan de PATH met meer dan vierduizend veteranen (PATH, 2017). Voor de certificering heeft de PATH een aantal richtlijnen opgesteld. Derhalve worden de criteria van de PATH voornamelijk als randvoorwaarden gebruikt hoe de manege ethisch om moet gaan met haar paarden.

Parameters	Uitwerking
Toelatingsproces	Intake en doelstellingen (PATH, 2017). Deze doelstellingen moeten gedocumenteerd worden en overlegd met de psychische begeleiding (PATH, 2011).
Stappen in programma	De trainingssessie volgt een proces van beoordeling, planning en documentatie (PATH Intl., 2011, p. 18). De PATH vereist nieuwe deelnemers een enquête te doorlopen. Van alle deelnemers wordt de beoordeling en de schriftelijke doelen gedocumenteerd. Elk individu heeft derhalve een algemeen plan nodig met doelstellingen (PATH Intl., 2011, p. 18).
Lengte van het programma	Varieert per manege.
Lengte van een sessie	Varieert per manege.

Frequentie van een sessie	Varieert per manege.
Type therapie	De activiteiten die de PATH (2017) heeft ontwikkeld zijn: <ol style="list-style-type: none"> 1. Therapeutisch menen 2. Interactieve voltige (acrobatiek te paard) 3. Cognitieve gedragstherapie 4. Grondwerk 5. Stalmanagement.
<i>Team approach</i>	De PATH benadrukt dat er in elke vorm van therapie een therapeut aanwezig moet zijn. Dus bij een sessie zijn aanwezig: paard, cliënt en therapeut.
PATH	Overige criteria: <ol style="list-style-type: none"> 1. De werknemers die verbonden zijn aan de manege verbonden zijn moeten voldoen aan de nationaal erkende kwalificaties (PATH Intl., 2011, p. 17). 2. De manege moet verbonden zijn aan de professionele geestelijke gezondheidszorg (PATH Intl., 2011, p. 17). 3. Er moet een speciaal behandelplan voor elke client zijn (PATH Intl., 2011, p. 17). 4. De manege moet de voortdurende behoefte hebben zich te verbeteren in wat zij doen. Zowel in het welzijn van de paarden als het welzijn van de deelnemers (PATH Intl., 2011, p. 18). 5. Er moet ruimte zijn om vrij te werken met paarden in een veilige omgeving (PATH Intl., 2011, p. 18). 6. Er wordt te allen tijde met respect aandacht besteed aan het fysieke mentale en emotionele welzijn van de paarden (PATH Intl., 2011, p. 18).

Om uit de gegeven criteria een raamwerk te formeren zijn de criteria van de verschillende experts samengevat en samengevoegd. Zodoende ontstaat er een raamwerk waar alle experts in terug komen. Dit raamwerk is gebaseerd op het oorspronkelijke model van Kelly (2014). In hoofdstuk vier zal dit raamwerk gebruikt worden om iets te kunnen zeggen over de werkwijze van Stal Mansour in relatie tot veteranenproblematiek. Enerzijds kan dit raamwerk een model

zijn om een bestaande therapie sessies te beoordelen, anderzijds kan dit model gebruikt worden in de opbouw van nieuwe therapieprogramma's.

Het model laat het verschil zien in benadering in gebruik van het paard. Het is gebleken dat het mogelijk is om positieve effecten te komen zonder daadwerkelijk paard te rijden (EAGALA, 2014). Daarnaast is het ook mogelijk om tot effecten te komen door het paard juist wel te berijden. In het model komt dit onderscheid naar voor in het verschil tussen de Amerikaanse organisaties EAGALA en PATH.

Op de volgende pagina's zijn de tabellen uiteengezet.

Parameter	Kelly (2014)	Thiel (2012)	Van Dieren (2020)	EAGALA	PATH	Samenvattend
Toelatingsproces	<p>1) Er is een open inschrijving voor veteranen met PTSS-klachten.</p> <p>2) Kandidaten maken door middel van een intakegesprek kennis met het team specialisten.</p>	<p>1) Doorverwijzing door instantie.</p> <p>2) Intake met het bepalen van de persoonlijke doelstelling (Thiel, 2012, p.99). De instructeur moet bepalen waarin hij wil ondersteunen (Thiel. 2012, p.165).</p>	<p>Door middel van intake via telefoon of mail. Soms doorverwijzing van andere instantie (bijlage 2.2). Van belang is dat de persoon zich veilig voelt bij zijn/haar coach (Bijlage 2.2, 2020).</p>	<p>1) Intake.</p> <p>2) Doelstelling bepalen met veteraan zowel met paardenspecialist als met psychisch specialist.</p>	<p>Intake en doelstellingen (PATH, 2017). Deze doelstellingen moeten gedocumenteerd worden en overlegd met de psychische begeleiding (PATH, 2011).</p>	<p>Inschrijving kan door middel van open inschrijving (Kelly, 2014), of door doorverwijzing (Thiel, 2012, van Dieren, 2020). Na inschrijving vindt intake plaats. Tijdens de intake worden de persoonlijke doelstellingen besproken (Kelly, 2014, Thiel,2012, van Dieren, 2020, EAGALA, PATH). Deze intake moet worden gedocumenteerd (PATH) en worden voorgelegd aan een psychisch specialist (Kelly, 2014, EAGALA, PATH).</p>

Parameter	Kelly (2014)	Thiel (2012)	Van Dieren (2020)	EAGALA	PATH	Samenvattend
Stappen in programma	Doelen worden gesteld. Veteraan maakt kennis met het paard. De veteraan leert paardrijden. Nieuwe doelen worden gesteld.	De eerste fase is de inleidende fase waarin een relatie wordt gelegd tussen paard en client. De tweede fase is de opwarmingsfase, hierin wordt verkend wat de lichamelijke mogelijkheden zijn met het paard. Als derde de oefen- en werkfase, wanneer de cliënt behendiger is geworden met het paard vindt de daadwerkelijke therapie plaats. Als vierde de wens oefening of de verwerkingsfase, met als laatste de cooling down fase (Thiel, 2012, p.92). In de uiteindelijke evaluatie moet teruggekoppeld worden in hoeverre het doel van de client bereikt is (Thiel, 2012, p.166) Een therapie sessie gaat uit van vijf fasen. Begroeting, opwarmen, werkfase, wens oefening en afscheid. Deze cyclische benadering geeft de therapeut en cliënt houvast (Thiel, 2012, p. 90).	Intake, persoonlijke doelstelling bepalen, therapie (aantal sessies) en evaluatie (Bijlage 2.2, 2020).	Doordat de client niet hoeft te leren paardrijden zijn er geen gestructureerde stappen in het programma. De stappen zijn dan ook clientafhankelijk (Usadi & Levine, 2017, p. 2). De client krijgt een opdracht. Vervolgens wordt er door het therapieteam niet zozeer gekeken of deze opdracht behaald wordt, maar of het sprake is van zogenaamde SPUD'S. Deze SPUD'D wordt gebruikt om doelstellingen te maken voor komende sessies. Na afloop wordt de sessie geëvalueerd (Notgrass & Pettinelli, 2014, p. 169).	De trainingssessie volgt een proces van beoordeling, planning en documentatie (PATH Intl., 2011, p. 18). De PATH vereist nieuwe deelnemers een enquête te doorlopen. Van alle deelnemers wordt de beoordeling en de schriftelijke doelen gedocumenteerd. Elk individu heeft derhalve een algemeen plan nodig met doelstellingen (PATH Intl., 2011, p. 18).	Door discrepantie in experts zijn er twee wegen mogelijk. 1) inleidende fase met doelstellingen en kennismaking (Kelly, 2014, Thiel, 2012, van Dieren (2020), PATH). 2) opwarmingsfase, verkenning lichamelijke mogelijkheden (Kelly, 2014, Thiel, 2012, PATH). 3) werkfase, waarin de oefeningen worden gedaan (Kelly, 2014, Thiel, 2012, PATH) 4) afscheid, waar er afscheid van het paard genomen wordt of nieuwe doelen gesteld worden (Kelly (2014), Thiel (2012), PATH) Of een minder gestructureerde manier waarbij in beginsel geen paardgereden hoeft te worden. Dit programma bestaat uit drie onderdelen, intake, therapie en evaluatie (van Dieren, 2020, EAGALA)

Parameter	Kelly (2014)	Thiel (2012)	Van Dieren (2020)	EAGALA	PATH	Samenvattend
Lengte van het programma	De lengte van het totale programma verschilt van persoon tot persoon.	De individuele begeleiding paardrijden (korttraject) bedraagt 10 lessen (www.hippocampus-nl.com). Het langdurige traject bedraagt minimaal 6 maanden.	Varieert, afhankelijk van de behoefte van de cliënt (Bijlage 2.2, 2020).	Varieert per manege.	Varieert per manege.	De lengte van het totale programma hangt af van de behoefte van de cliënt (Kelly, 2014, Thiel, 2012, van Dieren, 2020). Daarnaast is de minimale lengte 10 weken (Thiel, 2012).
Lengte van een sessie	Een sessie duurt minimaal 60 minuten.	1,5 uur (www.hippocampus-nl.com).	1,5 uur (Bijlage 2.2, 2020)	Varieert per manege.	Varieert per manege.	Een sessie duurt minimaal een uur (Kelly, 2014, Thiel, 2012, van Dieren, 2020).
Frequentie van een sessie	De veteranen moeten elke week een sessie doorlopen.	Eenmaal per week (www.hippocampus-nl.com).	Eenmaal per week contact. De persoon bepaalt hoeveel sessies hij of zij nodig heeft (Bijlage 2.2, 2020).	Varieert per manege.	Varieert per manege.	Elke week moet er een sessie doorlopen worden (Kelly, 2014, Thiel, 2012, van Dieren, 2020).

Parameter	Kelly (2014)	Thiel (2012)	Van Dieren (2020)	EAGALA	PATH	Samenvattend
Type therapie	De manege moet bepalen welke soort therapie aansluit bij haar doelstelling.	Uitgaande van de klassieke voltigeoefeningen zijn er heel wat variaties op de oefeningen mogelijk, die passen bij de vaardigheden en behoeften van die cliënt, en die voor iedere individuele client toegespitst kunnen worden. Het betreft cursussen en workshops.	‘Ik werk systemisch dus dan ga je er van uit dat iedereen een plaats van herkomst heeft en een eigen plek heeft en dat iedereen in balans is en dat de ordening klopt.’ Dit is het uitgangspunt waarna de client met de paarden aan de slag gaat. Dan kom je de bak in, mensen mogen hun eigen plek kiezen, dat doen ze door hun benen te laten bewegen en op gevoel een plek te kiezen. Dan mag de persoon een vraag stellen. Waarom ben je hier en waarom sta je juist op deze plek. Uiteindelijk staat de helende werking van het paard centraal (Bijlage 2.2, 2020).	Het paard beweegt vrij rond, wat betekent dat het geen uitrusting draagt en niet is vastgemaakt of op enige andere manier is beperkt met betrekking tot beweging. Het therapie team nodigen de veteraan uit om met het paard te communiceren (zonder symbolen of controle- instrumenten) (Usadi & Levine, 2017, p. 1). EAGALA werkt enkel met grondsessies. Door opstellingen helpt EAGALA om ervaringen uit het verleden her te beleven (www.eagala.org). De leden van het therapieteam doen dat door verschillende waarnemingen (SPUD’S). Allereerst het eerste contact met het paard. De getrainde waarnemer kan in die activiteit het patroon van de krijger zien om een relatie tot stand te brengen (Usadi & Levine, 2017, p. 4). Vervolgens worden verschuivingen van het gedrag van de veteraan waargenomen door de therapeut. Dit is het tweede onderwerp van de observatie; de verandering van eigen gedrag. De houding veranderen en zien wat er in de arena met het paard gebeurt, kan nieuwe inzichten geven hoe de veteraan zich in het dagelijks leven zich op kan stellen naar de buitenwereld	De activiteiten die de PATH (2017) heeft ontwikkeld zijn: -Therapeutisch menen -Interactieve voltige (acrobatiek te paard) -Cognitieve gedragstherapie -Grondwerk -Stalmanagement.	Allereerst moet de manege bepalen welke therapie aansluit bij haar doelstelling (Kelly, 2014). Wanneer deze doelstelling gesteld is, zijn er veel verschillende mogelijkheden; rijden, grondwerk, menen etc. (Thiel, 2012, PATH). Als tweede is het mogelijk om meer toe te spitsen op de veteranenproblematiek. Therapiesessies zonder daadwerkelijk paardrijden waarbij het contact tussen paard en veteraan de boventoon voert (van Dieren, 2020, EAGALA).

Parameter	Kelly (2014)	Thiel (2012)	Van Dieren (2020)	EAGALA	PATH	Samenvattend
Team approach	Psychiatrisch verpleegkundige Gecertificeerde rijinstructeurs Vrijwilligers.	Het therapieconcept moet een integraal, goed gedefinieerd en systematisch cyclisch proces zijn, uitgaande van de driehoeksrelatie tussen therapeut, cliënt en paard (Thiel, 2012, p.133).	Bij een trainingssessie zijn betrokken: De cliënt, het paard, en van Dieren als specialist/therapeut (Bijlage 2, 2020). Van Dieren volgt de paarden omdat 'paarden aanraken wat voor die persoon geldt op dat moment (Bijlage 2.2, 2020)'. Bij een trainingssessie zijn betrokken; Client, erkende gezondheidsprofessional, een gekwalificeerde paardenspecialist en het paard (www.eagala.org).	Bij een trainingssessie zijn betrokken; Client, erkende gezondheidsprofessional, een gekwalificeerde paardenspecialist en het paard (www.eagala.org).	De PATH benadrukt dat er in elke vorm van therapie een therapeut aanwezig moet zijn. Dus bij een sessie zijn aanwezig: paard, cliënt en therapeut.	De therapie- en trainingssessie moeten minimaal bestaan uit een driehoeksrelatie tussen therapeut, cliënt en paard (Thiel, 2012, van Dieren, 2020, PATH). Deze driehoeksrelatie is uit te breiden met psychiatrisch verpleegkundigen (Kelly, 2014) en erkende gezondheidsprofessionals (EAGALA).

Parameter	Kelly (2014)	Thiel (2012)	Van Dieren (2020)	EAGALA	PATH	Samenvattend
Overige criteria	n.v.t.	<p>1) Het huisvesten en voeren van de paarden moet aangepast worden aan de soort specifieke behoeften, dagelijkse behoeften en huisvesting die tenminste voldoet aan de normen van de KNHS (Thiel, 2012, p. 406).</p> <p>2) De therapeut moet verantwoording dragen voor het paard tot aan het levenseinde van het paard (Thiel, 2012, p. 406)</p> <p>3) De psychische en fysieke gezondheid van het paard heeft de hoogste prioriteit (Thiel, 2012, p.406).</p> <p>4) Het moet voor de instructeur duidelijk zijn dat hij of zij zichzelf, zijn eigen sterke en zwakke punten, en vooral zijn eigen blinde vlek in relatie tot het paard en zijn rol als therapeut, meebrengt in het hele proces (Thiel, 2012, p.98).</p> <p>5) Het proces moet gedocumenteerd worden (Thiel, 2012, p.155).</p>	<p>1) ‘Het belangrijkste is gezonde paarden, regelmatig gecheckt, voldoende ruwvoer, in een kudde levend. Er moet samenvattend goed gekeken worden naar het welzijn van de paarden (bijlage 2, 2020)’.</p> <p>De paarden moeten vrij kunnen leven, dus de natuur zo veel mogelijk vrij kunnen leven (bijlage 2, 2020).</p> <p>2) De instructeur moet je heel erg bewust zijn van het paardengedrag (bijlage 2, 2020).</p> <p>3) Er moet iemand zijn die weet heeft van trauma’s (bijlage 2, 2020).</p> <p>4) De instructeur moet stevig in zijn of haar schoenen staan (bijlage 2, 2020).</p> <p>5) ‘Als je werkt met dit soort mensen (ptss, trauma’s) moet je kilometers gemaakt hebben. Dus je moet veel ervaring hebben met het werken met paarden en je je eigen proces grotendeels doorlopen hebben (bijlage 2, 2020).’</p> <p>Wordt er in een afgesloten ruimte gewerkt, hoe worden emoties opgevangen of wordt er overheen gepraat. Is er een nagesprek?</p>	Tijdens een sessie wordt er door het therapieteam waargenomen, dus er wordt zo min mogelijk gesproken.	<p>1)De werknemers die verbonden zijn aan de manege verbonden zijn moeten voldoen aan de nationaal erkende kwalificaties (PATH Intl., 2011, p. 17).</p> <p>2) De manege moet verbonden zijn aan de professionele geestelijke gezondheidszorg (PATH Intl., 2011, p. 17).</p> <p>3) Er moet een speciaal behandelplan voor elke client zijn (PATH Intl., 2011, p. 17).</p> <p>4) De manege moet de voortdurende behoefte hebben zich te verbeteren in wat zij doen. Zowel in het welzijn van de paarden als het welzijn van de deelnemers (PATH Intl., 2011, p. 18).</p> <p>5) Er moet ruimte zijn om vrij te werken met paarden in een veilige omgeving (PATH Intl., 2011, p. 18).</p> <p>Er wordt te allen tijde met respect aandacht besteed aan het fysieke mentale en emotionele welzijn van de paarden (PATH Intl., 2011, p. 18).</p>	<p>Enkele terugkerende punten zijn;</p> <p>1) De fysieke en mentale gezondheid van het paard moet de hoogste prioriteit zijn (Thiel, 2012, van Dieren, 2020, PATH).</p> <p>2) Het is belangrijk dat de huisvesting van de paarden op orde is en dat de paarden in een kudde kunnen leven (Thiel, 2012, van Dieren, PATH).</p> <p>3) De instructeur moet zijn eigen rol binnen het proces kennen en derhalve zijn eigen problemen hebben verwerkt (Thiel, 2012, van Dieren 2020, PATH).</p> <p>4) De manege moet verbonden zijn aan de gezondheidszorg (PATH).</p> <p>5) Het proces moet gedocumenteerd worden (Thiel, 2012, PATH).</p>

Het uiteindelijke raamwerk van kwaliteitscriteria.

Parameter	Uitwerking
Toelatingsproces	Inschrijving kan door middel van open inschrijving (Kelly, 2014), of door doorverwijzing (Thiel, 2012, van Dieren, 2020). Na inschrijving vindt intake plaats. Tijdens de intake worden de persoonlijke doelstellingen besproken (Kelly, 2014, Thiel, 2012, van Dieren, 2020, EAGALA, PATH). Deze intake moet worden gedocumenteerd (PATH) en worden voorgelegd aan een psychisch specialist (Kelly, 2014, EAGALA, PATH).
Stappen in programma	Door discrepantie in experts zijn er twee wegen mogelijk. 1) inleidende fase met doelstellingen en kennismaking (Kelly, 2014, Thiel, 2012, van Dieren (2020), PATH). 2) opwarmingsfase, verkenning lichamelijke mogelijkheden (Kelly, 2014, Thiel, 2012, PATH). 3) werkfase, waarin de oefeningen worden gedaan (Kelly, 2014, Thiel, 2012, PATH). 4) afscheid, waar er afscheid van het paard genomen wordt of nieuwe doelen gesteld worden (Kelly (2014), Thiel (2012), PATH) Of een minder gestructureerde manier waarbij in beginsel geen paardgereden hoeft te worden. Dit programma bestaat uit drie onderdelen, intake, therapie en evaluatie (van Dieren, 2020, EAGALA).
Lengte van het programma	De lengte van het totale programma hangt af van de behoefte van de cliënt (Kelly, 2014, Thiel, 2012, van Dieren, 2020). Daarnaast is de minimale lengte 10 weken (Thiel, 2012).
Lengte van een sessie	Een sessie duurt minimaal een uur (Kelly, 2014, Thiel, 2012, van Dieren, 2020).
Frequentie van een sessie	Elke week moet er een sessie doorlopen worden (Kelly, 2014, Thiel, 2012, van Dieren, 2020).
Type therapie	Allereerst moet de manege bepalen welke therapie aansluit bij haar doelstelling (Kelly, 2014). Wanneer deze doelstelling gesteld is, zijn er veel verschillende mogelijkheden; rijden, grondwerk, mennen etc. (Thiel, 2012, PATH). Als tweede is het mogelijk om meer toe te spitsen op de veteranenproblematiek. Therapiesessies zonder daadwerkelijk paardrijden waarbij het contact tussen paard en veteraan de boventoon voert (van Dieren, 2020, EAGALA).
Team approach	De therapie- en trainingssessie moeten minimaal bestaan uit een driehoeksrelatie tussen therapeut, cliënt en paard (Thiel, 2012, van Dieren, 2020, PATH). Deze driehoeksrelatie is uit te breiden met psychiatrisch verpleegkundigen (Kelly, 2014) en erkende gezondheidsprofessionals (EAGALA).
Overige criteria	Enkele terugkerende punten zijn; 1) De fysieke en mentale gezondheid van het paard moet de hoogste prioriteit zijn (Thiel, 2012, van Dieren, 2020, PATH). 2) Het is belangrijk dat de huisvesting van de paarden op orde is en dat de paarden in een kudde kunnen leven (Thiel, 2012, van Dieren, PATH). 3) De instructeur moet zijn eigen rol binnen het proces kennen en derhalve zijn eigen problemen hebben verwerkt (Thiel, 2012, van Dieren 2020, PATH). 4) De manege moet verbonden zijn aan de gezondheidszorg (PATH). 5) Het proces moet gedocumenteerd worden (Thiel, 2012, PATH).

Bijzonderheden ‘stappen in programma’: Als eerste komt een duidelijk verschil naar voren in aanpak. Thiel (2012), Kelly (2014) en de PATH zien voornamelijk de therapeutisch waarde naar voren komen in het daadwerkelijk paardrijden. Om de therapie toe te passen zullen de deelnemers eerst moeten leren paardrijden. Dit is significant anders dan hoe van Dieren (2020) en EAGALA equithérapie benaderen. Zij laten de deelnemers geen paardrijden maar halen de therapeutische waarde uit het contact zonder op het paard te hoeven zitten. Dit zorgt uiteindelijk voor een andere benadering in *stappen in programma*. Als tweede wordt ook bij Thiel (2012) en EAGALA inhoudelijk ingegaan op verschillende stappen tijdens een sessie. Met het programma wordt de totale behandeling bedoeld. Echter, door de stappen in sessies in ieder geval te benoemen kan gekeken worden of een sessie op Stal Mansour overlap vertoont met hoe de experts een dag indelen, niet alleen in het groter geheel, maar ook in detail op één enkele dag.

Bijzonderheden ‘lengte van het programma’: Waar de genoemde experts geen rekening mee houden is de financiële kant van het programma. Gezien het feit dat er sponsors nodig zijn (Bijlage 2.3, 2019) geeft aan dat er wel degelijk een financieel element is wat bepaalt hoelang een programma aan kan houden. Desalniettemin geldt een minimale lengte van 10 weken.

Bijzonderheden ‘type therapie’: Zoals eerder gezegd is er een significant verschil tussen Kelly (2014), Thiel (2012), PATH en EAGALA en van Dieren (2020). Dit verschil toont zich ook in de verschillen in therapie. Zoals in het samenvattende deel van de tabel is beschreven, is het mogelijk om het paardrijden, menen en grondwerk als uitgangspunt van de therapie te nemen. Of juist het vrije contact met het paard zonder het daadwerkelijk de berijden. De EAGALA-methode en van Dieren (2020) maken duidelijk wat dan precies gedaan wordt met de paarden, en waar de therapeuten op letten.

Bijzonderheden ‘team approach’: Op dit punt bestaat unanimiteit onder de experts. Het is niet mogelijk om aan therapie met paarden te doen zonder dat de in paragraaf 2.1 besproken triagulariteit aanwezig is. Om de fysieke en mentale gezondheid te garanderen van het paard is er een paardenspecialist aanwezig. Daarnaast moet er een psychisch gezondheidsdeskundige aanwezig zijn om de deelnemers te begeleiden wanneer er sprake is van een zogenaamde *meld-down*.

Hoofdstuk 3: Methodologie

3.1. Inleiding

Volgens Verschuren en Doorewaard (2015) is de meest bepalende stap in een onderzoek de keuze van onderzoeksstrategie. Onder een onderzoekstrategie wordt het geheel van samenhangende beslissingen over de wijze waarop het onderzoek uitgevoerd gaat worden verstaan. Allereerst moet er nagedacht worden over de breedte en diepgang van het onderzoek. Vervolgens moet er worden gekozen of er een kwantificerende of een kwalificerende benadering gekozen wordt. Uiteindelijk is er de mogelijkheid om te kiezen uit vijf verschillende strategieën (Verschuren & Doorewaard, 2015, p. 157) te weten; survey, experiment, casestudy, gefundeerde theoriebenadering en een bureauonderzoek.

3.2. Kwaliteitsaspecten

Het is belangrijk om inzicht te geven in de kwaliteitsaspecten van dit onderzoek. In deze paragraaf komen de sterkere en zwakkere aspecten van dit onderzoek naar voren. Allereerst worden de begrippen *nuttig*, *realistisch*, *relevantie*, *tijd*, *eenduidigheid* en *informatierijk* behandeld.

<i>Nuttig</i>	Dit onderzoek dient een breder doel namelijk de behandeling van militairen gediagnostiseerd met PTSS. Het nut van dit onderzoek is dan ook dat het een bijdrage levert aan de wetenschappelijke onderbouwing het project Hephaistos. Dit onderzoek zal uiteindelijk bijdragen aan het hoofdonderzoek naar de effecten en optimalisatie van equithérapie voor veteranen.
<i>Realistisch</i>	Gezien de aard van het onderzoek, namelijk een casestudy, is de doelstelling realistisch. De uitdaging zal zijn om een gedegen raamwerk te vinden om te maken waar equithérapie aan moet voldoen. De stichting heeft toegezegd medewerking te verlenen door middel van interviews.
<i>Relevantie</i>	De stichting en deelnemende veteranen hebben baat bij een wetenschappelijke onderbouwing van hun stichting en dat maakt deze studie relevant.
<i>Tijd</i>	De beschikbare tijd van 14 weken moet genoeg zijn om dit onderzoek te kunnen doen. De interviews en analyse van de gegeven therapie moet namelijk te doen zijn in de gegeven tijd
<i>Eenduidig</i>	Het beoogde resultaat is een analyse van de gegeven therapie door de stichting Hephaistos en een daaraan gekoppeld advies voor de toekomst. Daarmee is het resultaat helder en eenduidig geformuleerd.
<i>Informatierijk</i>	De informatie die uit dit onderzoek zal komen kan gebruikt worden in een mogelijk vervolgonderzoek naar de bredere werking van equithérapie op veteranen. In Nederland is wat betreft onderzoek naar equithérapie nog niet eerder gekoppeld aan veteranenproblematiek. Dat maakt dit onderzoek informatierijk.

3.2.1. Validiteit

De interne validiteit zegt iets over de kwaliteit van de onderzoeksopzet. Een onderzoek is intern valide als er uit de gekozen onderzoeksmethode juiste conclusies kunnen worden getrokken (Swaen, 2020). De resultaten zijn intern valide wanneer de gemeten resultaten ook daadwerkelijk gevolg zijn van de opzettelijke verandering. In deze studie wordt aan de hand van een onderzoeksoptiek het onderzoeksobject bemeten. De validiteit blijkt uit de kwaliteit van het gekozen raamwerk, want dat is het daadwerkelijke meetinstrument. In dit onderzoek is de validiteit hoog aangezien de situatie precies in beeld wordt gebracht zoals deze geldt. Door de contactsessies bij te wonen worden observaties gedaan door meerdere personen te weten deze onderzoeker en begeleider dr. N. Rietveld. De waarnemingen worden naast het raamwerk gehouden. Het raamwerk wordt geformuleerd aan de hand van deskundigen en organisaties die zich toeleggen op de wetenschappelijke onderbouwing van equithérapie.

Als tweede de externe validiteit. Dit wordt bepaald aan de hand van de generaliseerbaarheid van de conclusies. Bepalend voor de validiteit is de kwaliteit van het raamwerk. Het raamwerk van kwaliteitscriteria is niet alleen toepasbaar op Stal Mansour en Stichting Hephaistos, maar voor meer maneges die worstelen met de vraag hoe coaching, begeleiding en therapie met elkaar te verenigen zijn. De bestanddelen van het raamwerk zijn immers niet alleen toepasbaar op contactsessies met veteranen maar zijn toepasbaar op vele andere vormen van gedragsstoornissen. Derhalve is de generaliseerbaarheid van dit onderzoek groot en is de externe validiteit hoog.

3.3. Onderzoeksstrategie

Zoals in de inleiding al kort is besproken, zal de werkwijze van Stal Mansour onder de loep genomen worden en zal er gekeken worden of de werkwijze voldoet aan kwaliteitscriteria voor equithérapie. Een onderzoekstrategie die hier uitsluitend bij past is de casestudy. Een casestudy is een onderzoek waarbij de onderzoeker probeert om een diepgaand en integraal inzicht te krijgen in een of enkele tijdruimtelijk begrensde objecten of processen (Verschuren & Doorewaard, 2015, p. 179). Om de keuze voor een casestudy te onderbouwen zullen eerst diens kenmerken in het perspectief van de Stichting Hephaistos worden bekeken.

Allereerst werkt een casestudy met relatief klein aantal onderzoekseenheden. Dit is van toepassing op de Stichting Hephaistos gezien het feit dat het aantal deelnemers aan het project ongeveer 10 personen betreft. Dit heeft te maken met de beschikbaarheid van trainers. Elk van de deelnemers heeft immers gerichte begeleiding nodig. Een consequentie van het kleine aantal

onderzoekseenheden is het feit dat er een kwalitatieve benadering zal worden gehanteerd. Een logisch gevolg is dat er meer in de diepte dan in de breedte wordt gewerkt. Hierbij zal worden gekozen voor interviews met open vragen. Deze interviews zullen worden getranscribeerd en citaten zullen worden gebruikt in de resultaten. Om methoden triangulatie te bereiken zal worden geprobeerd om deze open interviews te staven met observaties en inhoudsanalyses. Deze interviews zullen worden gehouden met experts zoals onder andere Marjolijn van Dieren, equitherapeut. De bevindingen uit dit interview, en de bevindingen uit de literatuurstudie, worden verwerkt tot een raamwerk van kwaliteitscriteria. Door middel van observaties zal beoordeeld worden of de Stal Mansour voldoet aan deze kwaliteitscriteria. Als laatste is de aard van het onderzoek exploratief omdat er nog geen eerder onderzoek is gedaan naar de werkwijze van Stichting Hephaistos.

Op deze manier wordt een integraal beeld verkregen van het onderzoeksobject waarna er een aanbeveling gedaan kan worden voor de verdere ontwikkeling van de Stal Mansour en de Stichting Hephaistos. Door deze indeling aan te houden wordt er structuur gegeven aan een van nature exploratief onderzoek. Een mogelijk nadeel van deze onderzoekstrategie is dat de externe geldigheid van de resultaten onder druk staat omdat het gaat om een enkele case.

3.4. Onderzoeksmateriaal

De volgende stap in de methodologie is het selecteren van materiaal. Dit is in eerste instantie al verwerkt in het theoretisch kader. De literatuur is enerzijds voornamelijk bedoeld om aan te tonen dat de effectiviteit van equithérapie plausibel is en anderzijds om kwaliteitscriteria te destilleren voor het te formuleren raamwerk. Dus door middel van het theoretisch kader zal in eerste instantie antwoord geven op de vraag wat equithérapie inhoudt. Vervolgens zal er door literatuurstudie en interviews antwoord gegeven worden op de vraag aan welke kwaliteitscriteria equithérapie moet voldoen.

3.4.1. Literatuurselectie

Voor het verkrijgen van literatuur zal gebruik gemaakt worden van Google Scholar en de online catalogus van de Nederlandse Defensie Academie. Gezien de aard van het onderwerp is de verwachting dat Google Scholar meer resultaten geeft omdat therapie met paarden niet bepaald binnen het militaire interest van de bibliotheek valt. Om de werking van equithérapie te onderbouwen is voldoende data voorhanden (Asselin et al. (2012), Earles et al. (2018), Johnson et al. (2018) en Romaniuk et al. (2018)). Echter is er wel kennis nodig om deze data te duiden en toe te passen op de casus Hephaistos. Deze kennis wordt gegenereerd door experts. Daarom zal er naast literatuurstudie ook gebruik gemaakt worden van interviews met experts.

3.4.2. Personenselectie

Naast een de literatuurstudie zullen er meerdere interviews gehouden worden. Personen zijn immers in het sociaalwetenschappelijke onderzoek meestal de belangrijkste bron van data en informatie omdat personen een zeer grote diversiteit van informatie verschaffen (Verschuren & Doorewaard, 2015, p. 210). Daarom zullen er meerdere diepte-interviews gehouden worden. De personen zullen gekwalificeerd worden als *respondent*, *informant* of als *deskundige*. Allereerst zal de equitherapeut Marjolijn van Dieren worden geïnterviewd met als doel het verkrijgen van kwaliteitscriteria voor het raamwerk. Daarnaast zal er een senior medewerker van Stal Mansour geïnterviewd worden om inzicht te krijgen in de werkwijze van de manege. Als laatste zijn twee interviews uit het voorgaande onderzoek gehaald voor aanvullende data. Het betreft een interview met het bestuur van Stichting Hephaistos en een interview met psychiater KTZ P. Eland.

3.4.3. Ontsluiting van bronnen

Voor wat betreft de interviews wordt er gebruik gemaakt van semigestructureerde interviews. Met deze semigestructureerde interviews wordt inzichtelijk gemaakt hoe de werkwijze van Stal Mansour een positief effect door middel van contactsessies probeert te behalen. De interviews zullen worden gehouden met deskundigen en met instructeurs van Stal Mansour. Ook is er data over genomen van het voorgaande onderzoek in 2019. Voor de beschrijving van de daadwerkelijke interventies kan gebruik gemaakt worden van observaties. Observatie is een techniek van datageneratie waarbij de onderzoeker in principe op locatie waarnemingen verricht bij personen, situaties en processen (Verschuren & Doorewaard, 2015, p. 227). De observatielijst is gegenereerd aan de hand van verschillende kwaliteitscriteria.

Hoofdstuk 4. Resultaten

Disclaimer: In verband met de onverwachte impact van het coronavirus is slechts één contactsessie bijgewoond. Derhalve is met enige voorzichtigheid conclusies getrokken uit gedane observaties.

Deelvraag 2: Wat is de werkwijze van Stal Mansour

4.1 Hoe ziet een training dag er uit op stal Mansour?

In hoofdstuk twee is aan de hand van deskundigen en organisaties een format opgesteld waar het werken met paarden ‘in therapeutische context’ aan moet voldoen. Dit format is afgeleid van de hoofdvraag in hoeverre de werkwijze van Stal Mansour voldoet aan wetenschappelijke kwaliteitscriteria. Om antwoord te geven om deze vraag is de kick-off meeting van het nieuwe seizoen bijgewoond. Daarnaast is op donderdag 5 maart 2020 een eerste trainingssessie bijgewoond.

Zoals gezegd is het in het kader van de hoofdvraag van dit onderzoek van belang om de werkwijze van de Stal Mansour te analyseren op basis van de eerder genoemde kwaliteitscriteria. Het observatieformat dat hiervoor is gebruikt is opgenomen in de bijlagen. De lijst waaruit dit observatieformulier bestaat is geen gelimiteerde lijst maar slechts een waarneming van wat er precies op de stal gebeurt met de deelnemers. Om meer duidelijkheid te verschaffen over deze specifieke casus moet er onderscheid gemaakt worden tussen de Stichting Hephaistos en Stal Mansour. Om die reden zullen eerst beide actoren kort besproken worden.

- **Stal Mansour:** Aan de zuidgrens van park de Hoge Veluwe ligt sinds 1972 bijzondere manege, zo stelt de manege op haar website (www.mansour.nl). Op de openingspagina wordt kort weergegeven wat deze manege faciliteert: trektochten, buitenritten, grondwerk, coaching enzovoorts. De manege verzorgt ongeveer vijftig paarden en pony's. Hierbij staa het welzijn van de paarden hoog in het vaandel. Elk jaar leidt het personeel collega-bedrijven rond op hun manege om te laten zien wat volgens hen paardenwelzijn is. Deze transparantie benadrukt de objectiviteit van de aanname dat het hier een paardenvriendelijke manege betreft. Deze diervriendelijkheid komt ook naar voren in de naam van de manege, Mansour. Mansour is namelijk Arabisch voor ‘degene die overwint’. Volgens de manege is dat degene die zijn of haar paard op de juiste manier weet te ondersteunen.

- **Stichting Hephaistos:** ‘Stichting Hephaistos wil getraumatiseerde militaire- en politieveteranen (Hephaistostianen) en hun directe naaste(n) helpen bij de verwerking van hun trauma/trauma’s. Dat doen we door de Hephaistostianen om te laten gaan/ te laten werken met paarden, hetzij als ruiter, hetzij als koetsier, bijrijder - of geleider van een lastpaard, om zo hun fysieke of psychische klachten te verminderen (www.stichtinghephaistos.nl)’. Om dit mogelijk te maken maakt de stichting gebruik van de faciliteiten van Stal Mansour.

Stichting Hephaistos doet zelf niet mee in de daadwerkelijke uitvoering van het dagprogramma van de deelnemers bij Stal Mansour (Bijlage 1, 2020). In een verkennend onderzoek (2019) is het bestuur van de stichting geïnterviewd waarbij naar voren kwam dat de deelnemers per definitie niet zitten te wachten op iets wat te maken heeft met therapie (Bijlage 2.3, 2019). De doelgroep van de stichting heeft door alle *office-based* therapie een aversie gekregen met alles wat therapie genoemd wordt, zo stelt het bestuur van Stichting Hephaistos. De vraag is echter hoe de groep nieuwe deelnemers hier tegenover staat. In de observatie kwam immers naar voren dat de nieuwe deelnemers significant enthousiaster reageren dan de ervaren deelnemers van vorig seizoen (Bijlage 1, 2020). Hoewel de ervaren deelnemers na de sessie niet zo enthousiast waren, is uit verkennend onderzoek gebleken dat de deelnemers wel degelijk baat hebben bij de gegeven contactsessies (Kunz et al., 2019). Blijkbaar is er dus een goede connectie tussen paarden en veteranen. Dit is duidelijk geworden in hoofdstuk 2.1. waarin uiteen is gezet waarom paarden goed gebruikt kunnen worden in de behandeling van PTSS gediagnostiseerde veteranen.

Fase	Observatie
Eén (15 min)	Samenkomst met collectieve plenaire ‘intake’ De deelnemers stellen zich kort voor De eigenaar van de stal stelt een aantal vragen.
Twee (30 min)	Paarden begroeten, kennis maken en borstelen De instructrice legt uitgebreid de lichaamstaal van het paard uit en waar de deelnemer op moet letten.
Drie (45 min)	Afhankelijk van waar ingedeeld gedurende het hele programma Paard rijden (2 personen) Grondwerk (4 personen) Paard met koets (3 personen)
Vier (30 min)	Lunch Collectief nagesprek Deelnemers schrijven ervaringen op in schriftje

- **Fase één:** de opening. De negen deelnemers komen samen in de foyer waar hen door de eigenaar van de manege gevraagd wordt naar hun rijervaring en gewicht. De eigenaar is met zijn trainers specialist op het gebied van paarden en kan zodoende de deelnemers begeleiden in wat zij willen bereiken. De rijervaring van de deelnemers en het gewicht is belangrijk om een inschatting te kunnen maken wat de verschillende deelnemers precies kunnen bereiken. Op basis van deze groepsbespreking wordt er een indeling gemaakt voor de dag. De nieuwe deelnemers worden gekoppeld aan de groep ervaren deelnemers waarna ze aan de slag gaan.
- **Fase twee:** paarden verzorgen. De deelnemers gaan naar buiten om voor het eerst contact te gaan maken met de paarden. Dit gebeurt collectief en onder begeleiding van een van de instructeurs die verbonden is aan de manege. De paarden worden verzorgd en geborsteld alvorens er verder gewerkt wordt met de paarden. De instructrice legt uit dat er gekeken wordt welke paarden hier op deze dag het meest geschikt voor zijn. De instructrice neemt uitgebreid de tijd om de deelnemers de lichaamstaal van het paard te leren begrijpen. De deelnemers zijn zichtbaar wat onwennig maar dit verandert naarmate de tijd vordert.
- **Fase drie:** paard rijden, grondwerk en werken met de koets. Na de eerste fase is er een indeling gemaakt wie wat gaat doen die dag en na het collectieve gedeelte gaat ieder onder begeleiding van een instructeur verder aan de slag met de paarden. Allereerst het grondwerk. De vier deelnemers worden door de instructeur gecoacht om leiding te geven aan het paard. Als tweede het paard rijden. De meest ervaren leden van de groep gaan daadwerkelijk paardrijden en worden hierin gecoacht door de eigenaar van de manege. De derde groep krijgt uitleg over het rijden met de koets. Er wordt nog niet gereden met de koets. Na afloop van de training brengen de deelnemers de paarden terug naar de poetsplaats en nemen ze afscheid van het paard.
- **Fase vier:** evaluatie. Wanneer de paarden teruggebracht zijn naar de stal wordt de dag collectief geëvalueerd. De vragen die hierbij gesteld zijn; Hoe is het gegaan? Voldeed de ochtend aan je verwachtingen? Wat heeft het met je gedaan? De meeste deelnemers geven aan rustig te worden door het contact met het paard. De dag wordt afgesloten met een lunch.

4.2 Overeenkomsten en verschillen tussen kwaliteitscriteria en werkwijze Stal Mansour

In deze paragraaf worden de overeenkomsten en verschillen benoemd tussen de in hoofdstuk twee genoemde kwaliteitscriteria en stal Mansour. Om een duidelijk beeld te geven worden eerst de gestelde parameters uit hoofdstuk twee naast de observatie op de Stal Mansour gelegd. Het raamwerk van kwaliteitscriteria voor het therapeutisch werken met paarden is ontleend aan het onderzoek van Martz Kelly (2014) en beschreven in 2.4 van dit onderzoek. Om antwoord te kunnen geven op de vraag van deze paragraaf zal eerst het model van Kelly ingevuld worden met de informatie uit de interviews en observaties. Voor toevoegingen worden de sites van Stichting Hephaistos en Stal Mansour geraadpleegd.

Parameters	Uitwerking
Toelatingsproces	Om deelnemers te werven voor het project van Stichting Hephaistos is een open inschrijving gestart op de website. Op de eerste dag van het programma vindt er een collectieve intake plaats (Bijlage 1, 2020). De vrije wil is erg belangrijk voor de stichting aangezien de deelnemers zich actief moeten inzetten om iets te bereiken (Bijlage 2.3, 2019). Wanneer de deelnemers zich inschrijven worden ze automatisch aangemeld bij de Bond van Nederlandse Oorlogs- en Dienstslachtoffers (BNMO) (www.stichtinghephaistos.nl).
Stappen in programma	<ol style="list-style-type: none"> 1) De deelnemers melden zich online aan waarna er een dag is georganiseerd waar de deelnemers met hun partners het aanbod werd uitgelegd (Bijlage 1, 2020). 2) De intake vindt plaats op de tweede meeting waarbij door middel van collectieve intake de individuele doelstelling wordt bepaald (bijlage 1, 2020). 3) De instructeurs leren de deelnemers over een niet vastgestelde periode het paardrijden, mennen of het grondwerk (Bijlage 1, 2020) 4) Er bestaat een vooraf gestelde einddatum van het programma. Echter, het is mogelijk om als deelnemer in het nieuwe seizoen gewoon weer mee te doen. Er is geen vastgestelde doelstelling waarna de contactsessies beëindigd worden (Bijlage 1, 2020).
Lengte van het programma	7 maanden (www.veteraneninstituut.nl).

Lengte van een sessie	2,5 uur (Bijlage 2.3, 2019).
Frequentie van een sessie	Eenmaal per week (Bijlage 2.3, 2019).
Type therapie	<p>Het uitgangspunt is dat de deelnemers de stempel ‘uitbehandeld’ hebben gekregen (Bijlage 2.3, 2019). Door middel van paardrijlessen hoopt het bestuur dat de veteranen uiteindelijk zich wat meer ‘senang’ voelen (Bijlage 2.3, 2019). De Stichting spreekt ook liever van contactsessies dan van therapie. De instructeurs van Stal Mansour zijn ook geen therapeuten en dat pretenderen ze ook niet (Bijlage 2.2, 2020).</p> <p>1) Poetsen - <i>‘Daar zien we al heel veel gebeuren in die zin dat ze kunnen ontspannen, dat ze kunnen doorademen, daar moet je dan aan denken</i> (Bijlage 2.2, 2020).</p> <p>2) Paardrijden. Uit het verkennend onderzoek is gebleken dat het spiegelende effect van paarden ook in rijden naar voren komt (Kunz et. al., 2019).</p> <p>3) Grondwerk - <i>Dan zetten we het paard in een bakje, vervolgens gaat de veteraan in dat bakje en dan leer je paardentaal praten. Daarmee kun je dat paard in beweging krijgen, daarmee kun je hem stoppen, daarmee kun je hem van richting veranderen zonder dat je het paard ook maar aanraakt. Dat is heel gaaf en dat is ook een van de onderdelen waarbij de meeste emotie getriggerd wordt</i> (Bijlage 2.2, 2020).</p> <p>4) Mennen – <i>‘Voor deelnemers die fysiek gesproken niet op het paard kunnen zitten</i> (Bijlage 2.2, 2020)’.</p>
Team approach	<p>De contactsessie wordt verzorgd door Stal Mansour en haar instructeurs (Bijlage 1, 2020). Dit team heeft niet specifiek ervaring met de behandeling van veteranen. Er is derhalve geen sprake van een <i>team approach</i>. Er staat wel een vraag uit naar het bestuur van Hephaistos om een psychologisch vangnet. De instructeurs onderkennen dat zij geen professionele therapeuten zijn en zouden graag noodopvang voorhanden hebben mocht dit nodig zijn (Bijlage 2.2, 2020).</p>

Vervolgens zullen de verschillende parameters van het eerder geformuleerde raamwerk voor kwaliteitscriteria vergeleken worden met de bevindingen uit observaties en interviews op Stal Mansour. Onder de tabellen met parameters zal eerst de overeenkomst besproken worden tussen de theorie en de praktijk. Uiteindelijk zal in de conclusie (hoofdstuk 5) de uitdagingen en mogelijkheden voor de toekomst uiteengezet worden.

Parameter	Stal Mansour en Stichting Hephaistos
Toelatingsproces	<p>Inschrijving kan door middel van open inschrijving (Kelly, 2014), of door doorverwijzing (Thiel, 2012, van Dieren, 2020). Na inschrijving vindt intake plaats. Tijdens de intake worden de persoonlijke doelstellingen besproken (Kelly, 2014, Thiel, 2012, van Dieren, 2020, EAGALA, PATH). Deze intake moet worden gedocumenteerd (PATH) en worden voorgelegd aan een psychisch specialist (Kelly, 2014, EAGALA, PATH).</p> <p>Om deelnemers te werven voor het project van Stichting Hephaistos is een open inschrijving gestart op de website. Op de eerste dag van het programma vindt er een collectieve intake plaats (Bijlage 1, 2020). De vrije wil is erg belangrijk voor de stichting aangezien de deelnemers zich actief moeten inzetten om iets te bereiken (Bijlage 2.3, 2019). Wanneer de deelnemers zich inschrijven worden ze automatisch aangemeld bij de Bond van Nederlandse Oorlogs- en Dienstslachtoffers (BNMO) (www.stichtinghephaistos.nl).</p>

Stichting Hephaistos hanteert het principe van open inschrijving. Dit komt in het model terug als Kelly (2014) stelt dat een open inschrijving resulteert in een enthousiaste doelgroep. Dit enthousiasme staat voor de Stichting Hephaistos ook hoog in het vaandel. Dit is in lijn met wat Thiel (2012) en Lessick et. al (2004) stellen, dat de motivatie van deelnemers een bepalende rol speelt in het effect ervan. Ook is er in het toelatingsproces sprake van een intake. Op de eerste dag van het programma vindt er namelijk een collectieve intake plaats.

Om het toelatingsproces te professionaliseren zou contact gelegd kunnen worden met zorgverleners en zorginstanties. Op die manier zouden mensen doorverwezen kunnen worden die baat hebben bij een vorm van nazorg. Van Dieren (Bijlage 2.1, 2020) stelt dat dit een goede manier is en ook uit het verkennend onderzoek (Kunz et al., 2019) is gebleken dat het contact met paarden een goede toevoeging kan zijn op andere vormen van therapie. Een tweede mogelijkheid tot professionaliseren is de intake. Op de eerste dag van het programma werd er een collectieve intake gehouden waar naar ieders gewicht en doelstelling werd gevraagd. Hoewel dit in praktische zin het meest voor de hand liggend is, is het beter om een persoonlijk gesprek met de deelnemer te voeren waar gevraagd wordt naar zijn of haar technische en niet-technische doelstellingen (Thiel, 2012). Wanneer deze intake gedocumenteerd wordt, is het mogelijk om de deelnemers te begeleiden in hun proces tijdens het programma. Naast dat de deelnemers zich iets meer ‘senang’ voelen boeken ze op die manier zichtbare progressie.

Parameter		Stal Mansour en Stichting Hephaistos
Stappen in programma	<p>Door discrepantie in experts zijn er twee wegen mogelijk.</p> <p>1) Inleidende fase met doelstellingen en kennismaking (Kelly, 2014, Thiel, 2012, van Dieren (2020), PATH).</p> <p>2) Opwarmingsfase, verkenning lichamelijke mogelijkheden (Kelly, 2014, Thiel, 2012, PATH).</p> <p>3) Werkfase, waarin de oefeningen worden gedaan (Kelly, 2014, Thiel, 2012, PATH).</p> <p>4) Afscheid, waar er afscheid van het paard genomen wordt of nieuwe doelen gesteld worden (Kelly (2014), Thiel (2012), PATH)</p> <p>Of een minder gestructureerde manier waarbij in beginsel geen paardgereden hoeft te worden. Dit programma bestaat uit drie onderdelen, intake, therapie en evaluatie (van Dieren, 2020, EAGALA).</p>	<p>1) De deelnemers melden zich online aan waarna er een dag is georganiseerd waar de deelnemers met hun partners het aanbod werd uitgelegd (Bijlage 1, 2020).</p> <p>2) De intake vindt plaats op de tweede meeting waarbij door middel van collectieve intake de individuele doelstelling wordt bepaald (bijlage 1, 2020).</p> <p>3) De instructeurs leren de deelnemers over een niet vastgestelde periode het paardrijden, menen of het grondwerk (Bijlage 1, 2020).</p> <p>4) Er bestaat een vooraf gestelde einddatum van het programma. Echter, het is mogelijk om als deelnemer in het nieuwe seizoen gewoon weer mee te doen. Er is geen vastgestelde doelstelling waarna de contactsessies beëindigd worden (Bijlage 1, 2020).</p>

Zoals besproken in hoofdstuk twee is het binnen de beschreven theorie mogelijk om twee wegen te bewandelen. Óf een gestructureerd programma waarbij facetten uit de paardensport naar voren komen, óf het paard vrij haar gang laten gaan en enkel faciliteren dat de deelnemers in contact kunnen staan met het paard. In hoofdstuk 2.1 is uitgelegd wat bedoeld wordt met het vrije contact met paarden. Voor beide vormen van contactsessies met paarden is wetenschappelijke onderbouwing. Er is dus geen goed of fout, maar alleen een verschil in benadering. De Stal Mansour heeft potentie op de lijn van de PATH, omdat de Stal Mansour werkt vanuit de overtuiging dat het paardrijden, menen en het grondwerken de deelnemer ‘senang’ kunnen laten voelen. De Stal onderkent dat het verzorgen van de paarden, het grondwerk en de coaching, het eerste verschil maken bij de deelnemer: *‘Wanneer zij fysiek contact maken met het paard, dat wil zeggen hand op schouder van het paard. Dat paard geeft dan een bepaalde warmte af en dat geeft dat toch ineens dat mensen bijvoorbeeld voor het eerst in drie jaar kunnen huilen. Dat ze goed door kunnen ademen dat ze geëmotioneerd raken. Een paard behandelt ze met respect, ze kunnen het paard vertrouwen (Bijlage 2.2, 2020)’*. De fases die zijn geobserveerd (Bijlage 1, 2020), komen min of meer overeen met de verschillende fases die Thiel (2012), Kelly (2014) en de PATH onderkennen. Een significant verschil zit echter in het feit dat de sessies van Stichting Hephaistos geen definitieve einddatum hebben. Deelnemers kunnen in het nieuwe seizoen gewoon terugkomen en verder gaan waar ze waren gebleven.

Parameter		Stal Mansour en Stichting Hephaistos
Lengte van het programma	De lengte van het totale programma hangt af van de behoefte van de cliënt (Kelly, 2014, Thiel, 2012, van Dieren, 2020). Daarnaast is de minimale lengte 10 weken (Thiel, 2012).	7 maanden (www.veteraneninstituut.nl).

De lengte van het programma van Stichting Hephaistos en Stal Mansour is vastgesteld op zeven maanden. Dit is grotendeels om financiële redenen en niet omdat dat voor het programma goed uitkomt. Desalniettemin voldoet de Stichting met een duur van zeven maanden ruim aan de eis van 10 weken die Thiel (2012) stelt.

Parameter		Stal Mansour en Stichting Hephaistos
Lengte van een sessie	Een sessie duurt minimaal een uur (Kelly, 2014, Thiel, 2012, van Dieren, 2020).	2,5 uur (Bijlage 2.3, 2019).

Het belangrijkste van de lengte van een sessie is dat de verschillende deelnemers ruim de tijd krijgen om onbevangen met de paarden om te gaan. Daarom stellen Kelly (2014), Thiel (2012) en van Dieren (2020) dat een sessie minimaal een uur duurt. Een sessie op Stal Mansour duurt ruim 2,5 uur inclusief lunch. Ondanks de groter wordende groep kan er in die tijd goed gewerkt worden met de juiste begeleiding.

Parameter		Stal Mansour en Stichting Hephaistos
Frequentie van een sessie	Elke week moet er een sessie doorlopen worden (Kelly, 2014, Thiel, 2012, van Dieren, 2020).	Eenmaal per week (Bijlage 2.3, 2019).

De frequentie van een sessie voldoet aan de eis van de deskundigen namelijk eenmaal per week.

Parameter	Stal Mansour en Stichting Hephaistos	
<p>Type therapie</p>	<p>Allereerst moet de manege bepalen welke therapie aansluit bij haar doelstelling (Kelly, 2014). Wanneer deze doelstelling gesteld is, zijn er veel verschillende mogelijkheden; rijden, grondwerk, mensen etc. (Thiel, 2012, PATH).</p> <p>Als tweede is het mogelijk om meer toe te spitsen op de veteranenproblematiek. Therapiessessies zonder daadwerkelijk paardrijden waarbij het contact tussen paard en veteraan de boventoon voert (van Dieren, 2020, EAGALA).</p>	<p>Het uitgangspunt is dat de deelnemers de stempel uitbehandeld hebben gekregen (Bijlage 2.3, 2019). Door middel van paardrijlessen hoopt het bestuur dat de veteranen uiteindelijk zich wat meer senang voelen (Bijlage 2.3, 2019). De Stichting spreekt ook liever van contactsessies dan van therapie. De instructeurs van Stal Mansour zijn ook geen therapeuten en dat pretenderen ze ook niet (Bijlage 2.2, 2020).</p> <p>1) Poetsen - <i>‘Daar zien we al heel veel gebeuren in die zin dat ze kunnen ontspannen, dat ze kunnen doorademen, daar moet je dan aan denken</i> (Bijlage 2.2, 2020).</p> <p>2) Paardrijden. Uit het verkennend onderzoek is gebleken dat het spiegelende effect van paarden ook in rijden naar voren komt (Kunz et. al., 2019).</p> <p>3) Grondwerk - <i>Dan zetten we het paard in een bakje, vervolgens gaat de veteraan in dat bakje en dan leer je paardentaal praten. Daarmee kun je dat paard in beweging krijgen, daarmee kun je hem stoppen, daarmee kun je hem van richting veranderen zonder dat je het paard ook maar aanraakt. Dat is heel gaaf en dat is ook een van de onderdelen waarbij de meeste emotie getriggerd wordt</i> (Bijlage 2.2, 2020).</p> <p>4) Mennen – <i>‘Voor deelnemers die fysiek gesproken niet op het paard kunnen zitten</i> (Bijlage 2.2, 2020)’. Daarnaast zijn er voldoende instructeurs om de deelnemers te begeleiden (Bijlage 1, 2020).</p>

De contactsessies op Stal Mansour zijn in lijn met de verschillende mogelijkheden die de PATH geeft. Dit is ook niet verwonderlijk omdat de deelnemers van Stichting niet de hoofdmoot zijn voor de Stal Mansour (Bijlage 2.2, 2020). Doordat de manege ook reguliere lessen geeft is het logisch dat deze lessen ook gebruikt worden in de begeleiding van de veteranen. Er kan dus gesteld worden dat de Stal Mansour qua therapie, of beter gezegd ‘contactsessie’, voldoet aan de gegeven kwaliteitscriteria. Het lastige is alleen om de kwalificeren of er een therapeutisch doel wordt nagestreefd met de contactsessies, of dat de veteranen enkel leren paardrijden en dat dat volstaat als therapeutische werking. Verder onderzoek zou dit uit moeten wijzen. Om te professionaliseren kan in overweging genomen worden om de EAGALA methode als naslag te bestuderen. Ondanks dat veteranen begeleiding niet de hoofdmoot van de stal is, is het wel een mogelijkheid om hier als stal in te professionaliseren. De instructeur stelt dat er van alles gebeurt wanneer de veteranen met de paarden in contact komen (Bijlage 2.2, 2020). De paarden

geven de deelnemers diepere inzichten hoe ze met hun problemen om moeten gaan en hoe ze om kunnen gaan met hun problematiek (Bijlage 2.3, 2019). Wanneer deze verandering in gedrag waargenomen, gedocumenteerd en teruggekoppeld wordt, kan er een significante bijdrage geleverd worden aan het welzijn van de veteranen.

Parameter		Stal Mansour en Stichting Hephaistos
<i>Team approach</i>	De therapie- en trainingssessie moeten minimaal bestaan uit een driehoeksrelatie tussen therapeut, cliënt en paard (Thiel, 2012, van Dieren, 2020, PATH). Deze driehoeksrelatie is uit te breiden met psychiatrisch verpleegkundigen (Kelly, 2014) en erkende gezondheidsprofessionals (EAGALA).	De contactsessie wordt verzorgd door Stal Mansour en haar instructeurs (Bijlage 1, 2020). Dit team heeft niet specifiek ervaring met de behandeling van veteranen. Er is derhalve geen sprake van een <i>team approach</i> . Er staat wel een vraag uit naar het bestuur van Hephaistos om een psychologisch vangnet. De instructeurs onderkennen dat zij geen professionele therapeuten zijn en zouden graag noodopvang voorhanden hebben mocht dit nodig zijn (Bijlage 2.2, 2020).

Deze parameter is wellicht de belangrijkste in het format van kwaliteitscriteria. Uiteindelijk is de *team approach* de kern van het theoretisch kader, de rode draad door dit onderzoek, het element waar het om draait en de sleutel om deskundig equithérapie te kunnen toepassen. Er is waargenomen dat de instructeurs van Stal Mansour effectief de deelnemers kunnen begeleiden, maar ze zijn niet getraind in het systematisch terugkoppelen of werken aan doelen. De instructeurs stellen zelf, in lijn met van Dieren (2020), dat het begeleiden van de deelnemers een grote mate van *people skills* vergt (Bijlage 2.2, 2020). Ondanks deze *people skills* hebben de instructeurs geen ervaring met de behandeling van veteranen. De instructeurs onderkennen ook dit probleem: ‘*Wij zijn geen professionele therapeuten maar er gebeuren wel wekelijks melddowns en een soort crisisreacties waardoor er op dat moment wel professionele noodopvang zou moeten zijn. Dus ja die heb je dan wel nodig. Want wij zijn gewoon mensen met paarden en een instructeursdiploma en dat is het*’ (Bijlage 2.2, 2020). Dit is een goed begin maar wat men vergeet is dat een therapeut er niet is om iemand op te vangen maar om iemand systematisch en veilig naar zijn breekpunt te begeleiden. Juist dan is er winst te behalen. In het kader van de *team approach* is alleen een vangnet niet voldoende. Er moet een team van deskundigen geïntegreerd worden om de veteranen te begeleiden wanneer ze in aanraking komen met de paarden. Niet zozeer op fysiek vlak maar temeer wanneer er psychisch dingen gebeuren die de veteranen zelf niet zien aankomen. In het volgende fragment wordt duidelijk wat precies met die situatie bedoeld wordt. Neem daarbij de *team approach* in gedachte en waarschijnlijk wordt er duidelijk hoe de situatie in de toekomst beter begeleid kan worden.

'We hebben een nieuwe groep die heeft een les gehad. Daar ben ik met een groepje gaan freestylen. Er was een mevrouw die had ervaring met paarden, dat kon je ook zien. Hoe handig ze er mee om ging. Ze was allang klaar met het werken en ze stond buiten het bakje naar een collega te kijken en ze schiet ineens helemaal vol. Meestal verwacht je dat als ze nog bij het paard zijn maar zij had het dus daarna en ze keek me ook oprecht aan van wat gebeurt hier. Dus ik zeg ja lieve schat dat weet ik ook niet maar laat het maar gebeuren. Het lost het allemaal niet op maar het kan wel lucht geven (Bijlage 2.2, 2020).

Uit het fragment blijkt dat de deelnemster een proces doormaakt waar ze zelf ook geen grip op heeft. De kennis en ervaring van de instructeur kunnen tot op zekere hoogte de deelnemer bijstaan in wat zij doormaakt, maar diezelfde instructeur kan niet als professioneel hulpverlener optreden in een situatie waar deze wel vereist is. Het is immers van belang om de deelnemer op de juiste manier te kunnen begeleiden. In hoofdstuk twee is al de therapeutische waarde van het paard al beschreven en in dit fragment wordt precies duidelijk hoe de *team approach* in de praktijk ingevuld moet worden. Het contact met het paard zorgt ervoor dat de deelnemer iets ervaart waar hij of zij niet mee bekend is en wat een diepere laag aanraakt. Om aan te tonen dat het paard die diepere laag daadwerkelijk aanraakt is ook het volgende fragment opgenomen.

Wanneer zij (deelnemers red.) fysiek contact maken met het paard, dat wil zeggen hand op schouder van het paard. Dat paard geeft dan een bepaalde warmte af en dat geeft dat toch ineens dat mensen bijvoorbeeld voor het eerst in drie jaar kunnen huilen. Dat ze goed door kunnen ademen dat ze geëmotioneerd raken (Bijlage 2.2, 2020).

Wanneer dit gebeurd is het van essentieel belang dat er professionele begeleiding is om de deelnemer te begeleiden. Een psychologisch vangnet is niet voldoende, er moet een structurele systematische aanpak moeten komen hoe de deelnemer begeleid wordt. Van dit element is op Stal Mansour geen sprake.

Parameter		Stal Mansour en Stichting Hephaistos
Overige criteria	<p>1) De fysieke en mentale gezondheid van het paard moet de hoogste prioriteit zijn (Thiel, 2012, van Dieren, 2020, PATH).</p> <p>2) Het is belangrijk dat de huisvesting van de paarden op orde is en dat de paarden in een kudde kunnen leven (Thiel, 2012, van Dieren, PATH).</p> <p>3) De instructeur moet zijn eigen rol binnen het proces kennen en derhalve zijn eigen problemen hebben verwerkt (Thiel, 2012, van Dieren 2020, PATH).</p> <p>4) De manege moet verbonden zijn aan de gezondheidszorg (PATH).</p> <p>5) Het proces moet gedocumenteerd worden (Thiel, 2012, PATH).</p>	<p>1) Wanneer een paard zichtbaar geen zin heeft in wat voor vorm van contact ook, dan wordt het paard met rust gelaten. '<i>Je moet je viervoetige collega buitengewoon goed kennen</i> (Bijlage 2.2, 2020).'</p> <p>2) De manege geeft op haar site aan dat zij transparant is in de verzorging van haar paarden. De manege staat hier ook bekend om. De 55 paarden leven vrijstaand in een kudde en hebben voldoende toegang tot ruw voer (Bijlage 1, 2020).</p> <p>3) De instructeur heeft naar eigen zeggen, en naar waarneming, People skills om met de paarden en de veteranen om te gaan (Bijlage 1, 2020, Bijlage 2.2, 2020).</p> <p>4) De manege is, voor zover bekend, niet verbonden aan de gezondheidszorg.</p> <p>5) Het proces wordt, voor zover waargenomen, niet gedocumenteerd.</p>

Tot slot de overige criteria. Dit is een lijst met vijf losse criteria. Hoewel hier nog tal van andere criteria aan toegevoegd kunnen worden is er in dit onderzoek voor gekozen om deze lijst beperkt te houden. De lijst met kwaliteitscriteria moet namelijk een handvat bieden voor ontwikkeling van het concept *equithérapie voor veteranen* en het is niet de insteek om de manege te beoordelen op alle facetten van paardrijden.

Desalniettemin moet de psychische en fysieke gesteldheid van het paard voor de manege altijd het belangrijkste uitgangspunt zijn. Er is geen aanleiding om te stellen dat dit voor stal Mansour niet het geval is. De paarden leven vrij in een kudde en hebben voldoende toegang tot vers en ruw voer. Daarnaast wordt door de instructeurs bepaald welke paarden geschikt zijn voor de verschillende oefeningen. Ondanks dat het ontbreken van de *team approach* een mogelijkheid tot ontwikkelen is, hebben de instructeurs voldoende mate van *people skills* om de veteranen te begeleiden. Een verbinding aan de gezondheidszorg is wel een mogelijkheid om dit positieve punt uit te breiden. De laatste mogelijkheid tot ontwikkeling betreft de documentatie van de werkwijze en het ontwikkelingsproces van de deelnemers.

In het volgende hoofdstuk, conclusie en aanbeveling, worden de verschillende parameters nogmaals weergegeven met de observatiebeoordelingen.

Hoofdstuk 5: Conclusie en aanbeveling

5.1 Conclusie

In dit onderzoek is gezocht naar een mogelijk antwoord op de vraag: ‘In hoeverre voldoet de werkwijze van Stichting Hephaistos, verzorgd door Stal Mansour, aan de kwaliteitsnormen voor equithherapie?’ Om deze vraag te beantwoorden is een kwalitatief onderzoek uitgevoerd door middel van een case studie op Stal Mansour.

Om tot een gedegen antwoord te komen is allereerst de essentie, ontwikkeling en wetenschappelijke onderbouwing van equithherapie uiteengezet. De kern van equithherapie is tweeledig. Allereerst is mogelijk om door middel van reguliere paardrijdtraining een diepere laag aan te raken bij de deelnemers van de contactsessie. Een gerenommeerde organisatie die deze vorm van contactsessies onderbouwd is het Amerikaanse PATH. Daarnaast is het mogelijk om de deelnemers niet op het paard te laten rijden maar om de deelnemers naast de paarden te laten plaatsnemen en te focussen op het contact tussen paard en mens. Dit wordt ook wel de EAGALA methode genoemd. Van belang is dat onderzocht en bewezen verklaard dat equithherapie bij kan dragen aan het welzijn van veteranen. De vraag is dan alleen wat precies wetenschappelijke kwaliteitscriteria zijn om positieve resultaten te behalen.

Om deze vraag te beantwoorden zijn verschillende deskundigen naast elkaar gezet en is er inhoudelijk gezocht naar kwaliteitscriteria voor de juiste uitvoering van het werken met paarden in therapeutische context. Dit heeft geresulteerd in een raamwerk van kwaliteitscriteria die in hoofdstuk vier gebruikt is om de observaties te beoordelen. De data uit hoofdstuk vier is samengevoegd in een laatste tabel dat schematisch de hoofdvraag beantwoordt. Op basis van deze tabel kan een waardeoordeel gegeven worden over de werkwijze op Stal Mansour. Op de volgende pagina wordt de conclusie met argumenten onderbouwd. De tabel is opgebouwd uit beoordelingen en daaraan gekoppelde adviezen. Doordat de beoordelingen gedaan zijn aan de hand van deskundigen is er voldaan aan de interne doelstelling, namelijk het onderzoeken of de contactsessies op Stal Mansour corresponderen met wat er internationaal bekend is over het therapeutisch werken met paarden. De tabel geeft tevens antwoord op de derde deelvraag: welke acties moeten worden ondernomen om de werkwijze van Stal Mansour te verbeteren om zodoende een wetenschappelijk verantwoorde manier van werken te garanderen voor zowel de deelnemer als de paarden?

De werkwijze van Stal Mansour voldoet op vijf van de acht criteria van het raamwerk. Echter, niet alle parameters wegen even zwaar. De belangrijkste parameter is de *team approach*. Zoals

in hoofdstuk vier al beschreven, ontbreekt deze parameter bij de werkwijze van de stichting . Stal Mansour heeft instructeurs en geen therapeutisch begeleiders. Ondanks de ervaring en deskundigheid van de instructeurs kunnen ze geen PTSS-gediagnostiseerde veteranen begeleiden in hun psychisch contact met de paarden. De conclusie op basis van deze parameter is onder te verdelen in twee beoordelingen. Allereerst zijn geen psychologisch deskundigen aanwezig om de deelnemers te begeleiden wanneer dit nodig is. Er is derhalve geen sprake van een *team approach*. Als tweede is geen terugkoppeling van ervaringen van ruiters naar hun eigen geformuleerde doelstellingen. Als er terugkoppeling is, dan komt dat toevallig naar aanleiding van een ‘melt down’. Wanneer de werkwijze in het kader van professionalisering aangepast wordt zullen de Stichting en Stal voldoen aan de kwaliteitseisen omtrent equithérapie. Op dit moment is dit niet het geval. Om die reden concluderen we dat de werkwijze van Stichting Hephaistos, verzorgd door Stal Mansour, *niet* aan de kwaliteitsnormen voor equithérapie voldoet.

Deelvraag 3: Welke acties moeten worden ondernomen om de werkwijze van Stal Mansour te verbeteren om zodoende een wetenschappelijk verantwoorde manier van werken te garanderen voor zowel de deelnemer als de paarden?

Parameter	Stal Mansour (conclusie)	Ontwikkeling (aanbeveling)
Toelatingsproces	(+) Open inschrijving waardoor enthousiaste deelnemers zich aanmelden. (+) Intake waar doelstelling naar voren komt (-) Intake is collectief. (-) Intake wordt niet gedocumenteerd. (-) Geen onderscheid tussen technische en niet-technische doelstelling	Wanneer de persoonlijk intake wordt gedocumenteerd en er onderscheid wordt gemaakt tussen technische en niet-technische doelstellingen, voldoet de stichting en de manege aan dit kwaliteitscriteria.
Stappen in programma	(+) Het programma bestaat uit een duidelijk programma wat in lijn is met de PATH (+) De manege onderkent dat het verzorgen grondwerk en de coaching het verschil maken bij de deelnemers.	De stichting en manege voldoen aan dit kwaliteitscriteria. Echter, de daadwerkelijke therapeutische werking van coaching moet nog nader onderzocht worden. Daarnaast zou een professionaliseringslag gemaakt kunnen worden in de naslag van de EAGALA-methode.
Lengte van het programma	n.v.t.	De zeven maanden die beschikbaar zijn, voldoen aan de kwaliteitscriteria.
Lengte van een sessie	n.v.t.	De lengte van 2,5 uur voldoet aan de kwaliteitscriteria.
Frequentie van een sessie	n.v.t.	De samenkomst eenmaal per week voldoet aan de kwaliteitscriteria.
Type therapie	(+) Het poetsen, paardrijden en grondwerk is cf. PATH (+) Voldoende instructeurs om de deelnemers te begeleiden.	De manege en stichting voldoen aan de kwaliteitscriteria. Echter, er is ruimte om te ontwikkelen door het grondwerk eens te bekijken vanuit het EAGALA perspectief.
Team approach	(+) Het team van instructeurs heeft gevraagd om een psychologisch vangnet voor de deelnemers. (-) Er zijn geen psychologisch deskundigen aanwezig om de deelnemers te begeleiden wanneer dit nodig is. Er is derhalve geen sprake van een <i>team approach</i> . (-) Er is geen terugkoppeling van ervaringen van ruiters naar hun eigen geformuleerde doelstellingen. Als er terugkoppeling is, dan komt dat toevallig naar aanleiding van een 'melt down'.	De manege en stichting voldoen niet aan dit kwaliteitscriteria. Er is dus ruimte om te professionaliseren. Het aansluiten bij reguliere gezondheidszorg zou een eerste goede stap kunnen zijn. Wanneer dit in de toekomst niet aangepakt wordt is dat de Stal en Stichting aan te rekenen omdat dit een essentiële parameter is in de waarborging van de psychische veiligheid van zowel deelnemer als paard.
Overige criteria	(+) De fysieke en mentale gezondheid van het paard heeft de hoogste prioriteit. (+) De manege is transparant over de huisvesting van haar paarden. (+) De paarden leven vrij in een kudde en er is voldoende ruw voer. (-) De manege is niet verbonden aan reguliere gezondheid zorg (voor zover waargenomen). (-) Het proces wordt (voor zover waargenomen) niet gedocumenteerd.	De stichting en manege voldoen aan drie van de vijf criteria. De overige twee criteria kunnen beschouwd worden als ontwikkelingspunten richting de toekomst.

5.2 Aanbeveling

Vooropgesteld moet worden dat de Stichting Hephaistos samen met Stal Mansour zich met groot enthousiasme toelagen op het welzijn van PTSS-gediagnostiseerde veteranen. De Stichting en de Stal weten op uitzonderlijke wijze in te spelen op de behoefte van de veteranen, namelijk het in contact brengen met de paarden. In de observaties op Stal Mansour, voor dit onderzoek, maar ook in het verkennend onderzoek, is duidelijk geworden dat het bestuur van de Stichting Hephaistos en de instructeurs van Stal Mansour het beste voor hebben met de veteranen en zich met groot enthousiasme inzetten voor deze doelgroep.

Dit gesteld hebbende is er in deze scriptie onderzoek gedaan naar de minimale kwaliteitseisen omtrent het therapeutisch werken met de paarden. Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat de werkwijze van Stal Mansour en Stichting Hephaistos niet aan alle kwaliteitscriteria voldoet. In de bovenstaande tabel zijn naast de conclusie per parameter ook de aanbevelingen kort weergegeven. Als randvoorwaarde voor deze aanbeveling geldt dat het binnen het beschikbare budget haalbaar moet zijn. Doordat de vorm van contactsessies met paarden een kapitaal intensieve aangelegenheid is, en er alleen aanspraak gemaakt kan worden op sponsorgeld, is het belang dat de aanbeveling financieel haalbaar is.

Zoals al schematisch is weergegeven is, komt de aanbeveling uit twee van de acht genoemde parameters, te weten het toelatingsproces en *team approach*. De aanbeveling op basis van de overige criteria staat in de tabel.

Toelatingsproces

Om het toelatingsproces te professionaliseren is het van belang dat er sprake is van individueel casemanagement. Dit houdt in dat er een dossier wordt bijgehouden wat ieders doelstelling is en wat de verschillende deelnemers hopen te bereiken met de contactsessies. Op die manier kunnen gerichte interventies plaatsvinden die aansluiten bij de behoefte van de verschillende deelnemers. Hoewel de deelnemers uit het verleden aangegeven hebben zich niet te willen committeren aan enige vorm van therapie is het van het grootste belang om juist meer structuur te bieden voor deze PTSS-gediagnostiseerde deelnemers. Uiteindelijk gaat die structuur alleen maar voordelen opleveren. Het begin van deze structuur is het gedegen gedocumenteerd toelatingsproces.

Team approach

In hoofdstuk twee is uitgebreid stilgestaan bij de *team approach*. Deze parameter is essentieel voor het werken met het paard in therapeutische context. Zowel de genoemde deskundigen als

de instructeurs van Stal Mansour onderstrepen het belang van aanwezigheid van deskundige kennis tijdens de contactsessies. Juist doordat de paarden een diepere laag aanraken bij de deelnemers is het van essentieel belang dat er deskundige begeleiding aanwezig is om de deelnemers te begeleiden. Het begeleiden van mensen naar hun breekpunt is immers een vak en dit valt in het belang van de veteranen niet te onderschatten. Een goede eerste stap is het betrekken van een enthousiaste therapeutisch begeleider. Wanneer deze geïntegreerd wordt in het totale programma is er meer kans op acceptatie vanuit de deelnemers.

Een laatste aandachtspunt, tevens een punt voor discussie, vanuit dit onderzoek is de EAGALA methode. De wijze waarop zij omgaan met Amerikaanse oorlogsveteranen is iets om eens nader te onderzoeken. Hoewel de veteranen begeleiding niet de hoofdmoot is voor de Stal Manour, is het wel een optie om eens nader te kijken naar de verschillende mogelijkheden die er zijn om veteranen in contact te brengen met paarden. Een goede suggestie voor vervolgonderzoek is het onderzoeken welke van de twee vormen van therapie voor de doelgroep van Stichting Hephaistos het beste is. Uiteraard moet dit vallen binnen de visie en doelstelling van zowel de Stichting Hephaistos als de Stal Mansour.

5.3 Reflectie

De reflectie op dit onderzoek is te verdelen in twee onderdelen, de inhoudelijke discussie en een individuele procesevaluatie. In de inhoudelijke discussie wordt gereflecteerd op de resultaten en de beperkingen van dit onderzoek. In de individuele procesevaluatie wordt gereflecteerd op het eigen functioneren als onderzoeker.

Inhoudelijke discussie

De methode van onderzoek, de casestudie, is voor dit onderzoek effectief gebleken. Voor het exploratief karakter van het onderzoek is het namelijk goed uitgekapt. Het is gelukt om een raamwerk te formeren op basis van wetenschappelijke kennis en het is mogelijk geweest om de gedane observaties te beoordelen aan de hand van dit raamwerk. Desondanks zijn er een aantal kanttekeningen te maken. Allereerst het gegeven raamwerk. Ondanks dat er vijf verschillende deskundigen naar voren komen is het lastig om uniforme kwaliteitscriteria te formuleren omdat er geen eenduidig beleid bestaat hoe er omgegaan moet worden met paarden in therapeutische context. Hoewel er meerdere instanties en organisaties zich toeleggen op equithérapie is er geen duidelijk juist of onjuist. Het landschap van informatie omtrent equithérapie is een moeras van wazig wetenschappelijk onderzoek waar deskundigen elkaar tegenspreken en waar kwaliteit lastig te meten is. Desondanks is er geprobeerd een raamwerk te formuleren voor kwaliteitscriteria. Er is op gelet dat dit raamwerk ook uiteindelijk een concrete aanbeveling kan leveren voor Stichting Hephaistos en Stal Mansour. Maar omdat het dus niet duidelijk is waar exact de waarheid omtrent equithérapie zit is het dus goed mogelijk dat dit raamwerk onvolledig is. Er is gekozen voor meerdere deskundigen en organisaties om de kans op onvolledigheid zo klein mogelijk te maken maar het is niet uit te sluiten dat er belangrijke elementen over het hoofd zijn gezien. Vanuit dit holistische perspectief is ook gekozen voor de verschillende parameters van Kelly (2014). Het werken met paarden in therapeutische context is niet te vangen in een limitatief aantal van zeven criteria.

Het tweede inhoudelijke punt is de observaties. Door de maatregelen van de regering op 12 maart 2020 in navolging van het RIVM is het niet meer mogelijk om contactsessies te organiseren. Er is dan ook maar een observatie gedaan tijdens de eerste sessie. Het is dus goed mogelijk dat er elementen van de contactsessie over het hoofd zijn gezien. Om deze kans zo klein mogelijk te maken is er een telefonisch interview gehouden met een instructeur van Stal Mansour. Er is gepoogd om het resultaat van de observaties, beoordelingen en aanbevelingen zo dicht mogelijk te plaatsen bij de praktisch werkelijkheid op Stal Mansour. Met andere woorden, er is geprobeerd om zo concreet mogelijk aanbevelingen te doen om uiteindelijk de

Stichting Hephaistos en Stal Mansour een handvat te bieden in de ontwikkeling die zij doormaken in hun nobele werk namelijk het begeleiden van hen die voor ons, waar ook ter wereld, zich hebben ingezet.

Individuele procesevaluatie

Door het verkennend onderzoek uit 2019 was ik bekend met de organisaties Stichting Hephaistos en Stal Mansour. Dit gaf een significant voordeel in de observaties. De oude deelnemers waren bekend en het was al duidelijk hoe de structuur van een contactsessie eruit zag. Dit zorgde er uiteindelijk voor dat er ondanks het geringe aantal contactsessies, toch een antwoord op de hoofdvraag gegeven kon worden. Desondanks was het lastig om een juiste onderzoeksvraag te formuleren. Aanvankelijk was het idee om te onderzoeken of de therapie gegeven door Stal Mansour, adjuvant of eerder inzichtgevend van aard is.

In een eerste gesprek met Dr. Ulrieke Thiel werd al snel duidelijk dat enige vorm van literatuurstudie aan zou tonen dat dit een achterhaalde vraagstelling zou zijn. Bij gebrek aan paardenkennis was mij onduidelijk dat deze vraag al onderzocht is op veel grotere schaal en bovendien voorbij zou gaan aan de praktische werkelijkheid op Stal Mansour. De term therapie stuit namelijk bij zowel de stichting als haar deelnemers op veel weerstand. Daarom zou een onderzoek alleen naar de therapie, gegeven door Stichting Hephaistos, op niets uitlopen. De daadwerkelijke contactsessies worden namelijk gegeven door Stal Mansour en ook die instructeurs geven ruiterlijk toe dat er geen sprake is van therapie. Toch behelst de omgang met paarden een therapeutisch element en het is lastig gebleken om daar precies een vinger achter te krijgen. Want zo lang de instructeurs ontkennen dat er geen sprake is van therapie valt er weinig te beoordelen. Daarom is er na verloop van tijd voor gekozen om toe te leggen op het ‘paard in therapeutische context’. Deze samenstelling van woorden dekt zowel de therapeutische waarde van het paard als het onvermogen van een manege om van voorwaardelijke therapie te spreken. Vervolgens is door literatuurstudie onderzocht of er instanties of deskundigen zijn die zich uitlaten waar er minimaal aan voldaan moet worden om überhaupt veilig te werken met de paarden. Deze veiligheid is zowel voor de paarden als voor de deelnemers van groot belang. In deze lijn is ook de hoofdvraag voor dit onderzoek geformuleerd.

Het lastige aan dit onderzoek was dat er van inhoudelijke begeleiding weinig sprake kon zijn. Het werken met paarden in therapeutische context is immers niet iets waar alledaags onderzoek naar gedaan wordt. Ondanks de methodologische begeleiding was het lastig om

kwaliteitscriteria en gedaan onderzoek te valideren. Aan de andere kant maakte dit exploratief karakter het onderzoek ook juist interessant. Een weg banen door allerlei vormen van onderzoek en relevante vragen en observaties die dit onderzoek opgeleverd hebben zijn mede te danken aan de open en constructieve communicatie met de begeleiders Dr. N. Rietveld en Dr. R. Moelker.

7. Literatuurverantwoording

- Anestis, M., Anestis, J., Zawilinski, L., Hopkins, T., & Lilienfeld, S. (2014). *Equine-related treatments for mental disorders lack empirical support: a systematic review of empirical investigations*. Wiley Periodicals.
- Asselin, G. (2012). Therapeutic Horse Back Riding of a Spinal Cord Injured Veteran: A Case Study. *Rehabilitation Nursing*, 1-7. Opgehaald van Wiley Online Library.
- Boon, Kunz, Groeneveld, & Pol, v. d. (2019). *Heiphaistos*. Breda: Ministerie van Defensie.
- Darnell, A. (2015). *Efficacy of Therapeutic Horseback Riding in Children with Autism Spectrum Disorder*.
- Earles, J. L. (2018). Equine-Assisted Therapy for Anxiety and Posttraumatic Stress Symptoms. *Journal of Traumatic Stress*, 1-4.
- Hofman, L. (2013). *Therapie met hulp van paarden: een experience based praktijk?*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Johnson, R. A., Albright, D., & Marzolf, J. e. (2018). Effects of therapeutic horseback riding on post-traumatic stress disorder in military veterans. *Military Medical Research*, 1-13.
- JRRD. (2013). Examining effects of equine-assisted activities to help combat veterans improve quality of life. *JRRD*, 1-7.
- Kelly, M. (2014). *An Evidence-Based Protocol of Equestrian Therapy in Veterans with Posttraumatic Stress Disorder*. Arizona: University of Arizona.
- Kim, T. Y., & Lee, J. H. (2020). Effectiveness of Simulated Horseback Riding for Patients With Chronic Low Back Pain: A Randomized Controlled Trial. *in Journal of Sport Rehabilitation*, 179-185.
- Kinny, A. R., & Eakman, A. M. (2019). Equine-assisted interventions for veterans with service-related health conditions: a systematic mapping review. *Military Medical Research*, 6-28.
- Lessick, M., Shinaver, R., Post, K., & Rivera, J. (2004, maart). Horseback Riding. *Therapeutic*, pp. 58-53.

- MacLean, B. (2011). Equine-assisted therapy. *JRRD Guest Editorial*, pp. 1-4.
- Mehlem, M. (1993). Therapeutisches Reiten bei psychosomatischen Erkrankungen. *DKThR, ed. Fachtagung „Die Arbeit mit dem Pferd in Psychiatrie und Psychotherapie“*.
- Meregillano, B. (2004). Hippotherapy. *Phys Med Rehabil Clin N Am* , 843-854.
- Notgrass, C., & Pettinelli, D. (2014). Equine Assisted Psychotherapy: The Equine Assisted Growth and Learning Association's Model Overview of Equine-Based Modalities. *Journal of Experiential Education 2015, Vol. 38(2)*, 162-174.
- PATH. (sd). Fact Sheet 2017. *Factsheet 2017*. PATH, Denver.
- PATH Intl. (2011). *PATH Intl. Student Manual Equine Specialist in Mental Health and Learning Workshop*. PATH.
- Romaniuk, M. (2018). Evaluation of an equine-assisted therapy program for veterans who identify as 'wounded, injured or ill' and their partners. *PLOS* , 1-15.
- SHP-E(NL), E. (2011). *A European qualification framework For practice and training in Animal Mediated Assistance and Therapy (AMAT)*. Nederlandse Stichting Helpen met Paarden .
- Swaen, B. (2020, 1 8). *www.scribbr.nl*. Opgehaald van Scribbr:
<https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/interne-validiteit/>
- Thiel, U. (2012). *Equithérapie (Ontwikkelen, bevorderen, ondersteunen en genezen met de hulp van het paard)*. Lochem: Knijnenburg Producties.
- Thiel, U. (2015). Therapeutisch paardrijden : Verantwoord? Veilig? Effectief? . *FPG-BIO SYMPOSIUM "BIO BEWEEGT"* (pp. 1-33). Nederlandse Stichting "Helpen met Paarden".
- Usadi, E., & Levine, R. (2017). Why We Don't Ride: Equine Assisted Psychotherapy, Military Veterans and Moral Injury. *Trauma Treat*, 1-5.
- Verschuren, P., & Doorewaard, H. (2015). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Amsterdam: Boom Lemma uitgevers.

8. Bijlagen

Bijlage 1 - Observatielijst

Analyse stal Mansour

‘De dialoog met het paard, met andere leden van de groep vinden plaats in het kader van een dragende relatie (Thiel, 2012).’

Om deze dragende relatie te creëren moet de omgeving en de contactsessies aan vooraf gestelde kwaliteitseisen voldoen. Deze kwaliteitseisen worden beschreven in hoofdstuk 2. Deze eisen zijn niet limitatief en zijn onttrokken aan bestaande literatuur omtrent equithérapie. Dit zijn een aantal concrete minimale eisen om ethisch verantwoord met de paarden te kunnen werken. Deze eisen zijn ontleend aan een interview met equithérapeut M. van Dieren en het boek Equithérapie, ontwikkelen, bevorderen, ondersteunen en genezen met de hulp van het paard (Thiel, 2012).

Om te kunnen beoordelen wat er op stal Mansour exact gedaan wordt, moet eerst een analyse worden gemaakt wat er exact gebeurt. Deze eerste analyse zal enkel zijn door waarneming. Uiteindelijk wordt deze analyse aangevuld met een interview met de betrokken begeleiders op de stal. De vragenlijst voor de analyse bestaat uit een aantal inleidende vragen. Vervolgens wordt er stilgestaan bij het verloop van de sessie. Als laatste zijn er nog een aantal vragen van algemene aard. De vragen die onbeantwoord blijven zullen worden opgepakt in een later volgend interview.

Met deze analyse zal in narratieve vorm de situatie op stal Mansour beschreven worden.

Observatie 1 door dr. Natasja Rietveld

Activiteit	Voldaan	Opmerkingen
Inleidende vragen		
Er wordt met het paard gewerkt in een veilige setting.	Ja /nee	Vrijlopend in de wei of paddock (ja)/nee
		Aan halster met touw (ja)/nee
		Op de poetsplaats aan de longe (ja)/nee
		Aan het touw meegevoerd (ja)/nee
		<u>Overige opmerkingen:</u> _____

Zijn er in het algemeen verschillende fases te ontdekken in het dagprogramma.	Ja/nee	<p>Zo ja, welke:</p> <p>Fase 1) Samenkomst met collectieve 'intake' (niet diepgaand want plenair)</p> <p><i>De deelnemers stellen zich kort voor</i></p> <p><i>De eigenaar van de stal stelt een aantal vragen</i></p> <p>Fase 2) Paarden verzorgen</p> <p><i>Dit ook om contact te maken met de paarden en te leren over hun lichaamstaal (45 minuten)</i></p> <p>Fase 3) Afhankelijk van waar ingedeeld gedurende het hele programma</p> <ul style="list-style-type: none"> - Paard rijden (1) - Grondwerk (4?) - Paard met koets (3?) <p><i>(45 minuten)</i></p> <p>Fase 4) Lunch</p> <p><i>Collectief nagesprek</i></p> <p><i>Opschrijven ervaringen in schriftje</i></p>
Is er sprake van een relatie tussen de trainers en de client (teamapproach)	Ja/nee	Welke personen zijn betrokken bij de trainingssessie? <i>Instructeurs waarvan twee vorig jaar aan het programma deelnamen. De eigenaar van de stal begeleidt het paardrijden.</i>
Verloop van de sessie		
Wordt er contact gemaakt met de cliënten	Ja/nee	Vanuit het werken met het paard, contact en communicatie rondom de oefening/activiteit.
Wordt het paard door de client begroet?	Ja/nee	<p>Poetsen (ja/nee)</p> <p>Zadelen (ja/nee)</p> <p>Praten tegen het paard (ja/nee)</p>
Welke oefeningen worden er gedaan?	-	<p>1) Grondwerk (Freestyle/lopen met het paard/'coaching' ->gevraagd naar gevoelens deelnemer, leren over paardentaal)</p> <p>2) Rijden</p> <p>3) Koets</p>

Is er sprake van een afsluitende fase	n.v.t.	Afscheid (ja/nee) - Niet waargenomen, niet bewust afscheid genomen van het paard. Knuffelen (ja/nee) - Niet waargenomen
Wordt de sessie geëvalueerd?	Ja/nee	Collectief en heel kort waarbij wel alle deelnemers aan bod komen om hun ervaringen te delen.
Vragen van algemene aard		
Is er sprake van een intakegesprek?	Ja/nee	Oppervlakkig en collectief
Voor aanvang heeft de client de stal al eens bezocht.	Ja/nee	
Beschikken de trainers over een recent EHBO/BHV certificaat.	Ja/nee	Niet kunnen waarnemen
De trainers houden kennis en kunde om paarden te onderhouden op peil.	Ja/nee	Niet kunnen waarnemen
De trainers vertellen cliënten over werkmethodes.	Ja/nee	
De paarden leven in een kudde.	Ja/nee	Indien een paard geblesseerd is of rust nodig heeft wordt deze voor enkele dagen in een Box geplaatst (box rust). De gezondheid van de paarden wordt goed in de gaten gehouden. Daar staat de stal ook om bekend.
Is er voldoende vers voer.	Ja/nee	
Worden de paarden regelmatig gecheckt	Ja/nee	
De paarden worden in gelijke mate gerespecteerd.	Ja/nee	Vermoeden van wel. Moet verder onderzocht worden.
Is er sprake van therapiepaarden.	Ja/nee	Navragen. Op basis van welke criteria wordt een paard gekozen deel te nemen aan het programma. Elke week andere paarden?
Huisvesting voldoet aan de normen van KNHS	Ja/nee	Niet kunnen waarnemen

De psychische en fysieke gezondheid van het paard heeft de hoogste prioriteit.	Ja /nee	<i>Nadruk ligt op de fysieke gezondheid, welke dan wel samenhangt met de mentale gezondheid. Maar ik weet niet of zij zoals Marjolijn van Dieren contact hebben met de paarden.</i>
De inzet van het paard is gericht op diens aanleg, vermogen en werkwillegheid.	Ja/ nee	<i>Maar nog op doorvragen om inzicht te krijgen in waar dit uit blijkt.</i>
Is er sprake van supervisie	Ja /nee	<i>Niet kunnen waarnemen</i>
Wordt er in een afgesloten ruimte gewerkt.	Ja/ nee	
Eigen toevoegingen		

Observatie 2 door Coenraad Kunz

Activiteit	Voldaan	Opmerkingen
Inleidende vragen		
Er wordt met het paard gewerkt in een veilige setting.	Ja/ nee	Vrijlopend in de wei of paddock (ja/nee) Aan halster met touw (ja/nee) Op de poetsplaats aan de longe (ja/nee) Aan het touw meegevoerd (ja/nee) <u>Overige opmerkingen:</u> _____
Zijn er in het algemeen verschillende fases te ontdekken in het dagprogramma.	Ja/ nee	Zo ja, welke: 1) <i>Samenkomst, plenaire intake</i> 2) <i>Paarden verzorgen</i> 3) <i>Werkprogramma</i> 4) <i>afsluiting en evaluatie</i> <i>Lange termijn doelstellingen besproken met de deelnemers. Echter, dit zijn technische doelstellingen, geen PTSS gerelateerde doelstellingen.</i>
Is er sprake van een relatie tussen de trainers en de client (<i>teamapproach</i>)	Ja/ nee	Welke personen zijn betrokken bij de trainingssessie?

		<i>Instructeurs waarvan twee vorig jaar aan het programma deelnamen. De eigenaar van de stal begeleidt het paardrijden.</i>
Verloop van de sessie		
Wordt er contact gemaakt met de cliënten	Ja /nee	Ja door de onervaren deelnemers in te delen bij de ervaren deelnemers van afgelopen jaar. De gedachte hierachter was dat de ervaren deelnemers zouden uitleggen wat zij precies deden tijdens een trainingssessie.
Wordt het paard door de client begroet?	Ja /nee	Poetsen (ja/nee) Zadelen (ja/nee) Praten tegen het paard (ja/nee)
Welke oefeningen worden er gedaan?	-	1) Grondwerk 2) Rijden 3) Koets
Is er sprake van een afsluitende fase	n.v.t.	Afscheid (ja/nee) <i>Niet waargenomen</i> Knuffelen (ja/nee) <i>Niet waargenomen</i>
Wordt de sessie geëvalueerd?	Ja /nee	<i>Tijdens de evaluatie kreeg iedereen de mogelijkheid om kort toe te lichten wat hij of zij van de dag vond. Opmerkelijk dat nieuwe deelnemers enthousiast waren terwijl de ervaren deelnemers het een 'te' drukke dag vonden.</i>
Vragen van algemene aard		
Is er sprake van een intakegesprek?	Ja /nee	<i>Oppervlakkig en collectief</i>
Voor aanvang heeft de client de stal al eens bezocht.	Ja /nee	<i>Tijdens een eerste kennismaking dag waar het aanbod werd uitgelegd en e.e.a. werd gedemonstreerd.</i>
Beschikken de trainers over een recent EHBO/BHV certificaat.	Ja /nee	<i>Niet kunnen waarnemen</i>

De trainers houden kennis en kunde om paarden te onderhouden op peil.	Ja /nee	<i>Niet kunnen waarnemen</i>
De trainers vertellen cliënten over werkmethodes.	Ja /nee	<i>Tijdens het verzorgen van de paarden vertellen de instructeurs wat de deelnemers moeten doen en hoe ze het paard schoon moeten borstelen.</i>
De paarden leven in een kudde.	Ja /nee	<i>De paarden leven vrij in een kudde.</i>
Is er voldoende vers voer.	Ja /nee	
Worden de paarden regelmatig gecheckt	Ja /nee	<i>Eens in de 8 weken komt er een osteopaat om de paarden te checken. Verder worden de ijzers regelmatig gecheckt.</i>
De paarden worden in gelijke mate gerespecteerd.	Ja /nee	<i>Niet kunnen waarnemen</i>
Is er sprake van therapiepaarden.	Ja / nee	<i>De paarden worden voor verschillende doeleinden gebruikt.</i>
Huisvesting voldoet aan de normen van KNHS	Ja /nee	<i>Niet kunnen waarnemen</i>
De psychische en fysieke gezondheid van het paard heeft de hoogste prioriteit.	Ja /nee	<i>Nadruk ligt op de gezondheid van de paarden. Een paard dat niet wilde werd door de instructeurs geborsteld en met rust gelaten.</i>
De inzet van het paard is gericht op diens aanleg, vermogen en werkwillegheid.	Ja /nee	<i>Zie hierboven</i>
Is er sprake van supervisie	Ja /nee	<i>Niet kunnen waarnemen</i>
Wordt er in een afgesloten ruimte gewerkt.	Ja /nee	
Eigen toevoegingen		<i>De leden van de stichting bemoeien zich niet met de trainingswijze van de stichting.</i>

Bijlage 2 - Interviews

2.1. Interview Marjolijn van Dieren

Semigestructureerd interview met als doel een bijdrage te leveren in het kwalitatieve onderzoek naar equithérapie en de stichting Hephaistos.

Onderwerpen; eigen praktijk en ervaringen, equithérapie, doelgroepen, paardenwelzijn en kwaliteitseisen.

Interviewer C.: Wie bent u en wat heeft uw praktijk te maken met equithérapie?

Geïnterviewde: Mijn naam is Marjolijn van Dieren, ik coach mensen, waaronder hulpverleners met mijn paarden bij mij thuis. Dat doe ik onder andere door middel van opstellingen, ik werk systemisch dus dan ga je er van uit dat iedereen een plaats van herkomst heeft en een eigen plek heeft en dat iedereen in balans is en dat de ordening klopt. Dat is ook zoals de paarden werken. Mijn achtergrond is dat ik zelf jarenlang hulpverlener ben geweest en ik begeleid dus ook veel mensen, waaronder veteranen met PTSS en of trauma's. En niet alleen de veteranen zelf, maar ook hun gezin.

Interviewer C.: Wat is volgens u de therapeutische waarde van het paard?

Geïnterviewde: Paarden zijn prooidieren. Van oudsher leven ze in een kudde in de vrije natuur. Paarden communiceren door middel van energie. Als je een kudde van vijftig paarden hebt hoeft er maar een paard te weten dat er gevaar is en de hele kudde vlucht in een keer. Hoe kan dat? Nou, de paarden zenden signalen middels energie trillingen uit. Zodra één paard gevaar voelt, vlucht de hele kudde in één keer. De kudde paarden die ik hier heb zijn vrij en leven in een paddock Paradise. Ze leven 24/7 in een kudde bij elkaar en hebben vrij toegang tot een inloopstal en onbeperkt toegang tot ruwvoer (hooi). Ik boots op een beperkte hoeveelheid rond de natuurlijke omstandigheden paarden na en daar zit de kracht van mijn kudde. Dat ze paard mógen zijn en de meerwaarde van deze paarden is dat ze hun natuurlijke gedrag laten zien als je als mens dichtbij komt. Dat doen ze door middel van onder andere spiegelen. Omdat ik systemisch en energetisch werk raken we de diepere lagen van iemand aan. Paarden voelen dus of de binnenkant (het gevoel) van iemand congruent is aan wat de mens aan de buitenkant laten zien. Dus klopt het dat, als jij daar tussen die paarden komt, wat je aan de buitenkant laat zien, is dat ook hoe je je ten diepste voelt. En klopt het niet dan willen ze (paarden red.) jou graag helpen.

Interviewer C.: Wat doe jij als hulpverlener met het paard, waar de cliënt baat bij heeft.

Geïnterviewde: Ik werk in een driehoek; Paard, coachee en ik als coach. Hierbij laat ik het paard zijn werk doen en volg ik de paarden. Ik kan niet exact aangeven wat er gebeurt omdat een sessie nooit hetzelfde is. Paarden raken aan wat er voor die persoon geldt op dat moment, wat op dat moment aan de orde is. Zij raken aan wat aan de orde is en wat een mens op dat moment aan kan. Wat laten zij dan zien. De paarden laten verschillende dingen zien. Soms is het net een toneelstuk waarin de paarden bewegen en daarin laten zij ervaren en voelen wat er nodig is. Ik ondersteun tijdens de sessie en begeleid de persoon die een vraag stelt. Hierbij zet ik mezelf ook in als instrument om in te voelen wat er nodig is.

Interviewer N.: Hoe ziet een sessie eruit

Geïnterviewde: Wat ik doe, ik doe een intakegesprek en dat gaat via de telefoon of via de mail. Of mensen komen hier als het een langer traject is dat ze het ook ervaren. Ik maak eerst kennis met de mensen. Het eerste contact is erg belangrijk. Een persoon moet zich veilig voelen bij zijn/ haar coach

Interviewer C.: Dus de intake is belangrijk

Geïnterviewde: Ja een intake is belangrijk en zeker bij een langdurig en intensief traject. Voor een enkele sessie is een uitgebreide intake niet nodig. Maar voor meerdere sessies wordt er gekeken wat de persoon wil bereiken. Dit gaat via de telefoon, per mail of live. Dan gaan we in overleggen plannen wat er langdurig nodig is voor deze persoon. Voor personen met ptss of één of meerdere trauma's is een traject op maat op zijn plaats.

Interviewer C.: Dus een specifiek behandelplan per persoon?

Geïnterviewde: Eh nee, want soms is er iemand die op een bepaald stuk vastloopt. En ik heb dít even nodig, waarna ik ze een tijd niet zie. Dan komen ze na een vijf zes maanden weer terug. Dat laat ik dan ook vaak los maar als ik echt voel dat er meer aan de hand is, dan geef ik ze het advies om nog een keer terug te komen. Je bent altijd welkom en als het niet goed voor je voelt is het ook oké. Aan de ene kant laat ik het vrij en aan de andere kant ligt het aan de persoon om te zeggen of deze het nodig heeft of niet. En dan ga je naar de paarden waarna deze persoon een vraag mag stellen. Soms komen ze hier met een totaal andere vraag dan wat daar in de bak naar voren komt. Dan

kom je de bak in, mensen mogen hun eigen plek kiezen, dat doen ze door hun benen te laten bewegen en op gevoel een plek te kiezen. En dan gaan ze ergens staan. Dan mag de persoon een vraag stellen. Waarom ben je hier en waarom sta je juist op deze plek. Op deze manier start ik een sessie. Na de sessie is er een nagesprek. Meestal zijn we anderhalf uur bezig, inclusief nagesprek. Het is belangrijk om te vragen of een persoon zich goed genoeg voelt om naar huis te gaan. Bij diepliggende problematiek, raad ik iemand aan om zich te laten brengen en halen. Na een week hebben we weer contact om te checken hoe het gaat en dan zijn ze altijd welkom om vragen te stellen naar aanleiding van hun sessie, dus wat er gang gezet is. Want zo'n sessie werkt dagen weken en maanden door en soms wel jaren door omdat er een verandering plaatsvindt in het systeem van de mens. En juist het werken met trauma, dat vind ik juist zo mooi met paarden werken in combinatie met mensen met een trauma, is dat ze helen, een trauma zit in het hele lijf. Dus helen mensen van binnenuit. Ik had bijvoorbeeld een meisje die had vliegangst, psychologisch er doorheen. Het meisje staat daar (in de bak red.) en die angst komt helemaal vol naar boven. Ze begon bijna te hyperventileren dus ik zeg maak eens een cirkel hoe groot die angst is voor jou. Dus ze maakt een cirkel om haar heen en daar kwam die klein witte pony om haar uit die cirkel te halen. Ze was zo bang omdat ze in die cirkel zo vastzit in die angst. Maar haar moeder zat hierbinnen en ik vraag hoe is haar geboorte geweest. Ze zegt dat is niet goed gegaan. Toen is Jasper (paard red.) bij haar gekomen, die in een kwartier bij haar gaan staan waarna ik door geleide meditatie terug ben gegaan naar haar baby zijn en daar hebben we alles los kunnen maken en dat paard heeft alles losgetrild voor haar in een kwartier. Dus ik zeg ga maar weer in die cirkel staan, ze zegt dat doe ik niet meer. Dus dat gevoel wat ze al jarenlang bij zich draagt, is weg. Dus de therapeutische waarde is op iedereen anders. Welke laag wil je aanraken. Hoe ver sta je open voor wat voor jou nodig is. Daarin zijn kinderen veel meer open dan volwassen mensen. Want daar zit nog het brein tussen, die vaak het wil houden zoals het is. Dat is vaak veiligheid en dat ik zeker zo bij dit soort mensen die een megagroot overlevingsmechanisme hebben ingebouwd. Om zo lang mogelijk op de been te blijven zonder dat de trauma's naar voren hoeven te komen, om zo te overleven. Dus voor mij is de meerwaarde van de paarden ontzettend groot.

Interviewer C.: Wat zijn volgens u minimale eisen aan kwaliteitscriteria omtrent het gebruik van paarden 'in therapeutische context'?

Geïnterviewde: Je moet je heel erg bewust zijn van het paardengedrag. Dat je dus veel ervaring hebt met paarden. Als je therapeutisch wilt gaan werken moet je daar een goede opleiding voor hebben. Ik heb de opleiding gevolgd bij Kifungo. Daar komt je eigen ervaring ook erg bij kijken. In mijn ogen hoef je geen een psycholoog te zijn omdat dan juist alles wat je weet ook in de weg kan gaan staan. Want je zet je lijf ook in, in zo'n sessie. Het mooie is juist dat psychologen mensen doorverwijzen naar mij omdat ze vastlopen en het werken met paarden een mooie aanvulling is. Wat dan nog meer een criteria zou zijn is dat er iemand moet zijn die weet heeft van trauma's. Dus dat deze persoon ervaring heeft in het werken ermee. Maar ook iemand die ervaring heeft met paarden welzijn. En je moet het gedrag van de mensen kennen ook in groepsverband. Dat je ziet wat er gebeurt met zo'n groep, dus niet alleen het individu, maar ook het groepsproces. Daarnaast is veiligheid het aller allerbelangrijkst. Er mogen niet te veel mensen om het paard heen staan omdat dit paard al die energie opneemt. En niet te vergeten, je moet stevig in je schoenen staan, weet hebben van je eigen proces en zelf veel opgeruimd hebben, zodat de paarden niet met jou, als begeleider, bezig hoeven zijn. En je een veilige 'bedding' neer kan zetten voor je klant.

Interviewer C.: En voor de paarden?

Geïnterviewde: De paarden moeten gezond zijn. Een paard wat ziek is kan niet werken met dit soort mensen. Zeker mensen met een trauma kost veel energie voor deze dieren. Dus een paard moet gezond zijn. Daarnaast moeten de paarden regelmatig gecontroleerd en gecheckt worden. Dus hoe het met deze paarden gaat. Ze moeten vooral paard kunnen zijn, kunnen lopen, kunnen bewegen en vrij kunnen zijn. Plus dat paarden onbeperkt de toegang tot hooi mogen hebben. Paarden mogen bewegingsvrijheid hebben en niet de hele dag in een stal hoeven staan. Daarbij is het contact met andere paarden heel erg belangrijk. Niet dat ze alleen elkaar kunnen zien, maar ook dat ze elkaar kunnen aanraken. Er mag een selectie gemaakt worden met welke paarden je dit werk doet. Verder is mij geleerd dat paarden geen hoefijzers hebben omdat ze de energie waarmee ze werken ook aan de grond afgevoerd kan worden. Je moet paarden een stem geven, daarmee bedoel ik dat je goed moet luisteren naar de behoefte van je paard(en). Soms willen paarden niet meedoen en daar mogen ze hun vrije keuze in maken. Want wanneer dit paard niet mee wil doen doet hij of zij dat niet voor niks.

Interviewer C.: Ik zoek nog meer harde criteria die ik kan waarnemen bij sessies. Die mensen zijn bezig met die paarden, wat is dan nog meer waar te nemen.

Geïnterviewde:

Zodra een paard een mens gaat helpen en de keuze voor dat specifieke paard is gemaakt, dan is de sessie in de energie al begonnen. Je kan letten op de ogen van het paard, of het paard wel of niet mee doet. Of het paard er gezond uit ziet...of het niet kreupel is, of zijn vacht glimt etc etc.

De selectie van paarden die dit werk doen, moet vooraf aan de sessie al gedaan zijn in het kader van het welzijn van de paarden. Het moet duidelijk zijn welke paarden wel of niet mee doen aan de sessie. Want als ze eenmaal met een sessie mee doen zitten ze in de energie van de mensen die meedoen. En als een paard niet gezond is, werkt dit niet mee aan het welzijn van het paard.

Het is van belang dat een paard na de sessie bedankt wordt en ontslagen na een sessie. Verder is het van belang dat er in de driehoek gewerkt wordt. Coach, coachee, en paard.

Interviewer C.: Zijn er nog meer eisen?

Geïnterviewde: Het belangrijkste is gezonde paarden, zonder ijzers, regelmatig gecheckt, voldoende ruwvoer, in een kudde levend. Er moet samenvattend goed gekeken worden naar het welzijn van de paarden.

Interviewer N.: waar moet de coach aan voldoen?

Geïnterviewde: Wat erg belangrijk is dat mensen die met paarden werken hun eigen shit hebben opgeruimd. Want als iemand met een behoorlijk trauma tegenover mij zit, en ik hetzelfde trauma gehad maar ik heb het niet opgelost. Wat gebeurt er dan, dan zitten we samen in dezelfde energie en gaan de paarden ook met de begeleider werken. Als coach moet je op je eigen benen kunnen staan en kunnen voelen wat is van de een en wat is van de ander. In het begin ben ik harstikke ziek geweest elke keer van die sessies omdat ik de energie allemaal overnam. Dus als je werkt met dit soort mensen (ptss, trauma's) moet je kilometers gemaakt hebben. Dus je moet veel ervaring hebben met het werken met paarden en je je eigen proces grotendeels doorlopen hebben. Je blijft uiteraard een mens, er kunnen altijd dingen op je pad komen waar je tegenaan loopt. Je moet een goed gevulde rugzak hebben voor het werken met deze doelgroep. Je moet een gedegen opleiding gehad hebben en voldoende kilometers gemaakt in het werk dat je

doet. Je eigen rommel opgeruimd en voor het welzijn van jezelf het aan het einde van dag ook gewoon af te sluiten. Daarnaast niet bang zijn om door te pakken. Om juist die verdedigingsmechanisatie te doorbreken, want er zit een grote projectie. De hele omgeving is een projectie van jezelf. Dat is niet wat je wil horen meestal.

Interviewer C.: Concreet, waar moeten wij op letten?

Geïnterviewde: Waar je op moet letten is hoe begin je. Hoe komt zo'n persoon binnen. Gaan ze gelijk aan de slag? Wordt er contact gemaakt met de persoon? Wat is de vraag/ of de vragen waaraan gewerkt wordt? Hoe wordt de koppeling naar het dagelijkse leven gemaakt? Wordt er gevraagd hoe het met de persoon is nav het vorige bezoek? Zijn er vorderingen, stagnaties etc? Hoe komt de klant met het paard in contact? Hoe wordt bepaald wat er gaat gebeuren die dag en op dat moment? Wat signaleer je bij de persoon? Wat signaleer je bij het paard en bij de klant?

Hoe verloopt het traject met welk paard en wat gaan we doen. Met zulke observaties kan je iets mee. De interactie tussen de driehoek, paard therapeut en patiënt. Hoe is de terugkoppeling? Dat je in de gaten houdt hoe veilig het is, is het rustig op de plek. Of kan iedereen zomaar binnenlopen? Wordt er in een afgesloten ruimte gewerkt, hoe worden emoties opgevangen of wordt er overheen gepraat. Is er een nagesprek? Welke dingen kunnen ze meenemen in het dagelijks leven?

Inhoudelijk is dit heel lastig omdat er verschillende werkvormen zijn. Maar het is belangrijk als iemand zo'n paard pakt uit de stal, met welke overtuiging doen ze dat. Maken ze überhaupt contact met het dier.

Interviewer C.: De mensen komen samen, dan gaan ze naar de paarden om kennis te maken en te borstelen. Dan gaan ze met de paarden naar de bak en doen ze of rijden of mennen of freestylen. Dan brengen ze het paard terug en is het klaar.

Interviewer N.: En ze schrijven ervaringen op in een schriftje.

Geïnterviewde: Gaan ze daarover in gesprek of is er geen interactie meer tussen coach? Er is mooi als je daar iets uit haalt. Anders ga je voorbij aan de zwaarte die dit voor de paarden zelf heeft.

Interviewer C.: Bent u bekend met equith therapie in relatie tot PTSS gediagnostiseerde patiënten?

Geïnterviewde: Ja daar werk ik mee.

Interviewer C.: En wat is dan kenmerkend voor deze groep?

Geïnterviewde: Wat ik al zei, projectie, boosheid en een leven vanuit een overlevingsmechanisme. Dus niet vanuit het zijn maar vanuit het voelen. Dus dat daar een groot ding tussen zit. Je een heleboel triggers waardoor je het stap voor stap moet doen met deze mensen. Stapsgewijs te werk gaan is erg belangrijk wat begint met vertrouwen in de coach of begeleiders. Wat ik vaak zie is dat deze mensen checken wie jij bent of dat jij wel capabel genoeg bent. Dus vertrouwen en veiligheid is erg belangrijk waardoor de mensen het uiteindelijk zelf moeten gaan doen.

Interviewer C.: Waarom past een PTSS- patiënt zo goed bij het paard?

Geïnterviewde: Omdat het niet altijd met woorden hoeft. Het kan soms juist zonder heel veel woorden omdat het paarden hen brengen bij het gevoel zodat het hoofd hart en buik weer in balans gebracht wordt.

Interviewer C.: Bent u het eens met de stelling; ‘Er zijn positieve resultaten te behalen met het paard ‘in therapeutische context zonder dat er sprake is van een wetenschappelijke onderbouwing’?

Geïnterviewde: Ja. Want het bestaat al zonder dat er wetenschappelijk onderzoek is en het werkt. Wat mijn advies is om een mooi programma te bouwen waaraan mensen zich aan moeten committeren. Een programma dat verder gaat dan alleen borstelen een aaien en paarden voor een wagens spannen. Zonder oordeel maar dan zet je de paarden ook in hun kracht. En met mensen werken die ervaring hebben met trauma's en hulpverleners.

Interviewer N.: Welke oefeningen zijn eraan te bieden. Waar valt in te professionaliseren?

Geïnterviewde: Het begint met de juiste opleiding van de coach, een gedegen programma. Mensen die zich 100% commiteren, ook al is het soms zwaar. Een selectie maken van paarden en kijken naar het welzijn van deze dieren. Professionals aantrekken als ze deze expertise zelf niet in huis hebben. Starten met de individu en daarna in kleine groepjes werken.

Interviewer N.: Het lijkt me lastig om dit als coach te negeren, maar wat kunnen ze dan om te beginnen?

Geïnterviewde: Je kunt al beginnen met een goede intake en goede mensen. Waarschijnlijk kennen ze de paarden, ze weten wat de paarden nodig hebben dus dat er een coach aantrokken kan worden die een aanvulling kan zijn op deze kennis. Daarnaast moet er een goed programma geschreven worden. Als ze willen professionaliseren dat moet dat volgens criteria en niet gewoon we doen maar wat. Iedereen heeft een eigen plek en een eigen rol.

Interviewer N.: Want zou je ook met rijden alleen een stap kunnen zetten? Zonder opstelling?

Geïnterviewde: Met ‘alleen’ rijden, zorg je ervoor dat er een geluks hormoon aangemaakt wordt, door de beweging die iemand in het zadel maakt. En dat is al een hele winst. Als je daar een instructeur naast zet die een koppeling kan maken naar wat een paard spiegelt als er op het dier gereden wordt, is er nog meer winst.

Maar mensen ‘alleen maar laten rijden’ is zonde omdat er zoveel meer uit te halen is.

Alleen mensen laten rijden en zeker mensen met trauma's is een belasting voor deze dieren. En begin met een plek waar je samen kan komen met zo'n persoon. Er mag een plek gecreëerd worden waar de personen veilig kunnen zitten. Hierin kunnen andere professionals ook een rol spelen buiten de manege om.

2.2. Interview instructeur Stal Mansour

Interviewer: Mijn eerste vraag is wat is het doel van de manege?

Geïnterviewde: Uiteindelijk willen wij dat elke veteraan met paarden bezig kan zijn. Wij willen daaraan bijdragen. Het paard kan bijdragen hoe je dingen voelt en hoe je met dingen om kan gaan. Als men zegt deze man met PTSS is helemaal genezen, dan weet ik dat niet. Ik ben paardrijd juf en ik wil graag mensen helpen om met paarden bezig te zijn, dat is mijn doel. Wij zijn natuurlijk geen dokters of therapeuten.

Interviewer: En hebben jullie als trainsters al meer ervaring in het begeleiden van mensen met een trauma?

Geïnterviewde: Nee, niet vanuit ons georganiseerd. Maar we hebben wel trainers hier geweest zijn en de locatie afgehuurd hebben.

Interviewer: Dan is mijn volgende vraag; welke meerwaarde heeft de stichting hephaistos voor uw stal?

Geïnterviewde: Voor onze stal? Pfoe, ja dat weet ik eigenlijk niet. Ze hebben aan onze stal gevraagd of wij dat willen organiseren. En dan voor iets waarvan wij echt denken dat het werkt. En dan zie je de mensen, als ze hier komen. En zo hebben we wel meer dingen voor meerdere doelgroepen uit de maatschappij. Dus wat brengt het ons op. Nou je kunt op die manier ergens aan meewerken. Verdienen wij er geld aan? Nee. Er zijn kosten die betaald moeten worden en dan is Rik zo goed om de foyerkosten superlaag te houden lees, iets te sponsoren. Op dit soort ochtenden voor dit soort projecten hebben we twee of drie collega's die zetten we dan in. Dus de meerwaarde is dat we die mensen kunnen helpen.

Interviewer: En als jullie mensen helpen, met welke soorten contactsessies doen jullie dat?

Geïnterviewde: Wat erg belangrijk is, is het poetsen en het contact maken met het paard. Daar zien we al heel veel gebeuren in die zin dat ze kunnen ontspannen, dat ze kunnen doorademen, daar moet je dan aan denken. Dan vervolgens hebben we het rijden, dat kennen we allemaal, dan klimmen we er bovenop. Nu met die nieuwe groep, praktisch gezien zijn het bijna allemaal beginners. Dat betekent dat ze moeten beginnen met privéles en het paard aan de lange lijn. Als je dat een half uurtje doet, keer tien nieuwe deelnemers, dan gaat dat natuurlijk niet. Fysiek gesproken zijn sommige mensen ook niet in staat om op het paard te gaan zitten dus dan kom je bij het mensen. Met de

oude groep hadden we één aanspanning, met de nieuwe groep hebben we twee aanspanningen tegelijkertijd. Dat gaan dan een aantal veteranen doen. Het verzorgen komt daar ook weer bij terug, maar dat komt uiteindelijk bij alle elementen terug. Dan gaan ze leren optuigen en dan leren ze hoe ze moeten sturen en dan leren ze om de kar vast te koppelen zodat als ze aan het werk gaan dat dat goed verloopt. Dan hebben we ook nog een stukje horsemanship, daarin gebruiken we het loswerken van het paard. Dan zetten we het paard in een bakje, vervolgens gaat de veteraan in dat bakje en dan leer je paardentaal praten. Daarmee kun je dat paard in beweging krijgen, daarmee kun je hem stoppen, daarmee kun je hem van richting veranderen zonder dat je het paard ook maar aanraakt. Dat is heel gaaf en dat is ook een van de onderdelen waarbij de meeste emotie getriggerd wordt.

Interviewer: Dat is ook wat u op die eerste kick-off meeting heeft laten zien.

Geïnterviewde: Ja dat is freestylen, het loswerken ja. Dan gaan we soms ook een stapje verder en dan doen we de paarden een halster om en aan een touw en dan gaan we een stukje grondwerken. Dan ga je een parcours lopen of je gaat een stuk wandelen of slalommen. Dan kijk je hoe volgt hij mij, kijk ik. Ben ik een beetje gegrond? Adem ik goed? Die paarden spiegelen dat allemaal terug.

Interviewer: Dus dat zijn eigenlijk opstellingen?

Geïnterviewde: Het zijn eigenlijk bezigheidsmethodes. Wat kun je allemaal met het paard doen? Nou, je kunt er mee wandelen je kunt er mee loswerken, je kunt erop rijden en je kunt er mee mennen. Dus je kan heel veel dingen met een paard en niet per se op het paard. Dat maakt het voor de groep die niet kan rijden door gebreken of door overgewicht, doordat we onze paarden willen beschermen, wel makkelijker want je hebt zo nog heel veel tools om die paarden wel in de buurt te hebben en te houden.

Interviewer: Dat brengt mij bij de volgende vraag. Hoe denkt u dat het welzijn van de deelnemers wordt bevorderd door het paard? Met andere woorden, bent u overtuigd van de therapeutische waarde van het paard?

Geïnterviewde: Ja. Je ziet het voor je ogen gebeuren. Je ziet mensen die zo gespannen zijn dat ze niet goed meer kunnen ademhalen. Wanneer zij fysiek contact maken met het paard, dat wil zeggen hand op schouder van het paard. Dat paard geeft dan een bepaalde warmte af en dat geeft dat toch ineens dat mensen bijvoorbeeld voor het eerst

in drie jaar kunnen huilen. Dat ze goed door kunnen ademen dat ze geëmotioneerd raken. Een paard behandelt ze met respect, ze kunnen het paard vertrouwen. De mensheid heeft hen natuurlijk vet beschadigd, dat doen die paarden niet. Bij het paard kun je jezelf zijn en daar wordt dan ook geen misbruik van gemaakt. *What you see is what you get*, het is het hier en nu. Als jij zegt tegen een paard ik weet het even niet meer, dan zegt zo'n paard ik ook niet. Dan blijven we hier maar lekker samen staan. Ja prima, we hebben een nieuwe groep die heeft een les gehad. Daar ben ik met een groepje gaan freestylen. Er was een mevrouw die had ervaring met paarden, dat kon je ook zien. Hoe handig ze er mee om ging. Ze was allang klaar met het werken en ze stond buiten het bakje naar een collega te kijken en ze schiet ineens helemaal vol. Meestal verwacht je dat als ze nog bij het paard zijn maar zij had het dus daarna en ze keek me ook oprecht aan van wat gebeurt hier. Dus ik zeg ja lieve schat dat weet ik ook niet maar laat het maar gebeuren. Het lost het allemaal niet op maar het kan wel lucht geven. Als je bij paarden een fout maakt, wat mag want wij zijn een leerschool dus gaan er dingen fout, dan mag je volgende week gewoon terugkomen. Als je bij mij twee keer in de fout gaat, bij drie gaat het niet meer gebeuren. Snap je, dat is het verschil. Je kunt paarden alles vertellen. Dat zeg ik ook altijd, het is maar goed dat mijn paard niet kan praten. Alles is natuurlijk strikt vertrouwelijk. Wat ook help is dat ze met lotgenoten zijn, dus niet alleen de paarden maar ook mensen die jou snappen. Als je hoort hoe vaak ze in families en vriendenkringen, oud-collega's zeggen; je bent nu al een half jaar thuis, nu kun je toch onderhand wel weer aan het werk of niet dan? Weet je het is niet zichtbaar he. Niet zichtbaar leed creëert heel veel onbegrip. Kom op, je moet nu jezelf bij elkaar rapen, het valt allemaal best wel mee, dat. Dat zal een mede-veteraan met PTSS nooit tegen je zeggen hoor. Dus het onbegrip, bureaucratie de instanties, formulieren die je in moet vullen om iets aan te vragen. Dat is al die shit waar ze dan ook nog tegen aan lopen. Dus ja, je bent toch een beetje afgeschreven door de maatschappij in zo'n soort klotehoekje en daar zit je met je uitkering, privé ook naar de klote. Nou ga je ding dan maar doen. Nou een paard wil niks van je, die verwacht niks van je, die veroordeelt jou niet. Daar kan je gewoon zijn wie je bent. Dat is best een veilig gevoel denk ik voor deze mensen.

Interviewer: Dan wil ik nog even toespitsen op de paarden die worden geselecteerd voor zo'n dag. Jullie hebben als ik me niet vergis ongeveer 70 paarden?

Geïnterviewde: Nee, 54 op het moment.

Interviewer: Dat vind ik ook veel.

Geïnterviewde: Dat zijn er een hoop ja, haha.

Interviewer: Mijn vraag is hoeveel rekening wordt gehouden met hoe die paarden reageren op mensen met PTSS. Want een paard reageert natuurlijk ook op een PTSS-patiënt en dat kan voor een paard ook best heftig zijn.

Geïnterviewde: Ja klopt.

Interviewer: In hoeverre houden jullie daar rekening mee?

Geïnterviewde: Altijd. Zo veel mogelijk. Dus je moet vierbenige collega's verrekke goed kennen. Er zijn hier paarden die wij niet willen inzetten, die zijn te gevoelig. Dat kan gewoon niet. Vorige week was ik toevallig met zo'n sessie, was er een paardje die wij veel gebruiken met dat loswerken. En er waren twee PTSS-patiënten die veel emotie hadden. En dat paardje trok dat bijna niet. Dus wat zeg je dan, terwijl dat paardje het normaliter altijd vrij goed doet, ga een ander paard halen. Dat ga ik dat paard niet aan doen. Er zijn ook paarden die qua karakter, of zo gevoelig zijn voor die stress. Dat zij daardoor zelf ook gestrest raken. Dan krijg je dat vinkje he. Niet geschikt. We hebben paarden die geschikt zijn voor aller beginnende ruiter, die dat allemaal kunnen hebben. En er zijn er ook paarden, nou zet ze daar niet op want dan kan je beter de ambulance bellen. Dat scheelt tijd want die gooien zo'n ruiter er af, die kunnen daar echt niet tegen. Dat zijn paarden voor gevorderde ruiters. Dus dat is ook een aspect, want paarden die er wel tegen kunnen, die zie je de stress eruit gooien door zelf heel hard te gaan proesten of heel hard te gapen. Dat gooien ze alle spanning eruit. En wat wij ook doen is met grondwerken en loswerken, als je erop zit ben je klaar dan ben je klaar. Maar met grondwerken en loswerken, als wij dan twee mensen maximaal drie mensen met eenzelfde paarden hebben laten werken. Dan betekent dat dat het paard twee of drie verschillende energieën krijgt bij zijn lichaam, stress krijgt, spanning krijgt of wat dan ook. Dan is het einde oefening voor dat paard en wordt er een ander paard gehaald. Zo moet je rekening houden met je paarden. Je moet ze er zeker niet in overvragen. Uiteindelijk is het belachelijk wat en überhaupt met paarden doen, met of zonder PTSS, maar dat is een ander gesprek. Ze horen niet in onze maatschappij, ze horen op de prairie te leven en dan 22 uur te vreten van de 24 uur. En als ze pech hebben dan komt er een dikke tijger voorbij en ben je dood. Een paard is gemaakt om te eten en om opgegeten te worden, niet om door mensen te beklommen te worden. Absoluut niet. Dus daar moet

je heel, heel goed voor waken en je moet ze niet werk laten doen wat ze niet aankunnen. Voor mij, als ik een indeling maak, weet ik wat voor vlees ik in de kuip heb en wat ik ga doen.

Interviewer: En wat is de uiteindelijke doelstelling met de groep van Hephaistos? Want ik heb het idee dat de huidige groep verschilt met de vorige groep. Of ziet u veel overeenkomsten?

Geïnterviewde: Nee ik zie heel veel overeenkomsten. Want vorige week kwam de nieuwe groep, en van die nieuwe leden zei wat een kippenhok, daar kan ik echt niet tegen nadat ik gereisd heb. Daar kan ik echt niet tegen want reizen is heel veel stress. En J. van de oude groep die zei, ik ga even naar buiten want dit ga ik niet trekken. Dus ze kunnen niet tegen drukte. Dat zijn overeenkomsten. Maar wat je ook ziet, is dat de oude groep zich hier thuis voelt. Die duiken achter de bar, die duiken de keuken in. Die zetten een vaatwasser aan, die weten hoe de koffiemachine werkt. Die tappen een kopje koffie voor Rik. Die nieuwe groep komt schuchter binnen, die hebben een hele andere spanningsboog. En die oude groep heeft ook een PTSS-boog die gespannen staat maar die weten al door ervaring wat het hen brengt die ochtend. En die nieuwe groep heeft daarvan gehoord en die hopen dat vreselijk maar die moeten dat nog ervaren. Dat is een kwestie van tijd en dan moeten die twee groepen ook gaan integreren samen want het clubje was redelijk verwent met z'n viertjes of z'n vijfjes en nu komt er ineens een heel leger en iedereen wil wat dus dan moet je je tijd gaan verdelen. Dus dat is ook even een ding. En de doelstelling blijft gewoon, mensen met PTSS hebben een prettiger tijdsblok in de week op het moment dat ze met paarden zijn. Mensen zeggen ook weleens, als ik dan donderdags geweest ben kan ik vrijdag de dag beter aan weet je wel. Ja dan ga je het weekend in en dan nog een paar dagen en het is weer donderdag. Nou als ik daar mee kan helpen, dan is mijn doel bereikt.

Interviewer: Daar zit dan een therapeutisch element in?

Geïnterviewde: Ja maar we zijn geen therapeuten. We hebben daar geen diploma's voor. Wat je hier moet hebben, en dat moet je sowieso hebben als je op een manege wil werken, is *People skills*. Je moet wel een beetje empathie en inlevingsvermogen hebben. Professioneel, je moet het paardenvak kennen, je moet paardentaal kennen je moet die non-verbale taal van die paarden kennen. Omdat ik zelf ook het een en ander heb meegemaakt kan ik me inleven in het leed wat deze mensen hebben. Ik zeg nooit

voorstellen wat dat kan ik niet. Mensen zeggen vaak dat ze het zich kunnen voorstellen maar dan denk ik dat kan niet want je hebt het niet meegemaakt. Maar ik heb wel een inlevingsvermogen. Ik zie letterlijk voor mijn ogen dat deze mensen naar de klote gaan. Dat is wat ik zie. Nou als je ze dan maar een gram kan helpen dan ben ik graag onderdeel van dat proces.

Interviewer: Naar de toekomst toe, heel veel onderzoek benaderen een soort *team approach*, zo noemen ze dat. Dat is dat het werken in therapeutische context geen eenmans-show is maar dat daar meerdere mensen bij zijn betrokken. In hoeverre denkt u dat daar naar de toekomst toe ruimte voor zal zijn op de manege voor die professionalisering?

Geïnterviewde: Geen idee, één op één in privé vorm gebeurt het al wel. Sowieso. Nou dan hebben we de Hephaistos groep. Het is natuurlijk niet onze hoofdmoot. De hoofdmoot zijn de lesklanten die elke week komen paardrijden. Daar zit 90 procent van onze inkomsten in. Dus dat is heel belangrijk voor ons. Wil je dat meer professionaliseren of uitbreiden, dan zul je ook denk ik, en dat zullen we met de nieuwe groep ook wel doen omdat die groep groter is, dan gaat John in ieder geval kijken of er een soort vangnet kan zijn. Want wij zijn geen professionele therapeuten maar er gebeuren wel wekelijks melddowns en een soort crisisreacties waardoor er op dat moment wel professionele noodopvang zou moeten zijn. Dus ja die heb je dan wel nodig. Want wij gewoon mensen met paarden en een instructeursdiploma en dat is het.

Interviewer: Dus u onderstreept de benadering dat, als je met paarden in een therapeutische context werkt, dat je meerder specialisten nodig hebt.

Geïnterviewde: Ja daar heb je kritisch en therapeutisch gezien professionals nodig in het geval dat iemand zo op zijn plaat gaat dat er gewoon een professioneel iemand nodig is. In geval van, he, op het moment dat wij het ook echt niet meer trekken of dat iemand zo op z'n plaat gaat dat er echt een professional iemand bij nodig is. Want wat doen wij wekelijks? Wekelijks vangen wij dat op en die paarden vangen dat een heel eind op. Maar wij zijn niet de professionals. Dus dat is, kijk als hier een therapeut is en er gaat er een zwaar naar de klote, heb ik nog dertien andere rondlopen. Die kan niet even laten staan, omdat iemand mijn opvang nodig heeft. Buiten het feit dat ik daar niet voor gekwalificeerd ben en nogmaals ervaringsdeskundige zegt soms meer dan een papiertje, maar ik ben geen therapeut officieel. Ik kan iemand ad hoc even opvangen en ik zie ad

hoc ook de letterlijke gevaren, he, want zo'n iemand zakt door zijn knieën en die moet ik bij het paard weghebben. De rest van de groep moet opvang hebben. We werken op het werk ook met codes daarvoor, dus ook bij de reguliere lesklanten. Als er een naar de aarde stort en er komt niet veel geluid meer uit dan moet je wel handelen. Daar zijn dan noodscenario's voor die we dan volgen, waardoor we dan allemaal, daar zijn we dan wel in getraind, wat het protocol is, zeg maar. En, ja, dat gebeurt natuurlijk op elke manage dat er eentje met de brancard uit de rijbaan getrokken wordt door de blauwe familie. Weet je, dat gebeurt, als je er niet af wil vallen moet je er niet op klimmen.

2.3 Interview bestuur Hephaistos.

Dit interview is gehouden in het voorgaande onderzoek (Kunz et al., 2019). Door de achtergrond informatie dat is gegeven in die interview is het opnieuw opgenomen in de data.

Geïnterviewde:

In 2012 hadden we de tocht in Oirschot, of nee Amersfoort, en de stichting MPTTP was een nevenstichting van de militaire prestatietoetocht, of nee de militaire rijvereniging te paard. Dat is een landelijke organisatie. En tijdens die vergadering waar wij als gast bij waren, vroeg een van de bestuursleden van MRV, generaal De Jong; ‘Kunnen wij iets betekenen voor gehandicapte mensen?’’. En daar zaten we met zo’n 20 man en ik moet eerlijk zeggen; niemand zei wat, niemand. En toen heb ik in, niet uit pure hufterigheid, zoals dat op de academie heette, maar gewoon het idee; het is toch belachelijk dat wij niet iets doen, want defensie doet ook iets voor ons. Wij mogen gebruik maken van de gebouwen, we krijgen een beetje subsidie. Waarom doen wij niet iets terug. Nou en toen hebben wij erover nagedacht, hoe gaan we dat doen. En toen dachten we om met name lichamelijk gehandicapte militairen te laten deelnemen aan een tocht, op de koets. En wij hebben een groot defilé gehouden toen in Oirschot en daar zaten zij ook op. Toen hadden we 20 mensen, met familieleden. Als je een lichamelijke handicap hebt, en ik kom uit een vereniging waar veel gehandicapten zaten, dan lijdt het gezin ook. Zoals we ook wel zeggen; als je kanker hebt, dan heeft de hele familie kanker. En zo is dat hier ook. En dat liep hartstikke goed, echt waar. Ze hadden een standje en dit soort dingen. En ik had 3000 euro subsidie gekregen van twee bedrijven. Daarvan konden we het allemaal organiseren, ware het niet dat aan het einde van de happening bleek dat er enorme ruzie was ontstaan tussen de ‘wounded warriors’ en de ‘gewonde gevechtssoldaten’. Ik wist niet eens dat die twee clubs bestonden. De een had in juni voor de koning voorop mogen lopen op de veteranenmars en de ander had geen standje en zo ging het maar door, met als gevolg dat de sponsors zeiden; mijn club heeft niet de aandacht gehad die het nodig had, dus ik trek mijn geld in. En toen stonden we dus met nul komma nul. Toen dachten we het is einde van het verhaal, het was echt een interne ruzie waar wij gewoon niks van wisten. En toen zijn we toch doorgedaan in Schaarsbergen en toen ging het weer beter, ware het niet en ik ga heel snel door de dingen heen, dat de mensen die dus deelnamen aan een tocht, zeiden van goh, nou het is afgelopen. En toen vielen ze dus in een gat. Ik dacht na een dag meedoen val je toch niet in een gat. Er deden ook lichamelijk gehandicapten mee, en hoe deden die mee? We

lieten alle mensen meerijden op het paard die dat konden, we lieten mensen meerijden met familie op de koets en we lieten mensen meegaan met de TPA's oftewel de Tactical Pack Animals, de muilezels en dit soort dingen, en dan liepen ze dus zo'n 40 kilometer. En toen zijn we verder gaan denken en toen is Vic langsgekomen en toen hebben we gevraagd, hoe kunnen we iets gaan doen? We moeten geld hebben daarvoor. Zo'n opleiding zoals hier die nu gegeven wordt, kost 15.000 euro per jaar. We hebben dat gedaan via de BNMO, we hebben gedaan via de Pasmaanstichting en we hebben het gedaan via de stichting Karel Doormanfonds.

Interviewer

1:

15.000 euro, is dat voor de hele groep?

Geïnterviewde:

Yes, alles. Ik zal straks vertellen wat dat inhoudt, dat is echt alles en dan houden we nog een beetje over ook hoor, maar dat heb je nodig voor een paar dingen. De Pasmaanstichting is iets van een makelaar/slager geloof ik uit Steenwijk en die is gaan scheiden, die heeft zijn hele familie ontferd en die heeft het geld dat hij verdient aan de stichting gegeven. Daar zit ook een gehandicapten manege bij en dat soort dingen. Het nadeel van dit soort organisaties is; die doen dat maar één of twee keer. Eigenlijk één keer. Dat zit in de statuten. Ze hebben nu vier keer ons al geholpen, maar ik denk dat het nu echt afgelopen is. Hetzelfde geldt voor het Karel Doormanfonds, 12 miljoen hebben ze ter beschikking, maar wij komen echt niet meer aan de pot, ze hebben nog één keer wat gegeven. De BNMO is een goede organisatie, maar valt onder het VF-fonds en het VF-fonds voelt niets voor veteranen, we hebben echt op onze knieën gelegen en de voorzitter van de raad van bestuur, een jurist, zei van nou, waar praten jullie over, dat doe ik wel even, tussen neus en lippen geef ik dat geld, nou dus niet he. We zijn op onze knieën geweest met ons drietjes met een grote briefing bij de IGK, van kun je ons een klein beetje helpen? Nou we kregen zes koekjes, drie koppen koffie en de mededeling dat hij alleen maar zijn chauffeur en zijn directe adjudant kon commanderen en toen stonden we buiten. En wij konden dus niet verder, wij merkten gewoon dat de impact die wij hier hadden met deze mensen, dat werd steeds moeilijker. Want wij konden de mensen niet meer beloven dat zij door konden gaan na september, nu zitten we weer tot dit jaar helemaal gevuld of januari zelfs. Maar dat kon niet meer en dat geeft veel onrust. Wij zochten dus iets waarin wij onze zaak beter konden

verkopen, we hebben alles afgelopen. We zijn bij de politie geweest, die ons echt de deur gewezen heeft. We hebben de generaal Paul Ducheine...

Geïnterviewde

2:

Je krijgt dat projectmatig geld gegeven wordt. Voor projecten zeggen ze dat is leuk maar wilt het effect hebben, dan moet men ook zien dat het effect heeft, dus dan moet het eigenlijk wetenschappelijke onderbouwing hebben en zolang er geen wetenschappelijke onderbouwing is, is er geen geld. Zolang er geen geld is, is er geen wetenschappelijke onderbouwing. En toen zijn we onder andere dus, en dat noemt John op, bij de inspecteur geweest, in de hoop dat hij, want omdat hij wel beschermheer wil zijn voor de stichting hulphond om dat onderzoek te doen, omdat PTSS'ers veel verder is uitgediept en laten we zeggen dat de man die dat regelt, wat betere connecties schijnt te hebben.

Geïnterviewde

1:

Dat is Peter van Uhm.

Geïnterviewde

2:

Maar we lopen dus aan alle kanten klem tussen ofwel geld ofwel project. Nou zolang er geen onderbouwing is, krijg je geen geld. Zolang er geen geld is, kun je niet gaan onderbouwen. En dat is de reden. Twee keer hebben we dat aangekaart, de eerste keer op de KMA, kregen we van de directeur van de NLDA, Nico Geerts, te horen dat het niet paste in de opleiding. Toen zijn we naar de adviseur geweest van de Sint Joris, Jurg Nol, die zei er moeten toch mogelijkheden zijn bij de MTTP en toen zijn we daarnaar terug gegaan. En zodoende zijn we uiteindelijk binnen de. Nou goed.

Geïnterviewde

1:

Je ziet het belang ervan want het is erop of eronder, heel simpel. Twee dingen komt uit jullie verhaal dadelijk, hoop ik. Of het is positief, of het is negatief. Maar beiden is goed. Als wij bezig zijn met dingen die niet goed zijn en die geen toekomst hebben, moeten we daar vooral niet mee verder gaan. Is het positief, dan hopen wij, als dus die generaal Ducheine, die wou bij de politie hard gaan rommelen bij ons, maar dat lukte niet, maar nu gaan we dan samen met Gijs Tuinman, die ook sympathiseert met deze zaak, proberen we dan óf bij de BNMO bij defensie, óf bij echt defensie, óf bij de politie of bij de zorgverzekeraar, geld te krijgen, continuïteit. En het uitvloeisel, als men het accepteert waar wij mee bezig zijn, is de bedoeling dat we buiten deze manege ook in een ander land, want er komen ook mensen uit Oud-Beierland. Je kunt net zo goed in de politiemanege in Den Haag, kun je een keer per week een uur, of je kunt bij de Gele Rijders of je kunt dat waar dan ook doen. Het is niet de bedoeling dat wij hier een soort

ere-project voor onszelf, voor ons drieën van maken, want het zou het mooiste zijn als wij dadelijk achterover kunnen hangen en zeggen van jongens het loopt en wij houden ons een beetje bezig met een themadag en dit soort geneuzel aan de zijlijn. Maar dat die mensen structuur krijgen, dat is iets wat hard nodig is. En waar praten we dus over, over lichamelijk gehandicapten, maar dat is het minste probleem, die doen mee aan de MPTTP of niet. Maar ze kunnen ook dadelijk hier komen, maar die hebben we nog niet, en dat zijn PTSS'ers en wie zijn dat? Dat zijn geüniformeerden. Dat is al een groot probleem, want voor defensie is een politiemans, die telt niet mee. Maar voor ons is dat wel zo. De MPTTP had altijd ook politiemensen bij zich en waarom zouden we dat ook niet kunnen terug doen in project Hephaistos. Dus bij ons geldt dat wel. Nou dus zo zijn we ontstaan en nu willen we dus, we hebben aangevraagd een stichting te maken, los van de stichting Militaire Prestatietoesticht ter Paard, omdat wij het landelijk willen uitrollen als dat kan tegen die tijd, en dan dus nogmaals structuur daaraan geven. Nou we zijn er heel intensief mee bezig om onszelf te behuilen, we hebben ongelofelijk veel muren gelopen, niet voor mensen die zeggen, jongens het is allemaal mooi wat jullie doen, maar wij doen niet mee. Maar wij lopen tegen muren aan van mensen die zeggen: "prachtig! Ik regel het voor jou!" En dat zijn hoge functionarissen en uiteindelijk hoor je helemaal niks. Dat kan toch niet. Ik heb liever dat je gewoon zegt: Jongens het kan niet, we zijn verkeerd bezig, dit wordt nooit wat. Dan dat je zegt van super en er gebeurt niks. En dat is niet alleen voor ons maar ook voor de PTSS'ers. Dan zeggen van: Waar praat je toch over? Daar zet ik nog niet eens een handtekening voor. En plein public roept die voorzitter van het FV-fonds, van de raad van bestuur met alle andere generaals, van jullie regelen het toch niet, dat weet ik toch wel. Ik krijg het niet voor elkaar. En dat is voor ons dodelijk en dat hopen we van jullie ook niet. Open kaart spelen, dat is een van de dingen. Vic, aan jou het woord.

(Deel 2)

Geïnterviewde

3:

Ik weet niet of jullie het al gezien hebben, maar ik had al een notitie gemaakt en die heb ik aan René Moelker en Jurg Nol gegeven, waarin eigenlijk de stand van zaken is beschreven ten aanzien van het project, waarin alles wat net gezegd is, compact verwoord is.

Interviewer

1:

Wij hebben een presentatie gekregen, in een map.

Geïnterviewde 3:

Dat is deze.

Interviewer 1:

Ja, correct. En die hebben we allemaal doorgenomen.

Geïnterviewde 3:

En deze hebben jullie niet gehad?

Interviewer 1:

Die hebben wij niet gehad.

Geïnterviewde 3:

Die mag je zo meenemen. Dat was voor ons een. Waar staan we. Dat geeft heel duidelijk weer van, het is voor ons nu of nooit. Als wij niet aan de goede onderbouwing komen om dat project ook in den brede ook goed te kunnen verkopen, van kijk dit is wat het oplevert, want dat is altijd; maar ja vertel nou eens, hoe is het nou zo goed geweest. Ik kan wel aan individuen vertellen, een van die mannen die in Limburg woont, die elke week met een taxi of met DVVO hiernaartoe wordt gebracht, want die is zo slim geweest om iemand te vinden die zegt: dat is goed. Daarmee kom je er natuurlijk niet. Je moet dus breder kunnen aangeven wat dat effect is en we hebben een ander, die is deel van een project begeleid wonen vanwege zijn PTSS. En hij zegt praat met mijn begeleider, die kan honderduit vertellen hoe goed het voor hem is. Maar ja dat zijn individuen en met dat soort meningen en onze eigen waarnemingen, kom je er gewoon niet. Dus je moet echt, wat jullie hopelijk gaan doen, is inventariseren wat de effecten kunnen zijn, wat we tot nu toe al gemeten hebben en wat misschien in de toekomst nog belangrijk is om te gaan doen. Zo zijn er bij het begin van het project, want dat is veel langzamer gegaan dan wij zelf willen toegeven. Want het begon met een clinic in Marcroix in Amersfoort en daar kwam dan een paardenfluisteraar, de adjudant b.d. Paul Bul, maar die wilde dat professioneel, ook een veteraan. Maar daar kom je dus in een sector terecht waar het meer gaat om een business op te zetten. Die willen natuurlijk allemaal mensen hebben, maar daar zit een enorm belang bij voor de persoon in kwestie. Om een voorbeeld te geven, toen wij bij BNMO pleitten dat geld voor ons idee te fourneren, toen bleek dat er in het programma van BNMO, bij de basis, dat ze daar een tweedaagse clinic voor interactief omgaan met paarden. Twee dagen die dan inclusief een avondprogramma en logies en alleen die twee dagen voor een man of 20 dat kostte 25.000 euro. En dat wordt dan achteloos verstrekt en dat zit nog steeds in het programma, dus daar is kennelijk wel geld voor en dat frustreert ons, want wij leveren

voor 15.000 euro per jaar wekelijkse contactsessies voor de deelnemers aan dit programma.

Geïnterviewde **2:**

Je moet geen contactsessies zeggen maar contactsessies.

Geïnterviewde **3:**

Ja.

Geïnterviewde **1:**

En voeding en een themadag en kleding. Want we praten over mensen die of gescheiden zijn, of aan de alcohol zijn, of schulden hebben, of wiens kinderen uit huis gezet zijn, ze hebben geen cent te makken, dus alles betalen wij voor hen. Dat zit allemaal in die 15.000 euro. Er zit ook een themadag bij waar we dus een keer per jaar demonstreren. Daar hebben we de afgelopen keer veteranen uit Wageningen uitgenodigd, want ze klagen enorm veel, er is nooit iets goed. Ze zijn ook helemaal niet dankbaar aan de buitenkant, maar aan de binnenkant wel. En toen hebben we gezegd, laten we nou eens mensen die ook problemen hebben gehad, het zijn natuurlijk veteranen en die hadden ook gezinsleden die moeite hadden en toen hebben we ze eens bij elkaar gezet, zodat zij niet de enigen zijn die moeten huilen, maar ook anderen. Die themadag was een enorm succes, gaan we dit jaar weer doen. En dan kunnen ze dus laten zien wat ze doen en hopelijk gaan we ooit een keer naar de Invictus Games, dat willen we doen. Dus we doen wel wat meer dan die 15.000, maar ze krijgen dus één keer per week les, voeding en kleding en we houden een themadag. En ze mogen meedoen aan de MPTTP, waar we ook de familieleden bij uitnodigen. Dus het is iets breder.

Geïnterviewde **3:**

Het accent ligt dus vooral erop dat ze dus deelnemen aan het programma, je hoeft niks met paarden te hebben. Er zijn twee politiemannen op dit moment die waren op een contactdag met veteranen ook aanwezig. Ze hebben toen ook dat kunnen zien, raakten enthousiast en een persoon, dat is een van die dus ook in het bestuur zit, die durfde niet eens bij het paard te komen. Tien meter ervandaan vond hij het al doodeng. Maar die rijdt nu, dat is nog geen half jaar. En hij vindt daar zoveel genoegdoening in en dat helpt hem ook om zijn eigen situatie te bekijken. Bijvoorbeeld, hij probeert nu zelf via duiken, lotgenoten te helpen en te laten zien op welke manier je daar weer inzicht in je eigen gedrag gaat krijgen. Dus zo zijn er in die kleine groep die we hebben, we hebben nu zo'n 10 man en vrouwen, daar is een enorme schakering aan problematieken. Het zijn allemaal verschillende problematieken en voor jullie is de kunst om uit te vinden van

waar zit die grootste gemene deler en welke groepen, maar goed dan wordt het wel heel erg veel.

Geïnterviewde **1:**

Met name de rol van het paard natuurlijk he. Daar gaat het eigenlijk in de kern van de zaak om.

Geïnterviewde **3:**

En het feit dat je met lotgenoten ervaringen kunt delen, want dat is niet altijd vrolijkheid. Onze chef-instructeur, die kon er helaas vandaag niet bij zijn, maar die kan al vanaf een kilometer afstand zien hoe iemand in zijn vel zit op die dag. Er hoeft maar een file te zijn en ze zijn compleet van slag. En dan ga je niet rijden, dan ga je iets anders doen, weg van de groep. Maar aan de andere kant heeft ieder individu toch ook die groep nodig, die begrijpt wat er verkeerd onder de pet kan zitten. Dat is heel belangrijk. En ja je hebt natuurlijk ook mensen die ondanks alle begeleiding en positieve effecten, dat de problemen die ze individueel hebben zo groot zijn dat ze alsnog met hun deelname op een laag pitje zitten. Er is er een die je nog eens moet activeren en ... die in Apeldoorn woont, die heeft op dit ogenblik tijdelijk afgehaakt, ik zeg maar blijf contact houden, ik begrijp best dat dat heel moeilijk is. Maar dat maakt het probleem van de deelnemers zo lastig, want het zijn bijna onvergelykbaar, de meeste mensen hebben wat dat betreft hun eigen geheime agenda.

Geïnterviewde **2:**

Om een voorbeeld te noemen, toen we vorig jaar demonstratie dag hadden, werd dat vroegtijdig aangekondigd, zodat mensen zich erop in kunnen stellen. Op een van de laatste momenten ging toevallig een van de deelnemers die dag verhuizen, dat geeft ongeveer de spanning aan die die dan voelt en dat hij dan zegt van dit wordt me net te veel. En dat kan als jullie met ze zouden gaan praten, zou dat op het laatste moment opeens afgezegd kunnen worden, je weet het nooit bij ze.

Geïnterviewde **1:**

Als ik met een tas nieuwe kleren kom, die ik dan enthousiast geregeld heb. Dan is niks. Dan is het huilen, huilen he. Dan kom ik enthousiast binnen, ik heb dan laarzen bij me en rijbroeken...

Geïnterviewde **2:**

Geen verrassingen.

Geïnterviewde **1:**

Nee, geen verrassingen. En in dat opzicht is een paard zo ideaal. Een hond, ik ben al

tijden lid van die hulphonden, ik heb zelf ook eentje gehad hoor. Een hond wil pleasen, heel simpel, als dat goed klikt, dan gaat een hond voor je door het vuur en die doet zijn best. Een paard is een vluchtdier en ik heb paarden gehad en die interesseert mij alleen maar omdat hij denkt dat ik de baas ben en omdat ik te vreten geef. Dus een paard zal nooit aanhankelijkheid tonen, dus wat moet je hebben bij een paard: vertrouwen. En dan komt die, en dan luistert die. En dat leren zij hier. Dan staan ze hier te gillen en te brullen en dan zegt Jet: jij doet dit! Dat beest doet dit niet. Kutknol dit en dat. Nee. Het paard kijkt altijd onbevangen met een beetje vrees want dat zit in zijn natuur naar iemand toe. Hij zal nooit zeggen er komt nou een PTSS'er, nou ga ik eens echt mijn best doen. Dat maakt het zo eerlijk voor deze mensen en dat maakt het ook krachtig. Zij zien ook een overwinning dat zij toch iets voor elkaar krijgen en dat paard zal niet meewerken, een hond zal meewerken, heel zwart-wit gezegd, een paard werkt niet mee.

Geïnterviewde

3:

De meest aperte demonstratie daarvan is als ze, wat ze noemen, gaan freestylen. De deelnemers worden dan ieder met een paard in een gesloten ruimte gezet en dan wordt ze geleerd hoe door lichaamsbeweging en uitstraling, hoe je dus vanuit lichaamstaal het gedrag van het paard kan beïnvloeden. Dat is voor heel veel mensen enorm confronterend.

Interviewer

1:

Even inhakend op de deelnemersgroep, dus de totale deelnemersgroep die deelneemt aan het project Hefaistos, hoeveel mannen en vrouwen?

Geïnterviewde

1:

Tien. Hier tien, maar in totaal 20. Maar die lichamelijk gehandicapten of die wandelaars zoals dat heet, die komen niet trainen hier.

Interviewer

1:

Maar die tien dat zijn echt degene met PTSS klachten.

Geïnterviewde

1:

Dat zijn de PTSS'ers. Maar een marinier met één been die loopt gewoon mee. Dus het is eigenlijk breder, maar de invulling is hier. Maar die 15.000 euro is ook voor de deelnemers te betalen die aan de MPTTP meedoen. Maar die zul je nog niet in het net zien. Dat is maar een eenmalige gebeurtenis voor die mensen die dat doen. Maar nogmaals ik kan niet benadrukken dat een paard geen hond is, die kreet moet je houden. Er is geen liefde en dat maakt het zo eerlijk voor deze mensen.

Geïnterviewde 2:

Bovendien is het een paard van meer dan 500 kg, dat duw je niet om ofzo, dus dat is voor veel mensen ook een: wow, daar staat me een berg dier daar voor je.

Geïnterviewde 1:

Maar dat is ook de kracht, daar zien ze de overwinning uit.

Interviewer 2:

Is het dan niet zo dat het vooral werkt omdat ze zichzelf open moeten stellen. U zegt ook een paard wil je niet pleasen dus zij moeten zich dan openstellen.

Geïnterviewde 1:

Ja. Kijk ik kan met jou aardig gaan praten en beetje linksom en een beetje rechtsom en een beetje slijmen en dan kunnen we het met elkaar vinden bij wijze van spreken, ook al mogen we elkaar niet. Dat kun je bij een paard niet flikken. Of hij pakt je, of hij pakt je niet. En dat bedoel ik in zoverre, hij komt naar je toe omdat hij eerlijk is en niet omdat hij denkt nou jij bent toch een aardig mens. Een hond wil pleasen, die doet de deuren voor je open, die gaat alles doen, die blijft vrolijk. Dat is een heel ander karakter, een hond is ook geen vluchtdier.

Interviewer 1:

Ja, dat hebben we inderdaad ook uit de theorie gehaald. Dat verschil tussen paarden en honden, dus dat hebben we in ons onderzoek eigenlijk al scherp naar voren gekregen. Paarden kunnen heel goed lichaamstaal lezen en PTSS veteranen die moeten zich dus goed opstellen om met dat paard op een correcte wijze met dat paard te communiceren en dus ook, ik zeg even, de opdracht uit te voeren en op die manier wat je eigenlijk wil inschalen is dat ze dat dus ook als ze weer weggaan van deze training dat ze dat ook kunnen en dat ze dat dus helpt in hun familieleven en in hun thuisleven.

Geïnterviewde 1:

Ja. In hun communiceren thuis. Dus dan gaan ze niet meer alleen naar de slaapkamer toe om te eten, nee dan komen ze aan tafel zitten, dan gaan ze zichzelf wassen, dan gaan ze zichzelf verzorgen. Hier komt dat naar voren.

Geïnterviewde 2:

Ze worden gevraagd of ze hieraan mee willen doen, dus de eerste stap is dat ze de groep binnen moeten komen. Dus als ze aangemeld zijn, geeft dat in ieder geval aan dat ze zien dat er iets moet gebeuren. Mensen die niet willen daar bereik je niks mee. Ze willen dus iets met hun beperkingen en vandaaruit kun je verder werken. Op het moment dat iemand zegt ik gooi de kont in de krib, kom je nergens.

Geïnterviewde 1:

Wij zeggen het ook wel eens, we hebben twee mensen weggestuurd.

Geïnterviewde 2:

Die vonden dat ze de zaak wel even konden regelen.

Geïnterviewde 1:

Je houdt je wel aan de regels. Ze tekenen ook allemaal. Je krijgt van mij een blanco formulier wat de mensen moeten tekenen. Daar staan een aantal regels op, ik zal er een naar je toe sturen. En ze houden zich ook wel aan dit soort dingen en ze zien hier nogmaals, want dat is eigenlijk het grote kernpunt, ook al ben je uitbehandeld, als je een ziekte hebt en je bent uitbehandeld, die ziekte relateert nog altijd aan een gebeurtenis bij defensie of bij politie. Dat laat je niet los. Dat uitbehandeld is bij hun het doorknippen van een navelstreng als het ware, dat is niet zo. Want zij zijn zo geworden door het vervullen van een taak en vandaar dat wij vinden ook dat we daar iets voor moeten doen. Het is natuurlijk makkelijk gezegd: jongen, je bent niet meer te genezen. Maar dat ongeluk wat ze meegemaakt hebben. Een van de luitenants is zijn chauffeur weggeschoten met een raketwerper, verbrand geraakt in Libanon, noem maar op of de ander die moet altijd aanwezig zijn als er iemand van het dak af springt. Dat knapt, en dat knappen dat zit natuurlijk bij de organisatie waarbij ze gediend hebben, dus die band blijft altijd bestaan. Daar kun je heel sterk zien het verschil tussen militairen en politie. Militairen die doen nog onderling wat, we hebben samen gediend op de academie we hebben samen in Libanon gezeten of Egypte of waar dan ook.

Geïnterviewde 3:

En de politie ben je uit en dan sta je echt buiten.

Geïnterviewde 1:

Niemand bemoeit zich meer met jou.

Interviewer 3:

Ik denk dat het wel makkelijker is voor ons nu even om toch even de vragen te stellen die wij hebben opgesteld, zodat we een beetje structuur houden in het hele verhaal.

Geïnterviewde 1:

Ja, dit was de algemene informatie.

Interviewer 3:

Dat zeker, maar er komt waarschijnlijk ook veel weer terug in de vragen die we zo gaan stellen.

(Deel 3)

Interviewer

3:

Dus hoe wij het willen aanpakken, wij hebben natuurlijk ook maar een bepaalde hoeveelheid tijd die we hiervoor gekregen hebben. Het zou het effectiefst zijn voor jullie doel om echt een groot onderzoek te doen en ik denk dat wij daar, als ik het zo hoor, dat wij een deel daarvan in kunnen vullen, want het is voor ons een explorerend onderzoek, zoals we dat noemen. Dus wij halen één informatie uit jullie, wat we straks via de vragen gaan doen. Wij willen ook dan graag de veteranen en ook het thuisfront daarvan interviewen. Bij twee of drie, zodat we het dus wel compact houden. Om daaruit dus de informatie te halen en eventueel psychologen te spreken, die heeft natuurlijk echt de psychologische kennis daarvan. Misschien zit jij daar ook wel enigszins in maar om ook via de psychologische expertise te kijken of ze daar verbetering zien of de blik die een psycholoog heeft op het project Hefaistos.

Interviewer

2:

Daarop aansluitend, het zou voor ons al heel erg mooi zijn in de beperkte tijd die we krijgen, naast jullie kant van het verhaal krijgen en de achtergrond, dat we überhaupt al veteranen te spreken krijgen en het zou helemaal mooi zijn als we daar ook nog misschien familieleden van kunnen spreken, zodat we ook een beeld kunnen krijgen van of zij verandering zien in gedrag van hun partner.

Geïnterviewde

2:

Het is heel duidelijk, het is dus een pilot, een pilot studie, een beperkte studie en daar moet je richting aan geven. In die beperking krijg je al dat er een trend gezet moet worden. Er is een psycholoog in Baarn of in Bilthoven, dan moet ik even goed denken, die werkt met verenigingen met paarden voor haar patiënten, dus die zou dat direct al kunnen doorgeven. Hoe heet ze nou ook alweer?

Interviewer

2:

Als wij die naam zouden kunnen krijgen, dan graag.

Geïnterviewde

2:

Ik word morgen geopereerd en ik heb morgen dus geen tijd. Maar Jordy weet dat wel.

Geïnterviewde

3:

Ik bel zodadelijk even onze communicatie juffrouw.

Geïnterviewde

1:

Dat we ook hebben, Elke man of vrouw is verplicht om zijn gebeurtenissen op te schrijven, dat willen ze ook. Maar dat doen ze in schriftjes die we nooit geopend hebben, ik weet niet hoe we daar mee om moeten gaan.

Interviewer **2:**

Het zou voor ons wel enorm mooi zijn als we gesprekken kunnen voeren met die mensen en ik denk dat we misschien, die schriften en dat soort dingen, ik denk dat we dat achterwege moeten laten. We kunnen vragen of we het eventueel in zouden mogen zien, als dat voor ons van belang is voor het onderzoek, maar ik denk dat we er in eerste instantie al heel blij mee kunnen zijn als we die mensen kunnen spreken en eventueel ook familie.

Geïnterviewde **3:**

Ja.

Geïnterviewde **1:**

Ik schrijf dat allemaal op en dan stuur ik dat vandaag of morgen even naar hen toe. Je krijgt ook alle gegevens van alle mensen zover ik ze heb. Even terug op die vragen, ik wil ze meteen beantwoorden als dat mag.

Interviewer **3:**

Eerst even van onze kant, hoe ziet het onderzoek uit. Ik weet niet of jij nog iets over die methode wilt zeggen?

Interviewer **1:**

Dat is dus de veteranen interviewen en als het kan de psycholoog en dan die interviews dus vergelijken met de literatuur die wij hebben. En daaruit conclusies proberen te trekken.

Geïnterviewde **2:**

Mag ik dan die literatuurlijst?

Interviewer **3:**

Ja, dat kan. Want ik heb dan vooral gekeken naar dat in Canada, opgezet door Ken Cractus en zij hebben recent, volgens mij in 2017, hebben zij een deelname gehad met 188 mensen die meededen aan dat programma en hoe zo'n dag eruitziet wat zij organiseren is een eerst, die PTSS veteranen die doen dat samen met hun partner en die krijgen eerst een presentatie van een psycholoog, hoe ze zich moeten opstellen en hoe ze hun uitstraling in hun leef- en werkomgeving kunnen verbeteren en vervolgens gaan ze die theorie die ze dan hebben geleerd over die uitstraling die ze moeten hebben, gaan ze uitoefenen. Dan moeten ze opdrachten gaan uitvoeren met de paarden en die opdrachten kunnen alleen lukken als ze zich goed opstellen want wat jij ook zei, als ze zich niet goed opstellen dan gaan die paarden daarop reageren en dan komen ze niet naar hen toe en dan gaan die opdrachten niet lukken en op die manier leren ze hoe ze zich beter kunnen opstellen.

Geïnterviewde **2:**

Die oefeningen zijn beschreven ook?

Interviewer 3:

Zover ik heb kunnen lezen, nog niet.

Geïnterviewde 2:

Dat is een beetje dat freestylen dus he.

Interviewer 3:

Ik kan me best voorstellen dat dat inderdaad zoiets is. En daar is ook kwalitatief onderzoek naar gedaan.

Geïnterviewde 1:

Maar praten we nu over dezelfde categorie. Onze mensen zijn niet meer aanspreekbaar door een psycholoog, dat doen ze niet meer, heel simpel.

Geïnterviewde 2:

De mensen die wij hebben, zijn inderdaad een beetje wars voor therapie geworden. Want zij hebben vaak al verschillende vormen van therapie gehad en bij de eerste vorm van therapie zijn ze uitbehandeld dus gaan ze naar een volgende vorm van therapie en dan krijgen ze te horen dat ze zijn uitbehandeld en ze worden dus wars van therapie.

Interviewer 2:

Wij zetten dit trouwens weg in het onderzoek als een mogelijke behandelmethode, dus niet als therapie, maar echt een mogelijke behandelmethode om.

Geïnterviewde 1:

Wat je erin zet dat is. Jullie zijn verantwoordelijk daarvoor. Maar ik zeg al, dit is een andere categorie.

Geïnterviewde 2:

Maar dat geeft aan, als het dus een behandelmethode is, wat ik denk dat zo is. Dan kan het ook al vroegtijdig. En dan is het voor onze mensen al te laat. Maar voor andere mensen kan het dus straks.

Interviewer 3:

Zoals u al zegt dat dit een andere doelgroep is, daarvoor zou ik dus iets dieper in de literatuur moeten, of dat in Canada ook echt uitbehandelden, om even in die term te blijven, zijn. Maar ik denk dat de vergelijking enigszins te trekken is met hoe de therapie wordt opgebouwd en of het, als mensen nog in behandeling zitten, maar het helpt dan met hun PTSS of het helpt met uitbehandelde mensen met PTSS. Ik denk dat je dan de vergelijking wel kan trekken. Maar ik vind het goed dat jullie aanhalen dat.

Geïnterviewde 3:

Het feit dat je dit in het kader van therapie dus eigenlijk preventief bent dat de term

uitbehandelden erop geplakt wordt. Als dat zou kunnen, is dat de grootste winst. Wat wij doen is in feite ook een behandelmethode, alleen het is voor mensen die uitbehandeld zijn en dan wordt denk ik de impact is al kleiner en het wordt veel moeilijker. Op het moment dat je dat vroeger in het traject van mensen kunt inbouwen. Dan krijg je inderdaad dat je kunt zeggen het is een behandelplan. En dan krijg je ook de financiële kant, dan zit je bij een zorgverzekeraar dan zit je bij de zorgplicht van defensie enzovoorts.

Geïnterviewde **2:**

En dan even een voorbeeld om aan te geven hoe dat ook, in dat uitbehandeld zijn. Want in regelmaat, zeker een aantal politiemensen, daar wordt naar gestreefd om die terug te nemen in het arbeidsproces. En wat blijkt dan, dan moeten ze elke keer naar een bedrijfsarts of keuringsarts. Want ze hebben al zoveel soorten therapie gehad en ook medicatieprogramma's gevolgd en meestal hoor je; ik ben nog wel naar het Sinäi instituut gegaan. Dat is dan vaak al zo, tenminste ik heb er geen verstand van, maar dat lijkt net alsof dat dan een last-resort is om hulp te krijgen.

Geïnterviewde **1:**

Maar wat geïnterviewde 1 ook zegt, als je dit in therapie zou kunnen doen, dat is ideaal. En onze groep is daar dan niet geschikt voor maar als jullie zouden kunnen aantonen dat het werk met paarden therapeutisch werkt, 100 punten. Maar onze groep, als je kunt aantonen dat onze uitbehandelde groep zich wat meer senang voelt, dat makkelijker omgaat met de omgeving daardoor, wat minder bitter af en toe is, wat meer zelfvertrouwen krijgt, zonder dat daar een re-integratie in het werkgebeuren zit. Dat is natuurlijk een totaal verschillende groep.

Geïnterviewde **2:**

Ik weet in ieder geval één ding zeker, dat er één van de deelnemers, die gebruikt minder medicijnen. Alleen, hoeveel is dat dan?

Interviewer **3:**

Ik denk dat we dan eigenlijk wel redelijk op één lijn zitten en dat één van de mogelijke uitkomsten van dit onderzoek, dat die echt wel realistisch zijn. Mocht het mogelijk zijn om de veteranen te interviewen. Is het nu een goed idee om even 5 minuutjes pauze te nemen en daarna te beginnen met de vragen?

Geïnterviewde **2:**

Mag ik één ding vragen?

Interviewer 3:

Ja.

Geïnterviewde 2:

Pakken jullie ook financiële aspecten mee? Je zou bijvoorbeeld kunnen zeggen, een idee hoor; mensen die hier dus rijden, er zijn er al een paar terug bij de politie hoor, dus dat scheelt financieel voor de organisatie maar die krijgen weer geld terug. Het kost middelen en medicijnen, ze hebben minder zorgvraag, ze hebben minder behoefte aan extra begeleiding. Dus het financiële aspect is positief.

Interviewer 2:

Dat is zeker iets dat we meenemen. Dat hebben we nu nog niet direct erin staan, maar dat is denk ik wel iets waar we wat mee kunnen. Maar bij ons ligt echt nu de focus op de vraag, doen positieve effecten zich voor? Zo ja, is dit voor de langere termijn? En dat werkt aan twee kanten, want dan kunnen wij iets betekenen eventueel voor jullie als stichting.

Geïnterviewde 1:

Ik stel even voor op advies van een van onze leden om even pauze te houden.

(Deel 4)

Interviewer 3:

We hebben het natuurlijk al gehad over de gehele intro van Hefaistos, daarbij waren ook een aantal van onze vragen maar daar zijn we dus al op in gegaan. Wij waren ook wel benieuwd, hoe zo'n bijeenkomst er nou uit ziet, als die tien of twintig deelnemers hierheen komen. Hoe gaat dat?

Geïnterviewde 3:

Nou, dat moet je gewoon een keer meemaken. Die komen, om half 11 zijn ze hier. De verste die komt nog vanuit Venlo, met een taxi. Er komen er twee uit de regio Rotterdam en de vrouwen die komen meestal van hier redelijk dichtbij.

Geïnterviewde 1:

De lijst krijg je van mij toegestuurd, van de deelnemers.

Geïnterviewde 3:

Dus dan zijn ze half 11 hier, tussen 10 en half 11. En dan wordt het programma bekend gemaakt. En dat is elke dag toch weer spannend, want ze hebben nu natuurlijk, nu die paar jaar dat ze hier zijn, allerlei vormen gehad. Want dat is niet alleen paardrijden, maar ook dat freestylen, dat hebben we al een paar keer genoemd. En poetsen, dat hoort er gewoon bij.

- Interviewer** 3:
Poetsen? Het schoonmaken van...?
- Geïnterviewde** 1:
Het schoonmaken van de paarden, dat is heel belangrijk.
- Geïnterviewde** 3:
Dus ook van de zadels, noem ze maar op. En dat kan ook gewoon poepscheppen zijn, in de stal als dat nodig mocht zijn. Dus dat is wat dat betreft vaak een verrassing en dat is ook weersafhankelijk. Toen het hier zo stormde was het gewoon te gevaarlijk om te rijden, ook binnen. Dus toen zijn ze aan het poetsen gezet, nou dat heeft een storm van protest opgeleverd, maar dat is ook omgaan met teleurstellingen.
- Geïnterviewde** 2:
Onverwacht, het werd niet aangekondigd, dus was het moeilijk.
- Geïnterviewde** 1:
Maar poetsen is heel belangrijk. En dat is ook voor niet PTSS'ers belangrijk, als je met paarden omgaat, ga je eerst kennismaken. Hoe is de stemming van jou, hoe is de stemming van het paard. Gezadeld opstijgen is hier verboden. Je gaat eerst even contact maken, je tilt even een voetje op, je aait hem eens over zijn neus, je haalt een borstel over hem heen. Dat is essentieel. Dus ze beginnen al gewoon daar mee.
- Interviewer** 1:
Het is van tevoren dus nooit bekend wat ze gaan doen?
- Geïnterviewde** 1:
Nee.
- Interviewer** 1:
Dus ze komen eigenlijk al onbekend binnen.
- Geïnterviewde** 3:
Eigenlijk is het altijd dat ze weten of ze gaan rijden of dat ze aangespannen gaan rijden, maar net zoals met een storm of als de instructrice om een bepaalde reden zegt het kan niet. Dan wordt er wat anders gedaan, maar eigenlijk willen ze dat van tevoren weten. Eigenlijk is het dus zo dat ze komen voor het rijden, het bezig zijn met het paard.
- Geïnterviewde** 1:
Of er is er eentje te zwaar en we hebben geen geschikt paard daarvoor, dan kan hij niet opstijgen. Dan is dat een probleem. Want dat paard waar hij normaal op zit dat is kreupel en hij is te zwaar om op een ander paard te zitten. Dan ga je dus het welzijn van het paard of de veiligheidsregels te kort doen, dan heb je weer een probleem.

Interviewer

3:

Dus stel die mensen komen hier voor die bijeenkomst en we gaan dus freestylen, zoals jullie dat noemen. Loop me eens door het proces. Dus dan worden ze hier ontvangen, even een peukie doen en hoe begint dat met het eerste contact met het paard en loop me eens door tot aan het freestylen en de afronding daarvan.

Geïnterviewde

2:

Ze gaan altijd eerst, als ze dus gaan rijden, dat wordt dan 's morgens bekend gemaakt. We gaan vandaag dit doen, of gaan we dat doen. En als er echt een grote verandering is, dan wordt dat ook via de groepsapp aangekondigd, dat er iets anders gaat gebeuren. Om een voorbeeld te geven, toen was er één keer, heeft de stal ook iemand laten komen om een lesje paardenfluisteraar gedrag te laten doen. Dat was nodig om ze in ieder geval niet teleur te stellen. Dat wilden ze eigenlijk helemaal niet. Een enkeling wilden dan zeker niet dat hij zijn handen op de schouders van een ander moet leggen en dan die moet gaan sturen. Daar zijn hele verschillende reacties op.

Geïnterviewde

3:

Zij gaan dus tuigen, zij gaan iets doen. Eind van de les, paard aftuigen, paard verzorgen en dan gezamenlijk eten.

Geïnterviewde

1:

Maar de start is ook moeilijk. Dat is echt voor de manege moeilijk. Want de ene wil roken. Elke keer is het een probleem om die mensen vlot naar de paarden te krijgen. Want ze hebben namelijk al een rit meegemaakt in een taxi of ze zijn hiernaartoe gekomen. En wij zouden staan te trappelen, maar nee, zij gaan eerst roken, koffie drinken, omkleden op hun elfendertigste. Het is voor de instructeur heel moeilijk om die club massaal daarnaartoe te krijgen.

Interviewer

3:

En waar ligt dat aan?

Geïnterviewde

3:

Hangt af of er file is geweest, in dat traject van dat transport kan heel veel gebeuren. Er kan ook thuis iets gebeurd zijn, waardoor er een extra teleurstelling is. Of de taxi is niet gekomen, nou dan is er natuurlijk paniek en crisis.

Interviewer

3:

Dus externe omstandigheden zorgen ervoor in welke emotionele staat die mensen hier aan komen.

Geïnterviewde **1:**

Ja. En dat enthousiaste als jullie enthousiaste paardenmensen zouden zijn, van wauw we gaan rijden, boem erbovenop. Nou, is er niet. Dan moet je duwen, duwen, duwen.

Interviewer **3:**

En uiteindelijk krijgen die mensen hun vrijheid, ze hebben een peukie gedaan, ze hebben zich omgekleed, een bakkie gedaan en ze gaan richting die paarden. Raken ze dan wel enthousiast?

Geïnterviewde **3:**

Jawel, ze kennen het stramien, dus ze weten als er een standaard les dat gaat meestal, paarden opzadelen, kammen, noem ze maar op. En daar worden ze ook wel rustig van. Maar dat heeft de instructeur direct in de gaten als er iets loos is, van nou dat gaan we maar even niet doen, wij verzinnen voor jou wel wat anders. Dan zoeken ze toch de beste vorm op dat moment. Want de teleurstelling die ze dan onderweg hebben ervaren, kan ze zo opgefokt hebben, dat ze zeker niet op een paard moeten gaan zitten.

Geïnterviewde **1:**

Maar dat zeggen ze ook zelf he, van ik heb thuis wat meegemaakt. Zoals afgelopen keer, iemand was wel gekomen en die zei ik ga er niet op zitten. Maar hij komt wel. Nou, dan gaat hij dus iets anders doen. Toch poetsen, of hij gaat met de groep meedoen. Ja, het is een heel moeilijk aanspreekbare groep.

Geïnterviewde **2:**

Het verzorgen van dat paard is in feite meditatief, want dat paard zegt niks terug, je bent bezig en dat geeft ook het cooling-downeffect. Je bent bezig met een paard dat reageert op jou. Dus dat geeft vaak al een cooling-down.

Interviewer **3:**

Dus als ik het goed begrijp, wordt dat opgestart en sommigen geven dus zelf aan van nou, misschien moet ik vandaag even niet op een paard gaan rijden. Maar in principe krijgt iedereen dus een paard bij zich en die gaan ze dus opzadelen, verzorgen.

Geïnterviewde **1:**

Als het kan een vast paard.

Geïnterviewde **3:**

Ik zal die groepsapp even laten zien, wat voor communicatie er op de woensdag altijd plaatsvindt. Die komt niet en die komt wel en die heeft vandaag geen oppas. Een ander zegt weer ik kom wel, maar ik ga niet rijden. Dat is een heel scala. Dus voordat ze hier zijn heeft die communicatie al via die groepsapp plaatsgevonden.

Geïnterviewde **1:**

Sommigen die moeten twee keer stoppen onderweg als ze met de auto komen, dat houden ze niet vol.

Interviewer **3:**

Gewoon de concentratie?

Geïnterviewde **1:**

Ik weet het niet, maar ze zeggen; ik kan niet meer. Nou dan zetten ze hem aan de kant en dan staan ze daar een kwartier en dan komen ze later.

Geïnterviewde **3:**

Verkeersdrukke is een enorme stressfactor.

Geïnterviewde **1:**

Ja, maar ook andere dingen. En het is zo gek, ik weet dat dus niet. Ik kan ook niet in die koppen kijken. En dan zeggen ze van ja, ik moet toch even stoppen hoor. En dan is het; je bent te laat. Ja, ik heb drie keer moeten stoppen.

Geïnterviewde **3:**

Maar de instructeur die dwingt ze wel na afloop wat ze hebben, van zich af te schrijven. Dus daar is dat schriftje voor.

Interviewer **3:**

En hoeveel instructeurs zitten er op zo'n bijeenkomst?

Geïnterviewde **3:**

1 à 2.

Interviewer **3:**

Dus na het afzadelen en het weer verzorgen van het paard, moeten ze dus hun ervaringen opschrijven in dat schriftje. Wat moet ik me bij die ervaringen voorstellen? Dat lezen jullie uiteraard niet, maar is dat hoe ze tijdens die dag gefunctioneerd hebben tijdens de training?

Geïnterviewde **1:**

Ja, en hoe ze zich voelen.

Geïnterviewde **3:**

Of ze iets bijzonders zijn tegengekomen.

Geïnterviewde **1:**

En dat willen ze ook, dat opschrijven. En ja, dan heb je natuurlijk de maaltijd he. Jij neemt twee plakjes kaas te veel, ja dat is ook een probleem. Maar die mensen zijn gewoon bitter. En als je bitter bent en je voelt je gehandicapt doordat iets in je verleden gebeurd is en je bent afgestoten, dan ben je niet vrolijk. Ze zullen niet aardig tegen jou

zijn, tegen mij ook niet. Ze waarderen het bijzonder maar het is geen positieve groep. Dat vind ik althans. Maar dat is een reden te meer om door te gaan. Ze hebben dit gedrag verdiend ergens, laten we het zo stellen.

Interviewer 3:

En naderhand, dus die training is afgelopen, afgezaald, er is wat in het schriftje opgeschreven. Wordt er dan ook gesproken over de ervaringen, wat ze die dag geleerd hebben of wat ze ervaren hebben richting elkaar, richting jullie, positieve ervaringen?

Geïnterviewde 3:

Nou, de terugkoppeling vindt tijdens de lessen plaats. Jullie hebben Jet nog niet ontmoet, haar benadering, dat werkt voor die mensen zuiverend. Ze vertrouwen haar volledig. Ze heeft er een speciale antenne voor als mensen niet goed reageren op datgene wat zij vraagt.

Interviewer 3:

Het lijkt me een goede om ook nog een keer te spreken met Jet dan.

Geïnterviewde 1:

Ja, zonder Jet is de studie niet compleet.

Interviewer 3:

Ja precies, dat is dus echt de hands on ervaring.

Geïnterviewde 3:

Ja, Jet maar ook Rick hoor.

Geïnterviewde 1:

Jet en Rick voelen de mensen aan.

Interviewer 1:

Maar wat is hun achtergrond?

Geïnterviewde 1:

Laten we zeggen, gewoon instructeur. Dus geen psychologie. Wel allebei veel in hun privéleven meegemaakt aan ziektes en ellende en nog. Dus ze hebben wel een forse rugzak allebei. Maar geen PTSS. Rick is ook oud-politieman. Je hoeft niet altijd drs voor je naam hebben staan om met mensen om te kunnen gaan.

Interviewer 1:

Nee, maar voor het onderzoek zou dat natuurlijk wel een soort bewijs zijn.

Interviewer 3:

En deze bijeenkomsten zijn 1 keer per week op donderdag.

Geïnterviewde **1:**

Ja. Eentje rijdt op vrijdag omdat die nog terug gekomen is bij de politie en die rijdt op vrijdag. Die zit iets verder ook in de groep.

Interviewer **3:**

Worden vanuit dit project nog bepaalde vorderingen, dus dat je zegt, oke nou, de ene donderdag hebben we dit ervaren. Dus vorige donderdag heb je dit opgeschreven in je schriftje en toen heb je dit gevoeld. En de volgende donderdag voelde die persoon dat. Wordt daar nog een bepaald verband tussen gelegd, of is het elke keer weer een los?

Geïnterviewde **3:**

Als je praat over vorderingen dan zou je een doel moeten hebben, maar dat is er in wezen niet.

Geïnterviewde **1:**

Nou, we hebben een onbereikbaar doel, buitenvrees, koetsvrees, je moet een doel hebben. Maar het is ook niet de bedoeling dat wij als bestuur daar een therapie op los laten. Het is de bedoeling dat de mensen zich senang voelen, dat ze meer vertrouwen krijgen en zich beter gedragen ten opzichte van hun omgeving. Dat is eigenlijk hetgene waar we naartoe willen. Dat ze die verbondenheid, dat ze voelen, ik ben uitbehandeld, het is gekomen door de dienst, maar ik ben niet in de steek gelaten.

Geïnterviewde **2:**

Je moet trouwens ook niet vergeten dat als je zegt: zie je vorderingen? De stapjes die ze maken, zijn onmeetbaar klein. Het gaat, op de lange termijn zie je effecten. Van week tot week zie je geen effecten. Dan zit het gewoon in de schommeling van de dag van de week. Pas op de lange termijn blijkt dat die schommelingen, in onze ogen, positief werken.

Interviewer **3:**

Dus in jullie ervaring wordt dat doel dat jij net geschetst hebt, wordt dat enigszins bereikt.

Geïnterviewde **2:**

Nee, wij hebben aanvankelijk gesteld, we willen ze opleiden tot een ruiterbewijs of tot een men-bewijs. Maar in de praktijk blijkt dat niet haalbaar. Want voor een men-bewijs moet je een paard kunnen aanspannen, kunnen inspannen, ik geloof binnen driekwartier. Nou het feit dat je dat paard moet borstelen en voor die wagen moet zien te krijgen, is stress. En als daar een tijdsdruk op komt te staan, dan lukt dat niet. Dus we stellen een doel, maar dat doel is in feite imaginair.

Interviewer **3:**

En die verbetering in de omgang, wat jij nog aanhaalde, in jullie ervaring, wordt dat doel, ik noem het even een doel, maar zien jullie daar vooruitgang in?

Geïnterviewde **2:**

Ja, dat is wat ik dus zeg het lange termijn effect. Dat kun je nooit van week tot week nemen, want daar zit altijd een fluctuatie in van het karakter of de gebeurtenis in de week. Dus je kan iemand die van de week optimaal functioneert, die kan volgende week helemaal niets presteren.

Interviewer **3:**

En dat kan dus zomaar zijn door die externe factoren, dat hij in de file heeft gestaan.

Geïnterviewde **1:**

Ja, of dat de kinderen uit huis worden gezet, of de deurwaarder voor de deur staat, of zijn vrouw wegloopt.

Geïnterviewde **3:**

En op de lange termijn kan dat wel weer heel positief zijn en dat effect zien wij wel. Maar van week tot week, kun je niet meten.

Geïnterviewde **1:**

De doelstelling is ook een beetje het senang laten voelen. Maar ons uitgangspunt is geworden; een stukje begrip tonen voor de situatie waarin de persoon zit. En wat kunnen wij dan als defensie of als organisatie, dat ze zeggen van goh ik ben toch niet helemaal alleen gelaten, ik mag toch dit doen. En we hebben heel weinig inzicht.

Interviewer **3:**

Nou we hebben het natuurlijk al heel veel gehad over het project hoe het opgezet is, over hoe het vormgegeven is, over de trainingen. Wat gaat er goed en wat valt er te verbeteren binnen het project Hefaistos?

Geïnterviewde **1:**

Wat er goed gaat is het feit dat we toch een aantal mensen een stukje rust hebben kunnen geven. Zelfvertrouwen, dat is goed. Wat er niet goed gaat, is de continuïteit, die onzekerheid. Dat is ons grote probleem. Het wordt óf september, of niet. En als het september niet wordt, dan storten we ineen en dan is het jammer dan. Dan gaan wij gewoon uit elkaar. Maar dat is zeer triest. Wij missen nu gewoon, en daardoor zijn wij veel te vaak tegen muren aan gelopen, een stukje begrip voor wat wij doen en dat is het punt. Continuïteit is gewoon ons zwakke punt.

Geïnterviewde**3:**

Nou, wat ik in ieder geval wil aangeven, dat is een hele lastige hoor overigens, om een gesprek te hebben met de voorzitter van de LVZ, of LZV. De zorgverlening van psychiatrische hulp. Dat is een instantie die zit ook bij het BNMO en die is rechtstreeks verantwoording verschuldigd aan de minister. Dus het gaat vooral om, hoe behandel ik dit soort groepen mensen. Ik heb wel eens geprobeerd om daar een ingang in te krijgen, maar dat is bijna niet te doen. Die zijn zo sceptisch. Dat zijn de grote professionele therapeuten. Dan heb je weer zo iemand die denkt dat. Dat is heel lastig. En dat is ook de groep die heel lastig te overtuigen is, dat je allerlei alternatieve trajecten hebt, die voor deze uitbehandelde mensen wel degelijk positief kunnen werken. Die scepsis vanuit de professionele hoek, die is enorm. Dus ik denk dat het sowieso in jullie studie goed is, dat in ieder geval een interview met die meneer, hoe heet hij ook alweer? Kolonel Hupsakee. Die naam vind ik nog wel.

Geïnterviewde**2:**

Want van rangen moet je je niks aantrekken als je met een onderzoek bezig bent.

Geïnterviewde**3:**

Nee, maar het is een luchtmachtjongen. Berendse. Maar goed, uiteindelijk loop je, van waarom zijn die mensen zo kritisch. Al was het maar om even een situatieschets te krijgen zodat je het onderzoek ook kunt positioneren. Want er is natuurlijk een enorme bureaucratie ontwikkeld voor die hele grote groep mensen. En die zullen altijd weer ertegenin gaan. Van nee dat is zonde van je tijd, want dat helpt toch niet.

Geïnterviewde**1:**

Wat ook speelt hier als ze komen. De ene wordt wel betaald, de andere niet. De ene krijgt reiskostenvergoeding, de ander niet. Dat is krom. En dat vreet. Dus er zit geen uniformiteit in dat soort dingen. De ene die komt met een taxi, de ander moet ik betalen. Dat betalen wij dan meestal uit dat potje. Maar dat potje raakt zo leeg van 15.000 he. Dus dat kan ik niet volhouden, dat kunnen wij niet volhouden.

Interviewer**3:**

Nu heeft u het een beetje over de connectie met de psychiatrie en de psycholoog. Maar omdat Hefaistos zegt een therapie of behandelmethode ervoor te zorgen dat die mensen beter om kunnen gaan met PTSS, wat misschien een mogelijke uitkomst is van ons onderzoek. Maar u zegt ook, die mensen willen helemaal niks meer te maken hebben met psychologen. Dus om dat ook even in het interview naar voren te halen, is dat naar uw mening nog te realiseren om dat vanuit een vertrouwde omgeving hier, dat je dus weer gaat zeggen, dat, want psychologen

hebben toch de kennis he, meer de kennis dan dat wij hebben, dat je dus zegt dat die psychologen er gaandeweg vanuit deze omgeving weer bij komen, want dan heb je toch een stukje wetenschappelijke onderbouwing.

Geïnterviewde **1:**

Maar ik denk dat je wel gelijk hebt. Maar ze hebben dus nu een enorm wantrouwen. Ze willen dus niemand zien die aan therapie doet. Dat paard is de enige die wat mag doen. Maar die negatieve spiraal waar zij dus inzitten, die bitterheid. Als die bitterheid dus langzaam verdwijnt, als ze denken dat ze weer wat voorstellen, weer vertrouwen krijgen en communiceren, wat heel belangrijk is, met anderen. Dan is natuurlijk de tijd rijp dat er weer invloed kan komen. Als ik nu hier een psychiater of een psycholoog zou neerzetten, dat staat hij tegen de muur te praten, dat doet die niet. Maar het zou prachtig zijn als wij deze mensen weer naar een niveautje kunnen helpen waarbij ze weer aanspreekbaar worden voor derden.

Geïnterviewde **2:**

Maar de introductie daarvan, van een psycholoog, de begeleiding daarvan, zal zeer zorgvuldig moeten gebeuren en zal met het nodige wantrouwen en scepsis in het begin door de mensen benaderd worden. Maar ik denk juist dat ze eigenlijk al te ver zijn om dit klakkeloos te accepteren. Als het een vorm van therapie is, dan is het gewoon in het verhaal ingebed. En nu krijg je dat het hele verhaal is afgesloten en nou verdomme kunnen ze weer opnieuw beginnen. Je kunt de pot op. Die instelling gaat er komen dan. Dat wordt heel lastig. Daarom dat je moet zeggen in het kader van een onderzoek wil ik een vragenlijst doen, zouden jullie daarop willen antwoorden. En dan niet met de vragenlijst van een psycholoog komen, maar met een vragenlijst die van jullie komt.

Geïnterviewde **1:**

Staan jullie weer open voor? Dat zou een vraag kunnen zijn.

Geïnterviewde **2:**

Dat geeft een andere nadruk. Als jullie zeggen van, wij vragen dit namens een psycholoog. Als je zegt wij vragen dit in het kader van ons onderzoek om te kijken wat we voor Hefaiostos kunnen betekenen, heb je meer kans.

Interviewer **2:**

Dat was ook onze opzet.

Interviewer **3:**

Want vanuit ons, kunnen wij natuurlijk ook de deelnemers helpen met dat eventueel ons onderzoek best wel kan bijdragen aan bijvoorbeeld de vergoeding van die reiskosten.

Geïnterviewde**3:**

Als je ze dat duidelijk maakt, dan heb je meer kans. Maar als je begint van kunnen wij hier een psycholoog introduceren? Ik weet niet of dat lukt.

Geïnterviewde**1:**

Nee, maar ik ben er wel van overtuigd dat als ze, zoals ... ja die is wat weggezakt, maar als ze die opgepakt hadden. Dan denk ik, als leek, dan zouden we daar best mee verder kunnen. Maar als dit weer een basis zou kunnen zijn om te zeggen van he jongens, die mensen komen weer op een ietsjes aanspreekbaar niveau, zou dat zeker kunnen. Maar dat is wat ver van de dingen af. Ik zou het ontzettend fijn vinden als dat een van de doelstellingen van Hefaistos zou kunnen zijn, dat we de mensen weer terug kunnen brengen in een min of meer circuit. Dan is die losgelatenheid, dat uitbehandelde. Al is het maar een keer in de 14 dagen een bezoekje of een gesprek zij met iemand, dan zitten ze er weer bij. En als dit Hefaistos zou kunnen bewerkstelligen, zou dat een van de major doelstellingen kunnen zijn. Maar ik weet het niet. De mensen zijn, nogmaals, ze zijn bitter.

Geïnterviewde**3:**

Er zitten twee aspecten aan. De een die heeft de strijd gewonnen van dat vervoer, de ander weer niet. Maar dat heeft enorm bijgedragen aan zijn zelfvertrouwen dat hij dat voor elkaar heeft gekregen. En een ander die krijgt dat niet voor elkaar en die krijgt alleen maar van de gemeente wat ondersteuning vanuit BMO, dus dat is dat regionale transport. Maar in ieder geval hebben we wel weten te bewerkstelligen dat hij zelf een weg zoekt met anderen zodat hij toch op een kosteneffectieve manier. Dus er zijn natuurlijk ook voor hun uitdagingen bij, die zij positief kunnen aanpakken en op zich zijn dat ook mogelijkheden waardoor je zegt nou er zijn andere manieren en dat heeft niets met Hefaistos als zodanig te maken, maar het kan wel bijdragen aan het versterken van dat zelfvertrouwen.

Interviewer**3:**

Ja, het is een goeie wat u zei. Dat je dus zegt geen uitzonderingen maken. Want dan krijg je die externe factoren.

Geïnterviewde**1:**

Het munt zich uit in de kaaseter he, hij eet drie plakjes op zijn brood he.

Interviewer**3:**

Het idee dat wij hadden vanuit overleg is dat je eventueel dus zegt een kringgesprek, dus dat je tijdens de bijeenkomst, dat je dus zegt dat wij met een of twee man vanuit dit groepje erbij gaan

zitten en dat we dan over dit soort zaken gaan praten. Dan maak je geen uitsluiting. Maar onze vraag is meer, is het dan niet zo dan mensen spontaan denken van jeetje ik zit hier met 10 man, ik zit tegen de muur op, ik ga helemaal niks meer vertellen. Of zijn ze dan vertrouwd genoeg.

Geïnterviewde **3:**

Het kan goed gaan, maar het hangt van het moment af hoe die groep in zijn vel zit. Dus dat is moeilijk te voorspellen. Dus als je gaat zeggen van we gaan dan een kringgesprek doen, dan zijn er gewoon die afhaken, die dan die dag niet komen.

Geïnterviewde **2:**

Dat is dus hetzelfde als wat ik daarnet al zei, het hangt van het moment af. Voor hetzelfde geld, als je iemand alleen pakt voor een gesprek en die heeft een slechte dag.

Geïnterviewde **1:**

Ik denk dat het, als ik een suggestie mag doen, we kiezen gewoon een dag uit. bereidt ze voor, dat het eraan zit te komen. En jullie komen binnen, van hey er komt iemand binnen, want als we het aankondigen dan heb je kans dat sommigen dichtslaan. En dan gaan we gewoon zitten en dan kijken we denk ik hoever jullie in eerste instantie komen. En loopt het goed, dan kunnen ze vragen; wil jij nog een keer met mij privé praten, of met ons. Dan is er misschien een communicatie en dan kun je dat wel doen. En dan lijkt het me erg verstandig om dat hier te doen, want dat geeft hen rust. En dan is Victor erbij en dit soort dingen. In eerste instantie, denk ik gewoon, probeer te communiceren en overval ze niet in 1 keer. Tenzij het goed loopt, nou dan moet je gelijk alles open trekken. Ze beginnen natuurlijk te kankeren, daar moeten ze ook de tijd voor hebben, dat doen ze altijd. Maar daar kun je ook veel uithalen he, dat mopperen.

Interviewer **3:**

Heel even daarop inhakend, ik denk dat we de vragen voor het interview wel gehad hebben en dat we nu meer ingaan op het vervolg.

(Deel 5)

Interviewer **3:**

Dus richting de organisatie Hefaistos, dus Jet en Rick als ik het goed heb.

Geïnterviewde **1:**

Ja.

Interviewer **3:**

Dus dat jullie die oppakken. En wij hadden eigenlijk afgesproken dat wij richting de veteranen zouden richten. Om even op dat plan van aanpak en op wat jij net zei. Dus dat Vic zal introduceren dat er al iets aan zit te komen en dat we dan een datum prikken dat op een van die

donderdagdagen, dan komen wij weer hierheen en dan gaan we eigenlijk op een voorzichtige maar wel open manier vertellen waarom wij dit doen en ik denk dat wij dan ook vertellen dat zij hier dus baat bij kunnen hebben en dat we dit dus ook deels voor hun doen.

Geïnterviewde 1:

Ja, zij willen ook wel, maar voor het geld.

Geïnterviewde 3:

Nee, wij hebben ze op de veteranendag voorbereid door te zeggen, jullie zijn de ambassadeur van Hefaistos en als jullie het verpesten, dan kunnen we het vergeten. Als jullie het goed doen, heb je kans dat we door kunnen gaan.

Geïnterviewde 1:

Ja, dat is ook met dit.

Geïnterviewde 3:

Je moet ze dus duidelijk maken dat ze een cruciale functie hebben.

Geïnterviewde 1:

En zij willen dat ook, omdat ze door willen gaan. Want als ze nu niet meewerken, gaat het niet meer door in september. En zij willen dat Hefaistos doorgaat, dat is hun grote drijfveer.

Interviewer 3:

Dus dan komen we hier en dan gaan we dus om geen uitsluiting te maken, beginnen met een groepsgesprek met zijn allen. Ik weet niet of het dan handig is om dat aan het begin van de dag te doen of misschien aan het eind van de dag. Gezien ze aan het eind van de dag mogelijk meer in hun rust zitten.

Geïnterviewde 3:

Aan het begin van de dag moet je presenteren dan kunnen ze tijdens het rijden, kunnen ze het kwijtraken en erover hebben en dan als ze gaan eten dan zitten ze meer in hun rust en dan hebben ze geschreven.

Geïnterviewde 1:

Dan heb je dus ook wat Otto nu meeneemt, even belangstelling voor wat ze doen.

Interviewer 2:

Dus het is voor ons handig dat we hier gewoon de hele dag zijn.

Geïnterviewde 1:

Ja, dan zorgen wij wel dat ze iets eerder komen en dan zorgt Vic wel dat hij rijdt. En dan ga je gewoon even handjes geven en even kijken en dan vertel je wat je doet en laat ook naar voren komen dat dit een belangrijk onderwerp is voor de vooruitgang, want

daar doen ze het voor. Zij doen het omdat ze zeggen van, het toch wel door he, in september, daar zijn ze als de dood voor. Daar zijn ze bereid een hoop voor op te offeren hoor.

Interviewer **1:**

Oke, maar wij moeten natuurlijk een objectief onderzoek doen. Maar als zij er al in staan van we willen dat het doorgaat en alleen maar goede dingen zeggen. Hoe staan zij daarin?

Geïnterviewde **1:**

Dat merk je gauw genoeg. Maar ze vervallen heel snel in bitterheid weer hoor. Dan komt alles weer naar boven. Dat ze weer niet gehoord zijn en dit soort dingen. Maar dat ligt aan jullie interviewtechniek.

Interviewer **2:**

Ik denk dat wij op een bepaalde manier gewoon naar boven moeten krijgen wat het met ze doet en wat de effecten zijn. En dan zien we wel of dat langdurig is of niet.

Geïnterviewde **1:**

Je kunt ook naar de negatieve dingen vragen he, je kunt het interview ook prikkelen. Als iemand alleen maar halleluja roept, dan kun je vragen ja maar wat gaat er dan niet goed. En dan komt dat hele gedoe van nazorg, allemaal naar boven hoor. Dus dat is een kwestie van interviewen.

2.4 Interview psychiater kol. Pieter Eland

Interviewer 1: Het is in ieder geval, wat ze (de onderzoeksgroep 2019) inderdaad bij ons vertelde ze dat ze, doordat het paard het gedrag spiegelt. Zien ze zeg maar eerder bij het paard hun eigen gedrag. Dat was voor mij nieuw. Hoe kijkt u hier als psychiater tegen aan? Is dat iets dat in theorie terug te vinden is, of is dat een gevoel dat die mensen hebben?

Psychiater: Het is natuurlijk, dat is het lastige er is nog geen onderzoek naar gedaan hoe dat nu precies zit met die paarden qua theorie. Het is vaak wel zo van die mensen hebben een verhoogde prikkelbaarheid, verhoogde waakzaamheid. En dat is voor hen een soort level. Maar die is vele malen hoger dan die van ons is. En dat zien ze niet maar zo'n paard confronterend ze daar eigenlijk mee. En wij zijn als mensen gewoon vaker heel netjes, wij zeggen daar niks van, laat ik dat maar voor me staan. En we denken ook van 'oe' moeten nu misschien maar niks zeggen tegen hen want dan reageert hij verkeerd. Zo'n paard houdt daar geen rekening mee. En ik denk dat dat op die wijze dan zo werkt. Maar daar is nog niet echt een duidelijke theorie over.

Heel eventjes terug naar het einde, denk ik van goh wat me opvalt is dat eigenlijk iedereen enthousiast is en in ieder geval ook de veteranen die er mee geholpen worden en dat die toch allemaal een bepaald soort van rust daardoor vinden en uiteindelijk maatschappelijk veel beter en prettiger kunnen functioneren dan zonder die therapie met paarden. Dat is natuurlijk ook gewoon überhaupt wel winst voor de veteranen. Daarin zou je willen dat je echt een keer geanalyseerd onderzoek gaat doen. Een aantal mensen volgen die niet met paarden en wel met paarden en eens kijken wat zijn dan de harde criteria. Jullie schreven in het verslag ook nog ergens dat PTSS onder veteranen een serieus probleem is. Wat is dan een serieus probleem? Jullie zouden contact kunnen opnemen met het veteranen instituut in Doorn. Daar werkt iemand als psycholoog onderzoeker en zij kan heel snel incidentie cijfers heel snel oplepelen en dan zie je ook dat het een serieus probleem is. Door de hoeveelheid veteranen uiteindelijk. 3-4% maar als je maar mensen blijft uitzenden dan loopt het wel op.

Interviewer 2: Er zijn 3 mensen die zeggen dat ze zijn gestopt met medicijnen sinds ze met de paarden werken.

Psychiater: Dan vraag ik mij als psychiater wel af van hoeveel bijwerkingen hadden ze van de medicatie. Want was het al een wens geweest van ik wil eigenlijk die rotzooi niet, dat zeggen ze toch heel vaak dat je er dan lichamelijke bijwerkingen van gaat ervaren. Bijvoorbeeld als je anti depressiva gaat gebruiken en je wordt er dik van of je krijgt disfuncties. Dat is voor velen ook een reden om te stoppen met de medicatie. Dan

moet je dat wel goed in kaart brengen. Maar het zou wel een parameter kunnen zijn of daar minder medicatie bij nodig is. En dan zou het eigenlijk nog wel zinvol zijn om te kijken van is het nou rustgevend medicatie is of dat het ook andere medicatie is. Als je minder stresbeleving wilt meten, dan moet je weten welke stressparameters moet je vooraf hebben en welke wil je dan daarna zien te verminderen. Wanneer wij onderzoek gaan doen naar PTSS dan hebben we de CAPS, clinician- administered PTSS scale. Dat is een gestructureerde vragenlijst. Daar komen alle onderwerpen van PTSS naar voren en daar kun je een score aangeven. En uiteindelijk als je de patient gaat behandelen wil je dat die score lager is. En dan kun je duidelijk zeggen van oke interventie van zoveel weken zorgt voor duidelijke verlaging. En dan kun je zeggen van we stoppen er een tijd mee en dan kun je kijken blijft hij zo laag of gaat hij weer omhoog. Dus bij de stressbeleving moet je wel goede definities hebben van welke schaal ga je daarvoor gebruiken.

Interviewer 1: Dat is misschien ook wel iets om mee te nemen in de evaluatie dat we dat niet gedaan hebben.

Psychiater: Nee dat het heel subjectief is. Dat jullie eigenlijk een heel subjectief screenend onderzoek hebben gedaan van is er überhaupt een positief effect meetbaar. En dat je bij vervolg onderzoek heel goed de definities moet gaan scherp stellen. Om dan uiteindelijk met een wat langduriger onderzoek, en dan moet je een controle groep erbij hebben die de therapie niet gaan krijgen want dan kun je het pas goed gaan vergelijken.

Interviewer 1: Dat is ook eigenlijk wel de insteek geweest, we wilden gewoon kijken of het iets meer is dan een leuk dagje in de week met de paarden.

Interviewer 2: Dat het meer een soort pilot studie is.

Psychiater: Aan de andere kant kijk als jij de hele dag toch waakzaam bent, en je bent een lekker heel eventjes uit. En je kan je daarmee toch ontspannen heeft dat natuurlijk ook al heel veel gezondheidswinst.

Interviewer 2: Alleen wat voor ons dan ook de vraag was, is het dan tijdelijk of werkt het langer door. Dus komen ze terug van die training en zijn ze dan één dag bijvoorbeeld wat positiever of functioneren ze dan wat beter en vallen ze de volgende dag weer terug in het oude schema totdat ze weer die donderdag mogen. Of zijn er ook echt effecten te zien dat ze op langere termijn, dus over een langere periode, bij zichzelf merken of bij andere merken dat er verandering optreedt. En dat hebben ze zelf ook aangegeven dat ze zeiden dat er drie zijn gestopt met de medicatie, en dat moet dan nog blijken of het daar van afhangt. Maar ook dat de meesten

zeiden van mijn partner geeft ook aan dat ik veel rustiger ben geworden en dat ik mij gewoon weer wat normaler gedraag. Dat ik weer in de sociale omgang beter functioneer. En een mooi voorbeeld vond ik dat ze zeiden: “als ik naar een supermarkt ga, voorheen kon ik uitvallen tegen een cassière als ze mij verkeerd aankeek en nu kan ik gewoon rustig blijven”.

Psychiater: Nee, omdat ze een gespiegeld zijn geworden door die paarden, dat ze gewoon weten van hoe hun gedrag ook overkomt op andere.

Interviewer 2: Maar hoe kijkt u daar dan tegen aan vanuit het perspectief van een psychiater? Zou dat een langdurig positief effect kunnen zijn?

Psychiater: Nou ja dat kan natuurlijk wel, want ze zijn uiteindelijk zelf bewust geworden van hun eigen gedrag. Wat voorheen natuurlijk een soort onbewuste gedrag was. Want dat zien wij hier vaak ook. Wij zien hier militairen die hebben zich toch een bepaalde houding aangemeten. Ik heb nu een patient die kwam in de eerste keer bij mij binnen, kaal geschoren, een forse baard, een biker jas aan. En daarmee heeft hij een soort statement gemaakt van laat mij met rust. Hij doet dat met z'n baard, met z'n kale hoofd en z'n jas. Maar dat doe je non- verbaal, kun je dat ook uitstralen van laat mij met rust. Dus die gespannenheid. En dat signaleert zo'n paard, en dan worden ze daar dus langzaam maar zeker bewust van. Want ik heb dat met die man ook besproken van goh waarom doe je dit nu eigenlijk? Is het nou om toch mensen van jou af te houden? Had hij zelf eigenlijk nog nooit zo over nagedacht maar uiteindelijk zijn we in gesprek er achter gekomen dat dat dus wel eigenlijk de reden. Want zo zie ik er toch wat afschrikwekkender uit. En laten mensen mij met rust. En als ik dan nog een keer een nors vertoon in de winkel dan gaan mensen wel voor mij opzij. Ik zeg totdat je een keer in de verkeerde tegenkom en die, ja daardoor is het wel eens een keertje geëscaleerd. Oké. Ze brengen dus niet altijd positieve dingen. Maar een stukje bewustwording van je eigen gedrag, je eigen uitstraling, denk ik wel dat dat lange termijn effect kan hebben.

Interviewer 1: Heeft u overigens nog meer uhm..?

Psychiater: Dus kunnen eventuele positieve effecten ten behoeve van PTSS behandeling van de interactie paard mens gemeten en begrepen worden. Ik heb er nog eentje bij, ik denk dat jullie daar wel naar gekeken hebben, maar er worden volgens mij geen negatieve dingen gerapporteerd, er kan ook geen negatieve uitkomst ontstaan. Uit de rapportages van die mensen komen alleen maar positieve dingen naar voren.

Interviewer 2: Ja klopt maar dat is een bias waar we rekening mee houden. Dat is iets waar we het van tevoren over hebben gehad en waar onze begeleider ook van zegt. En zeker als je met de initiatiefnemers praat, ja die zijn natuurlijk hartstikke positief over het onderzoek.

Psychiater: Ja natuurlijk dat is logisch. Uhm.. even kijken; moeilijk vinden om over stressvolle ervaringen te praten omdat ze mensen daarmee niet vertrouwen. Daar heb ik opgeschreven: is dit de enige reden? Of vermijden ze het praten over hun trauma, over hun klachten, omdat ze dat natuurlijk weer herinnerd aan hun traumatische ervaring. En dat is ook één van de criteria van de diagnose van PTSS volgens de dsm5 (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders). Dat ze juist ook niet willen praten over hun trauma's omdat dat herbeleving kan gaan oproepen. Dus daar had ik zoiets van het niet alleen het stukje niet vertrouwen maar een stukje herbeleving, en dat staat gewoon als één van de criteria van dsm5. * Pakt het boek dsm5*. Kijk één van de criteria is de prikkels die geassocieerd worden met een psychotraumatische gebeurtenis. En ja daar hoort praten toch ook bij of poging tot het vermijden van pijnlijke herinneringen, gedachten of gevoelens. Ik denk dat dat ook wel één van de belangrijke redenen is. Maar ook een stukje wantrouwen naar anderen dat speelt ook wel een rol. Paarden zijn er in zeker speciaal dat denk ik wel ja. kan zelfs gevaarlijke situaties met zich mee brengen *leest voor uit verslag*. Dus komt er een indicatie voor die? Want blijkbaar als het niet goed gaat, als PTSS veteranen zich namelijk niet kunnen inhouden dan gaat dat paard daarop heftig reageren. Dus moet er misschien ook nog wel een screening vooraf komen of die dan wel in staat is om dat goed te gaan doen. Want als het gevaarlijke situaties met zich mee kan brengen is dus blijkbaar niet iedereen er tegen geschikt.

Interviewer 1: Nee klopt maar daar hebben ze toch wel het één en ander ingebouwd hoor. Want je gaat niet meteen paard rijden. Daar gaat soms wel jaren aan vooraf. Ze hebben wel mensen gehad die zeiden van te voren ik ga niet op een paard zitten, ik wil wel een paard aanraken maar ik ga er never nooit op zitten. En na een half jaar zaten ze er op. Dat is dus de achtergrond van die instructeurs om dat te managen. Want je zag ook tijdens die training dat één zo'n paard ging steigeren, en wij stonden aan de zijkant dus dat kon er natuurlijk invloed op hebben. Maar het was aan haar om dat paard weer onder controle te krijgen. De rol van de instructeurs is daar natuurlijk heel belangrijk in. Op het moment dat ze het niet vertrouwen gaan ze ook echt niet paardrijden.

Psychiater: Nee oke maar dat viel mij even op. Van zou het nog een redicatie zijn dat niet iedereen zou kunnen deelnemen. En jullie hadden het over her integreren, ik zeg altijd re-integreren. En wat had ik hier nog: * leest over tabellen en percentages in het verslag*. Maar ik kom nergens tegen waarop wordt het nu positief verbeterd. Ik zie nergens wat is er dan gescoord. Dus die CAPS kwam weer naar voren of is het toch

meer subjectief. En die acquisitions of coping skills die wordt verder niet in die tekst eronder uitgewerkt. En dat was hier eigenlijk exact hetzelfde. Dus die staat er wel bij terwijl dat helemaal niet terug komt in het verhaal. Dus ik was aan het kijken van wat staat daar dan over dat stukje miste ik ook eventjes. Wat had ik hier nog want dat was uhm.. ik moest even schakelen want ik lees het even door. Dit stukje is gescoord bij de partners die rapporteren of is het..? Want dit klinkt weer alsof het van de veteraan zelf is. (onduidelijkheid theoretisch kader van is het nou van de partner of van de veteraan).

Interviewer 2: En dan de transcripten. We waren eigenlijk het meest benieuwd naar die van de veteranen zelf. En eigenlijk komen we dan weer een beetje terug over waar we het net over hebben gehad. Zijn er iets van positieve effecten te onderscheiden. Kun u daar zaken uit ophalen waarvan u zegt nou dit is interessant of dit is noemenswaardig.

Psychiater: Nou wat mij meteen zelf opviel is natuurlijk, ik ben natuurlijk hulpverlener en één van de dingen is dat ze toch een heel groot verschil ervaren tussen in de spreekkamer zitten met een psycholoog, psychiater of buiten aan het werk zijn met een paard. Kan iedereen ook wel voorstellen want ik pak ook heel vaak veteranen en dan ga ik hier niet één op één zitten praten want dat is veel te bedreigend. Dan zeg ik kom we gaan nu wel even over het terrein lopen en dan krijg je veel makkelijker al hun verhaal dan dat ze hier zo echt het idee hebben van oh nu moet ik het er allemaal over hebben. Daar zit natuurlijk ook al wel, als ik naar een psycholoog had gemoeten was het nu slechter geweest. Ja, dan zit je natuurlijk wel in een behandelsessie. Hè hè dan dan willen wij het over jouw klachten hebben om uiteindelijk tot klachten vermindering over te gaan. En in dat opzicht denk ik van ja maar je bent nu appels met peren aan het vergelijken. Want we gaan nu de behandeling doen, maar ben je meer bezig met hoe maken we jouw leven zo comfortabel mogelijk. Zij labelen dat natuurlijk ook nog steeds als behandeling want uiteindelijk gaat het wel met ze beter. Maar het is toch een hele andere insteek dan dat wij hebben. En dat verbaast me dan wel weer toch van ja hoe wij dan gezien worden door de mensen. En dat raakt je dan altijd zo van oh ja, daar sta ik eigenlijk eerlijk gezegd ook nooit zo bij stil. Dus dat was wel een eye-opener voor mezelf. Een andere wat mij opvalt is natuurlijk dat wij voor hun meer beoordelend zijn. Terwijl een paard veel meer onbeoordeeld het contact aangaat en keer op keer hetzelfde reageert. Met wie je een nieuwe start maakt.

Interviewer 1: Maar dat gaat denk ik meer over de omgeving. Dat gaat meer over de omgeving thuis en niet de therapie die ze hebben gehad.

Interviewer 2: Zij geven aan dat een paard ze elke keer een nieuwe kans geeft. Elke donderdag hebben ze weer nieuwe kansen.

Psychiater: Maar ik heb het idee van dat doen wij ook. Wij geven je elke keer een nieuwe kans. Maar zij gaan er toch van uit dat wij ze toch meenemen van wat heb je de vorige keer voor gedrag laten zien.

Interviewer 1: die mensen hebben natuurlijk allemaal een therapie gehad en ik denk wat u in het begin ook zei, dat met die paarden omgaan dat dat ook een stukje na de behandeling is. Ze geven zelf allemaal aan wij hebben de stempel gekregen uitbehandeld, en dan? Dan val je best wel in een gat.

Psychiater: Ja maar dan komt er wat ik altijd maar noem een soort handicap model, van dan moet je maar met je handicap leren omgaan. En daarin kan dan natuurlijk een veteraan een hulphond of zo'n training met paarden een uitkomst bieden.

Interviewer 2: Maar zou het dan gezien kunnen worden als mogelijke behandelmethode, of zegt u echt van het is eigenlijk ter bevordering of verbetering van...

Psychiater: De kwaliteit van leven. Want wat jij zelf net ook zegt ze hebben binnen de reguliere zorg, laat ik het dan zo netjes formuleren, te horen gekregen je bent uitbehandeld. Tenzij dat je je uiteindelijk heel hard kan gaan maken van dat dit toch nog op allerlei gebieden heel duidelijk winst behaald kan worden. Dan zou je misschien nog wel kunnen zeggen dat dit nog een soort adjuvante therapie zou kunnen zijn. Maar voor mij gaat het nu toch meer over de kwaliteit van leven, maar ook de bewustwording van hoe staat je er zelf in, hoe positioneer jij je ten opzichte van anderen? Daar is dat paard juist heel erg goed in om dat te spiegelen.

Interviewer 2: Het feit dat ze beter inzicht krijgen in hun eigen houding en gedrag, dat is dus eigenlijk niet voldoende om te zeggen van het zou mogelijk kunnen worden gezien als behandelmethode.

Psychiater: Je zou zeggen dat het een soort inzichtgevende therapie is en dan kun je het uiteindelijk natuurlijk ook wel weer behandeling noemen. Want wij geven ook inzichtgevende therapie. Maar het is voor mij ook een beetje zoekende omdat dit gewoon nog geen evidente behandelvorm is. Destijds kwamen ze ook al naar mij toe want ze wilden eigenlijk het liefst hebben dat een universiteit onderzoek zou gaan doen, om te kijken zit daar een winst te behalen. En uiteindelijk zit daar ook een financieel plaatje aan vast, want als er aangetoond kan worden dat.. dan wil de zorgverzekeraar waarschijnlijk daar ook een financiële bijdrage aan leveren waardoor het wat uitgebouwd zou kunnen worden.

Interviewer 2: Niet alleen de zorgverzekeraar. Ze willen het uiteindelijk presenteren, mocht het positief zijn, hoge functionarissen binnen defensie. Die wel wat in de pap te brokkelen hebben. Maar de organisatie heeft wel aangegeven van wat de uitkomst ook is, positief of negatief, we zijn überhaupt blij dat er een onderzoek wordt gedaan. Als het positief is dan is het evident wat ze er mee gaan doen. Als het negatief is dan zeggen ze; dan weten we in ieder geval dat wat we aan doen zijn dat dat geen zin heeft.

Psychiater: Die insteek heb ik niet. Ik heb wel het idee als ik het zo lees, en dan vooral bij de deelnemers, want zoals gezegd de instructeurs zijn enthousiast en bevlogen en die denken, en dat denk ik ook wel, dat ze goed bezig zijn, maar dat je toch wel gezondheidswinst ziet.

Interviewer 2: Want er is één voorbeeld, dat was .. volgens mij, die was helemaal afgegleden. Die verzorgde zich niet meer en die kwam niet meer buiten, die was sociaal helemaal afgegleden. En die is nu weer helemaal opgebloeid. Die komt veel makkelijker buiten ook. Als je hem nu spreekt zou je niet zeggen dat hij met problemen zit om het zo te noemen. Maar wat bij hem komt kijken is dat hij nu ook weer ziek is. Hij heeft kanker dus dat is heel zwaar voor hem. Maar als ik dat dan hoor dat hij eerst nooit meer buiten kwam en zichzelf verwaarloosde. En dat ik nu weer een vent zie functioneren waarvan je eigenlijk, als je hem zo spreekt, niet zou weten dat hij daar die therapie volgt. Ik vroeg aan hem: “ Bent u instructeur of volgt u de training?”. Dus dat vond ik wel bijzonder. Maar dat is één individu natuurlijk.

Psychiater: Dat is al wel winst natuurlijk als je één individu zo ver zou kunnen krijgen.

Interviewer 2: Maar bij hem zijn dus de progressies heel goed te zien. Hij is dus echt van niks weer opgebouwd en dat vond ik heel bijzonder.

Psychiater: Dat is natuurlijk ook zo en zeker als je heel afgegleden bent. Maar dan toch blijkbaar daar mee toch weer een soort zinvolle besteding kunnen vinden. Want dat is vaak ook hé, want zie maar eens weer op allerlei levensgebieden weer je nuttig te gaan voelen. Want je wordt voor je gevoel volledig door Defensie afgeschreven.

Interviewer 2: En velen zijn ook maar voor 50-60 procent uhm..

Psychiater: Ja dan houdt je niet veel over dus dat betekent dat met je handicap toch moet gaan werken. Zie dat maar eens met je problemen..

Interviewer 2: Zeker als je altijd op straat hebt gewerkt en je moet in één keer achter een bureau zitten dan doet dat ook wel wat met je.

Psychiater: Daar heb ik zelf als last van twee dagen in de week op een kantoortje haha, dus ik herken dat wel. En dat is ook vaak het probleem. En ik ga als militair in het salaris toch vors achteruit. Dus in dat opzicht denk ik dat het van een stukje bewustwording ja

van je eigen gedrag en hoe positioneer jij je ten opzichte van anderen. Dat dat goed door die paarden gespiegeld wordt en dat ze zich daar van bewust worden. Maar ik zou toch wat langer onderzoek willen doen en om te kijken of er mensen zijn die er weinig baat bij hebben en kijken of dat misschien ook afhankelijk is van hun persoonlijkheid. Want ik kan me ook voorstellen dat je in ieder geval iets moet hebben met paarden.

Interviewer 2: Dat is dus bijzonder want de meesten die hebben nooit iets met paarden gehad en hadden er in eerste instantie ook nooit aan gedacht. En die zijn toen door John van de organisatie aangesproken van joh jij komt een keer op donderdag naar die training toe. Dus best wel directief. En toen zeiden ze ook: “Ja maar ik heb niks met paarden”. John: “Nee maar jij komt een keer naar die training toe”. En dan komen ze en de eerste training gaan ze misschien borstelen of wat dan ook. En er zijn dus gevallen dat ze pas na een half jaar of een jaar op een paard zitten. Maar die maken wel een proces mee dat ze wel van niks naar ruiter gaan.

Psychiater: Nee maar er zullen er vast ook zijn die komen één keer borstelen en die zie je ook nooit meer.

Interviewer 2: Ja het is nu wel een redelijk vaste groep.

Psychiater: Dus dat zou je ook willen kijken. Welke haal je binnen, welke vallen uit en wat is daar de reden van.

Interviewer 2: Ja maar de groep die ze nu hebben zit wel echt commitment aan. Die proberen elke week te komen.

Psychiater: Maar dat is het ook, dan wordt het een soort buddy-systeem ondertussen. Dan krijg je natuurlijk nog hele andere parallel-processen. Zo van het is de paarden maar we komen ook weer met elkaar.

Interviewer 1: Maar dat zeggen ze ook hoor, dat het samen is met lotgenoten.

Psychiater: Ja en dat is ook natuurlijk van belang. Want dat zegen we hier op de veteranen afdeling ook. Ze voelden zich hier prettig omdat je hier met lotgenoten onder elkaar zit. Je hebt vaak aan een half woord genoeg want als jij zo'n blik hebt dan weet iedereen al van oke duidelijk. En als er dan de spiegeling van die paarden uitkomt van hey maar zo zit je erbij. Want wij als mensen gaan meteen van oh we doen maar niks. En dat gaan die buddy's dan waarschijnlijk maar ook doen maar zo'n paard interesseert dat niet, die reageert daar wel op. * leest interviews* Ja die instructeurs zijn allemaal wel enthousiast. Ook met die brandweermannen. Ze zitten wel echt te hunkeren naar bevestiging dat ze goed bezig zijn. En dat is mijn idee eerlijk gezegd wel, dat ze op de goede weg zijn. Je wilt eigenlijk wel iets meer gedegener onderzoek. Je zou eigenlijk hier een psychologie student of iets dergelijks op willen zetten die eigenlijk ook een soort

eindscriptie moet maken die eens een keer vooraf metingen gaat doen bij de veteranen om te kijken bij op welke gebieden geeft het echt verbetering.